

AZ ÉLŐSZÓ DICSÉRETE

Kritikák, recenziók, beszélgetések
a Székely Útkereső hasábjain

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

AZ ÉLŐSZÓ DICSÉRETE

**Kritikák, recenziók, beszélgetések
a Székely Útkereső hasábjain**

AZ ÉLŐSZÓ DICSÉRETE

**Kritikák, recenziók, beszélgetések
a Székely Útkereső hasábjain**

Válogatta, szerkesztette,
a kötetben szereplő írások jegyzékét,
a könyvészetet és a Székely Útkereső
repertóriumát összeállította

BEKE SÁNDOR

A bevezető tanulmányt írta
P. BUZOGÁNY ÁRPÁD

**Székely Útkereső Kiadványok
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
Székelyudvarhely 2008**

AZ ERDÉLYI GONDOLAT
SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA

BEKE SÁNDOR (igazgató)
BRAUCH MAGDA
CSEKE GÁBOR
CSEKE PÉTER
CSIRE GABRIELLA
FODOR SÁNDOR
GÁBOR DÉNES
JANCSIK PÁL
NAGY PÁL
P. BUZOGÁNY ÁRPÁD
PÉNTEK JÁNOS

© Beke Sándor, 2008
© Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2008
© Székely Útkereső Kiadványok, 2008

ISBN 978–973–8320–60–4

Megjelent a Székely Útkereső Kiadványok
és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
közös kiadványi egyezménye alapján

KÖNYVBE VETETT HITTEL

Egy termékeny korszak közléseiből válogatott anyagot kap kézhez az olvasó, a Székelyudvarhelyen megjelent *Székely Útkereső* hasábjain közzétett kritikákat, recenziókat és beszélgetéseket. Az 1990-ben Beke Sándor által indított, szerkesztett folyóirat évfolyamai mára kordokumentumok, tükrözik egyrészt azoknak az éveknek az alkotói lelkesedését, problémaérzékenységét, másrészt pedig időtálló értékek. Jelzik az erdélyi magyar sajtóra jellemző irányvonalakat is, alkotóműhelyekbe engednek bepillantani, és mindenekelőtt az 1990-es évek első felében bekövetkezett értékváltást érhetjük tetten általuk.

A megváltozott szerepű kritikának hatalmas lemaradást kellett „behozni” ahhoz, hogy hitelképessé váljon az olvasó szemében, és — mint hosszú éveken át — ne felülről diktált elvek visszhangzója legyen. Ugyanakkor meg kellett őriznie a mértéktartást, ami hozzátartozik minden kritika lényegéhez, valamint új szempontok szerint rangsorolnia a korábbi munkákat, meg a sorra megjelenő alkotásokat. Nem volt ez könnyű, ám a kritikusok becsületére legyen mondva, általában túl tudott lépni a személyeskedéseken, az erős megjegyzésekre támadásokkal válaszoló magatartáson.

Számos olyan munka jelent meg — szépirodalmi alkotások, tanulmányok —, amelyek jó ideje az alkotói meg szerkesztői asztalok fiókjában lapultak, és nem is mindig jobb sorsra várva. Lapok, folyóiratok hasábjain, vagy éppen önálló kötetekben jutottak el az olvasóhoz, ahhoz az olvasóhoz, aki az újonnan megismert, megismerhető hírek, adatok tömkelegében összezavarodva jogosan éppen a szakemberektől, kritikusoktól várt eligazítást.

Éppen ezért tartották fontosnak a szerkesztők, hogy ez a műfaj állandóan jelen legyen a *Székely Útkereső*ben. Annyi év után szemlélve ezt az anyagot, jóleső érzéssel nyugtázzhatják, hogy jó döntés volt folyamatosan közölni a friss kri-

tikákat, recenziókat. A könyvismertetőknél köszönhetjük, hogy hírt kaptunk új kiadványokról, olyanokról, amelyek szűkebb környezetünkben, Székelyudvarhelyen és környékén, valamint Erdély más tájain kerültek ki a sajtó alól. És nyilván volt köztük olyan is, amely éppen az anyaországi kiadók igyekezetének köszönhetően jelent meg.

Ábrahám János, Balla László, Beke Sándor, Bodor Ádám, Cseke Péter, Cseres Tibor, Csiki László, Kántor László, Kercsó Attila, Kristó Tibor, Komoróczy György, Lőrincz György, Markó Béla, Nagy Irén, Nagy Olga, Nagy Zoltán Mihály stb. köteteiről többek között Ábrahám János, Csire Gabriella, Csomortáni Magdolna, Horpácsi Sándor, Lőrincz József, Németh Júlia, Ráduly János és Ugron Levente közöltek kritikát, ismertetőt. Ha a témákat nézzük, meglepve tapasztalhatjuk, hogy a szépirodalom — vers, próza, gyermekvers — mellett a szociográfiai riport, néprajz, nyelvészet is teret kapott, mégpedig nem kis teret! Mert a szépirodalom (vers, novella, regény, emlékezések) mellett egyre többen olvastak tényirodalmat, és persze nem volt kevés azoknak a száma sem, akik Erdélyt néprajzi vonatkozásban kívánták megismerni. Ezeknek az igényeknek próbált megfelelni a *Székely Útkereső* kritikai rovata.

A lap kezdetben ugyan a székelyudvarhelyi meg környékbeli olvasókat kívánta szolgálni elsősorban, ám az idő teltével terjesztése nagyobb teret volt képes befogni, sőt az anyaországba is rendszeresen eljuttatták. Vagyis nem pusztán rólunk, nekünk szólt, hanem üzenet volt rólunk másoknak, messzire, illetve természetesen fordított irányban is működött mindez, mert anyaországi kiadványokat is rendszeresen recenzáltak a lapban.

A száz könyvoldalnyi kritikai rész ugyan csak kis hányada az azokban az években az erdélyi magyar sajtóban közreadott értékeléseknek, mégis így, egymást követően átlapozva, átolvasva nem tűnik kevésnek. Állandónak mondható munkatársi csoport közléseit láthatjuk ezeken az oldalakon, akik a leírt, nyomtatott szó súlyát, hatását érezve, ismerve fe-

lelősségteljes módon írtak, rangsoroltak, észrevételeztek, bíráltak, dicsérték és méltattak. A recenzált könyvek, kötetek ily módon kerültek be az olvasói köztudatba, a bőséges könyvtermésből kiemelve, és a kritika építő jellege abban is megnyilvánult, hogy kevés kivétellel értéként mutatták fel az újonnan megjelent kiadványokat.

Egy korszak keresztmetszetét adja ez az antológia ilyen szempontból: kit és mit tartottak fontosnak megjelentetni, és ebből a kritikus, a recensens mit tartott méltónak kiemelni, az olvasó figyelmébe ajánlani. A kritika ilyen szempontból jól működő szűrőként végezte feladatát, kiemelt, értékelt, dicsért vagy pedig jelezte, ha valami könnyűnek találtatott mérlegén.

Más műfaj, de az alkotás folyamatát tekintve szervesen kapcsolódnak az első részhez a *Beszélgetések* fejezetbe foglaltak, hiszen a könyvkiadás, újságírás, fordítás, néprajzi gyűjtés belső kérdéseit feszegetik. H. Szabó Gyula, a Kriterion Könyvkiadó igazgatója Cseke Gábornak vallott 1990 utáni terveikről, Udvari Gáborral, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével Budaházi Emese beszélgetett. Kántor Lajost, a *Korunk* főszerkesztőjét Róth András Lajos nemzetiségünk jövőjéről, öntudatáról kérdezte, nem mellőzve az ideológiai elkötelezettség kérdését sem. A Homoródmenti Művelődési Hét rendezvénysorozatról, az értelmiségnek a közművelődésben vállalt szerepéről Komoróczy György vallatta Cseke Pétert, Cseke Gábort pedig szerzőként meg szerkesztőként is megszólaltatta. Kozma Máriával folytatott hosszabb beszélgetése során a politikusok szerepjátásáról, a múltból hozott lázadásról, írói példaképeiről, valamint a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadónál végzett szerkesztői feladatokról egyaránt szó esett. Vallomásos beszélgetés a Nagy Olgával való is. Életpályájának vázolója mellett irodalmi munkáinak keletkezéséről és fogadtatásáról, a kutatómunka kibontakozásának akadályairól, buktatóiról is részletesen mesélt, akárcsak az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál megjelent könyveiről. Ugyancsak Komoróczy

bírta szóra a „Kibéddelel megáldott” Ráduly Jánost is, aki tömören fogalmaz: Kibédnek köszönheti könyveit. A népballadák mellett egyre több népmesét, mondát, történetet, találós kérdéseket gyűjtött, amelyek később szinte sorozatban jelentek meg, amellel pedig költőként is bemutatkozott. Eminescu *Luceafărul* című költeményének fordítása ugyancsak az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál jelent meg, Rádulyt pedig állami díjjal ismerték el ezért. 1992-től kezdve egyre többet foglalkozott a rovásírással, több új feliratot fedezett fel, néhányának feloldását is közzétette, önálló kötetei is jelentek meg e témáról.

Ahány beszélgetőtárs, interjúalany, annyi sors, annyi téma. Mindegyiküknek köze van a tudományos élethez, irodalomhoz, közművelődéshez, az olvasó pedig az egyéni sorokat megismerve magához közelebb érezhette az alkotókat, egy-egy szakma, szakterület jeleseit. A beszélgetések során az is körvonalazódik, hogy a megkérdezettek éppen milyen nagyobb témával, munkával foglalkoznak. Vagyis a tudományos kutatás műhelyeibe, a szerzők és szerkesztők mindennapjaiba engednek bepillantani ezek a beszélgetések, eredmények és tervek, elvek és elkötelezettségek fényében mutatva be a megszólaltatott jeleseinket.

A kiadó — egy évtizeddel a *Székely Útkereső* folyóirat megszűnése után — a korábban közölt anyagok javából válogatva mintegy összegzésként teszi le ezt az antológiát az olvasó asztalára. Különösképpen azokra gondol, akik még nem olvashatták az egykori folyóiratot, de érdeklődnek az 1989-es változást követő korszak történései iránt, és ismereteik vannak a székelyföldi, erdélyi irodalomról, néprajzról, és azt árnyalni kívánják. Egy korszak keresztmetszeteként kínálja számukra az akkori évek szép- és tényirodalmi kiadványainak ismertetését, az akkor közlő alkotók, szerkesztők, művelődésszervezők vallomásait munkájukról meg a kor követelményeiről. Hogy mi a tanulság mindebből? Másként láthatjuk azt a kort, amit akkor ismerni véltünk, összehasonlít-

hatunk és következtetéseket vonhatunk le, de elsősorban a tények ismeretét nem szabad mellőznünk. Utólag valószerűbb kép bontakozik ki, helyreigazítja az egykorit vagy a korábban megismertet, most már időtálló írások révén, melyeket akkor talán a napisajtó számos írását átfutó felületességgel kezelünk.

Egy jó könyv, egy jó gondolat mindig érték — amennyiben használni is tud. Könyvekről és gondolatokról, eszmékről, meggyőződésekről szólnak ezek az írások, és a világot felfedezni, minél jobban megismerni vágyó nagy akarásunkban most is eligazíthatnak, utat mutatnak, erővonalakat körvonalaznak. Értő módon kell magunk elé vonnunk ezeket az oldalakat, hogy ne az elmúlt évek kisszerű nyűgeit, szélmalomharcait lássuk bennük és általuk, hanem azt, ami előre lendíthet, ami tanulságként értelmezhető, amivel ma is azonosulni tudunk.

Az élőszo dicsérete könyvcím Csomortáni Magdolna tollából származik, Nagy Olga *Világgá futó szavak* (Budapest, 1990) című könyvével kapcsolatosan vetette papírra, ismertetve a havadi gyűjtés „mellébeszéléseiként, melléktermékeként” szalagra rögzített néprajzi anyag hasznosítását, feldolgozását. Valójában olyan vallomásokról van ott szó, amelyekről maga Nagy Olga jegyzi meg, hogy általuk, bennük körvonalazódik az a sajátos helyi világ, „amelyben a parasztember mond el mindent önmagáról, a világról, égről és földről”. Múlt és jelen ellentétéből, egymásnak feszüléséből mégis a nyelv, a közlés módja emelkedik magasra.

A „közösség hangja” az élőszo, és a szóbeliség dicsérete ilyen vonatkozásban az anyanyelv erejével, tisztaságával kapcsolatos, Nagy Olga szavaival ugyanis „ez tartja meg a jelent és biztosítja — úgyszólván egymaga — a jövőt”. Tehát a nyelv és a szó dicséreteképpen kell fogadnunk ezt az antológiát, egy reményekkel tele korszak tanúságaként.

P. Buzogány Árpád

Kritikák, recenziók

Vershódító kalauz

Markó Béla: Olvassuk együtt.

Versmagyarázatok.
Albatrosz Könyvkiadó,
Bukarest, 1989

Egyesek szerint a versmegértés képessége olyan, mint a zenei hallás: velünk születik. De az is igaz, hogy a zenei hallás sok gyakorlással fejleszthető. Ugyanígy a versekre való ráérzés, fogékonyság készsége is. Bizonyára erre gondolt Markó Béla nemrég megjelent könyve összeállításakor (*Olvassuk együtt. Versmagyarázatok. Albatrosz Könyvkiadó, Bukarest, 1989*).

Versértelmezései eredetileg az *Igaz Szó Irodalom és iskola* című rovata számára íródtak, de irodalmi nevelésünk kiváló segédkönyvévé álltak össze. A bevezető esszé (*Megmérni a mérhetetlent?*) vallomás a versértésről-elemzésről. Markónak a nagy költő- és tudós-elődhez, Arany Jánoshoz hasonlóan az a véleménye, hogy „nemcsak érzésre, hanem tudásra is szüksége van a költőnek — és az olvasónak”, az értő-érző olvasáshoz is tudás és ihlet kell. A versértő készség fejlesztésére igen hasznosaknak tartja az iskolai verselemzéseket.

A könyv huszonhárom rendhagyó „versmagyarázatot” tartalmaz, költészetünk „köntösváltozásai” megmutatásával irodalmunk fejlődésrajzát is adja. A költészet őstengeréből kiemelkedő népköltészeti alkotások (*Kőműves Kelemenné*) születéséről és hatásmechanizmusáról írt eszmefuttatás igen tetszetős és meggyőző. Innen a szerző líránk csúcscsaira vezet bennünket. Balassi *Egy katonaének* című verse kapcsán írja: „Bár erről is, mint annyi másról, könyvtárnyit írtak össze, még mindig nem sikerült, s előreláthatólag nem is sikerül majd eldönteni, hogy mi az esztétikum, mi teszi műalkotássá a műalkotást, művészetté a művészetet”. Ezért a legkülönbö-

zőbb módon próbálja megragadni a versekben megfogalmazott „megfoghatatlant”. Olyan klasszikus értékű verseket értelmez, amelyeket már sokan elemeztek, és ezekről is tud újat mondani.

„Beszéljen a mű” — vallja, és általában a versen belüli elemekből bontja ki értelmezését, csak utólag vizsgálódik a külső információk szerint is. De ennek ellenkezőjét is megpróbálja. Megközelítési módjai igen változatosak, észrevételei nagy nyelvi, stilisztikai, verstani, irodalomtörténeti, művészetfilozófiai stb. műveltségről tesznek bizonyosságot. Többek közt felfigyel arra, hogy Petőfinek *A puszta, télen* című verse nem a kihalt, hanem a mozgalmas, gazdag tájról szól, hogy Arany *Epilógus*ának lemondó, szomorkás hangja egy dolgozós élet vallomása. Áprilyban az idegenség és az otthonosság költőjét látja meg.

Eminescu *Ugyanazon kis utcára* című versét vizsgálva a műfordítás esztétikájáról és erkölcséről szól, elemzése fordítói műhelyvallomás.

Felfigyel Eminescu és Vajda János költői attitűdjének hasonlóságára is: mindketten a múltó idő, a múltó szerelem, a tovafutó élet költői. Akaratlanul is kontrasztív összehasonlításra kényszeríti Ungaretti „Végtelenséggel / hajnalodom” kétérvényű versét Blaga *Alkonyatomat várom* című költeményével.

Felemelő a könyv utolsó kijelentése: „Ha egyéni létezésünkben nem is, a költészetben túlélői vagyunk az alkonyatnak”.

Így jutunk fel az elemzések spirális szalagútján arra a magaslatra, ahonnan beláthatók a líra legszebb tájai. E versmagyarázatok ismeretében számunkra már a mai vers sem lehet „érthetetlen”. Esztétikai élményünk ezek után bizonyára tudatosabb és mélyebb lesz.

A könyv költészet a költészetről. Stílusa is nyelvi ünnep. Felhasználja a stilisztika legújabb vívmányait, de azt számunkra megközelíthető nyelven szublimálja. Kitűnő turista-kalauz: miközben a költő-kritikus-szerkesztő túravezetőt kö-

vetjük ózondús verscsúcsokat meghódítva — a lírai tájak egy életre meghódítanak bennünket. Kezdő és haladó versírók, tanárok, diákok, irodalomkedvelők haszonnal lapozhatják.

Engem a cím hajdani túrabiztosokra emlékeztet. Fel hát, a költészet csúcsaira a Markó Béla-i olvasatok turistaösvényein!

Lőrincz József

Üzenetek a Holnap városából

Gyakorlótér.

Üzenetek a Holnap városából.

Fábián Sándor, Gittai István, Máté Imre, Pataki István,
Sall László, Szűcs László, Zudor János versei.

A bevezetőt írta Nikolits Árpád.

Széphalom Könyvműhely,

Budapest, 1989

„1908 szeptember elején Nagyváradon, a magyar irodalom előszobájában megszületett *A Holnap antológiája*. Hét költő indult el a halhatatlanság felé: Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Ernőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka. Nyolcvanegy év múltán e rohanó, politizáló századvégen, itt, Pesten jelenik meg újra hét váradi költő (csupán heten lennének? — U. L. megjegyzése) — Gittai István, Pataki István, Fábián Sándor, Máté Imre, Sall László, Szűcs László, Zudor János — üzenete a mához, egy olyan gyakorlótéréről, ahol a határfalak szorításában már-már elhal a szó” — írja Nikolits Árpád — volt hazánkfia — a diktatúra végnapjaiban *Gyakorlótér — Üzenetek a Holnap városából* címen megjelent verseskötet bevezetőjében. Azóta történt egy s más, szavaink, fájdalmaink szétkiálthatjuk a világba, a kérdés csak az, hogy hol, kinél találunk meghallgatásra.

A kötet versei a Hatalommal néznek farkasszemet, a költők kimondják a torkukat szorongató fájdalmat, keresik a megtartó ígét, reményt felröppentő kiutat a reménytelenségből. És előre rátapintanak a veszélyre: „ki szavatolja, / ki, uram, bizton, / hogy elejtett rettegető / helyébe nem lép újabb fenevad?” (Gittai)

Újra és újra kimondva a folyton újratermelődő rettegetést, kiírva magukból a keserűséget, a költők kissé fellélegeznek. De vajon fellélegezhet-e az olvasó, ki félelmében megerősí-

tést nyer, s rá hárul a roppant feladat, hogy meztelen mellével, puszta karjaival nézzen szembe a mindenkori Hatalommal és annak zsoldosaival?

Ugron Levente

Közelmúltunk képei

Túlélő képek.

Kántor László íróportréi.

34 erdélyi író vallomása.

Héttorony Könyvkiadó,

Budapest, 1989

A nyolcvanas évek végének kényszerű körülményei ellenére Kántor László két új, Magyarországon megjelent kiadvánnyal gazdagította ismeretterjesztő irodalmunkat; 1989-ben a Helikon Kiadónál Lászlóffy Aladárral közösen kiadott, a Szép Magyar Könyv seregszemléjén díjazott *Házsongárd* kötete mellett *Túlélő képek* címmel útnak indította 34 erdélyi író vallomását is. Ez a *Héttorony Könyvkiadónál* készült újabb könyv irodalmi és fotóművészeti vallomások tükrében próbálja felvillantani az 1988-as szellemi életünk arcát. Ugyanakkor szeretné „a hiteles erdélyi irodalom iránt” is felkelteni az érdeklődést, amelyet mi romániai magyar irodalomnak nevezünk.

A romániai magyar irodalom életének egyik törvényszerűsége, az úgynevezett „gyöngykagyló-mechanizmus” csalta életre mind a két kötetet. Bármennyire is „szomorú”, de a mi irodalmunkban a kényszerű kagylóhelyzet, „az értelem szubjektíve átélt csődje nyitja a távlatot”, teremt értéket (Cs. Gyimesi Éva). Íme erről a fülszövegben tett vallomás: „Amikor a Házsongárdot fényképeztem, sokszor kértek meg ismerős és ismeretlen budapesti meg más városokból érkező látogatók, a legkülönbözőbb társadalmi csoportokhoz és korosztályokhoz tartozók, kalauzolniám őket a temetőben. Örömmel teljesítettem kérésüket, lelkesen mutattam, hol nyugszik Szenci Molnár és Tótfalusi, Kós Károly és Dsida, Bölöni Farkas Sándor és Jósika... E séták közben döbbsentem rá, hogy sokan nem tudták, kinek a sírját mutogatom. Meglepet-

ten néztem rájuk; hát annak idején nem tanulták meg magyarul a leckét? Hisz ezt a gimnáziumban tanítják! Hát nem, nem tanítják. Ők, a tájékozatlanul kérdezők legalább eljöttek, érdeklődtek. De hányan vannak, akik az Erdélyismerettől megfosztatnak. E hiány valamelyes pótlására, Lászlóffy Aladárral szövetkezve, megpróbáltunk módot teremteni a tájékozódáshoz, a Házsongárdi temetőről immár elkészült könyvünkkel.

Tulajdonképpen ekkor kezdtem gondolkodni azon, vajon ha nagy halottainkat olyannyira nem ismerik, mennyire nem ismerhetik a mai erdélyi költőket, írókat. Tisztelet a kivételnek, nem mernem ugyanis állítani, hogy Sütő Andráson és Kányádi Sándoron kívül másokról tudnának. Nyakamba kaptam hát gépemet, és útra keltem, azzal a céllal, hogy felkeresem, lencsevégre kapom, szóra-írásra bírom írástudóinkat, a még itt élőket, egy album elkészítése érdekében. Első nekifutásra természetesen nem lehetett erdélyi magyar irodalmunk egészét átfogni”.

Igaz, hogy ezúttal az olvasó is szeretett volna találkozni minden egyes romániai magyar írástudóval, sajnos egyszerű tényként el kell fogadnia, hogy az album keretei ezt nem válthatták valóra. A szerző kénytelen volt kijelölni a szereplők körét Balogh Edgártól, Horváth Imrétől, Kányádi Sándoron, Sütő Andráson, Szabó Gyulán át Tompa Gáborig és Kovács András Ferencig, vállalva a kérdés vitathatóságának következményeit. E sebezhető pontból adódó feszültségek feloldására álljanak itt Szilágyi István tisztánlátásra intő szavai: az „efféle kollektív jelenlét sohasem teljes, nem is lehet az — hisz válogatott... Mert ugye sohasem sorozódik be, s pláne indítódik a harctérre — hogy a többi példát ne ragozzuk — minden »hadköteles«... Miközben furcsa módon, valahogy mindig az épp jelenlevőkre is hárítódik a válogatás foghíjasságának ódiума”.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a *Túlélő képek* valóban egy „túlélt világ” üzenetét őrzi. Egy újabb dokumentum értékű határkö a romániai magyar irodalom történetében

az 1974-es *Közelképek* című interjúsorozat mellett. Egyben útikalauz is egy olyan megélt világban, amelynek számos meghatározóját visszük magunkkal, ki tudja még meddig, hiszen ma is csak reménykedünk abban, hogy „előbb-utóbb kiderül, egymást követik majd a jobbnál jobb évek, amikor a világ legtermészetesebb módján viselhetjük nemzetiségünket, beszélhetünk, írhatunk anyanyelvünkön, járhatunk vagy járathatjuk gyermekeinket a SAJÁT óvodáinkba, a SAJÁT iskoláinkba, a SAJÁT egyetemünkre”.

Csomortáni Magdolna

Az előszó dicsérete

Nagy Olga: Világgá futó szavak.

Szépirodalmi könyvkiadó,

Budapest, 1990

Kiváló néprajzkutatónk, Nagy Olga legújabb, *Világgá futó szavak* című kötetének érdekessége az, hogy több szempontból is „rendhagyó jellegű”. Először is már rendet bont azzal, hogy nem egy híres hagyományörző helységgel foglalkozik, hanem egy mindennapi kis faluval, amely „éppen kicsiségénél fogva (mindössze 400 lélek) keresztben-hosszában föltérképezhető, magasságban, mélységben megvizsgálható”. Az eredeti tervbeli monográfia helyszínéként pontosan e tulajdonságai alapján választhatódott ki.

Csakhogy az ehhez magnetofonnal majdnem 10 éven át gyűjtött anyag néprajzi része egy kis kitérőt kínált fel a kutatónak az előbeszéd birodalmába. A kérdésekre adott feleletek ugyanis nagyon sok, a tárgyhoz nem tartozó mellébeszélést hordoztak magukkal.

Az alakuló, változó falut figyelve Nagy Olga felismerte a mellébeszélésekben rejlő, feltáráásra várakozó értékeket. Szakavatott ügyességgel rendszerbe szervezte őket, és segítségükkel rendhagyó módon bizonyította be, hogy a városiasodás útján elindult falu ősi értékeit már nem vállalja. De a népi közösségek e funkció nélküli értékek ellenére sok minden mást megőriztek: a szokásoknak, gondolkodásmódnak, a világlátásnak egy olyan sajátosságát, amely „etnikumhordozó lehet”.

A csodálatos szellemi kalandot ígérő kötet titka egy sajátos, rendhagyó „rendezői eljárás” alkalmazása. Ennek szellemében a szerző is aktív szereplője a kötetnek a név szerint megszólaló adatközlők mellett. Az olvasó előtt kérdezi, rendez, magyarázza a gyűjtött anyagot.

A kötetet a szerző tájékoztató, ismeretközlő, élvezetes olvasmányt nyújtó tanulmánya indítja *Gondolatok az előbeszédéről* címmel. Ebből értesülhetünk az előbeszéd eredetéről, sajátosságairól, kutatásának eddigi nemzetközi és hazai eredményeiről, valamint helyéről a néprajzi kutatások munkatervében. Betekinthetünk az anyaggyűjtés titkaiba, a munkamódszerek világába, és töprenghetünk mi is a „közlés dilemmáiról”.

Ezután az elméleti kalauz után 6 lélektani, szociográfiai, néprajzi, etikai és népi vallásossággal kapcsolatos, egymással „dialógusban” levő ciklus tárja elénk a gyűjtő kérdéseivel, útbaigazításaival, magyarázataival egységben a havadiak vallomásait. Itt eltűnik a mellébeszélések összefüggéstelen állapota, és az élőszo által körvonalazódik a sajátos havadi világ, „amelyben a parasztember mond el mindent önmagáról, a világról, égről és földről”.

Az első három ciklus — *Férfiak emlékeznek, Nők emlékeznek, Orcád verítékével* — lehangoló, lesújtó hangvételi. Férfiak, asszonyok vallomásai ezek katonáskodásról, háborúról, lovakról, rókákról, gyermekkorról, szolgáló- és asszonyorsósról, házastársi, gyermeknevelési gondokról, a falu életviteléről, gazdasági helyzetéről. Egyszóval a havadi paraszt közérzetéről, amelyet az egyik adatközlő így összegez: „Itt az utóbbi tíz évben minden meg van állva: más faluban házat építenek, új bútort vesznek. Havadon minden meg van állva. Minden meg van állva. Csak sírás, panaszkodás”.

A komor hangok után a *Hétköznapiakon innen és túl* felvillantja az élet vidámabb oldalát is, hiszen a havadiak is emlékeznek még a fonóbeli, farsangi, lakodalmi „alkotó játékokra”, és lassan körükben is teret hódítanak maguknak a szórakozás új, passzív formái. Bár az olvasás, televízió- és mozinézés nem általános a faluban, mégis alakulgat már az irodalomról alkotott népi vélemény is. Érdeemes felfigyelni „a falu legjobb olvasójának”, Mihály Gyulának a vallomására: „Hallgattam, mint olvasnak az öregek. Végigéltem, s végigszenvedtem a szereplőkkel, éjjel is róluk álmodtam, úgy-

hogy megszerettem nagyon a könyvet... Szépnek látom, értékesnek látom az irodalmat”.

Az élő havadi nyelv zamatát is ízlelgetve a továbbiakban a *Törvények* fejezetben kötekedők, tolvajok, gyilkosok tetteiről olvashatunk vélekedéseket. Érdekes megfigyelni a falu értékrendszerének módosulását a tolvajlás területén. A „szigorú, puritán erkölcsű falu” éppen az egykor ritkaságszámba menő lopás miatt kapta „kollektív gúnynevét”. Még ma is mint „tyúkossal” évelődnek a havadiakkal a szomszéd falubeliek, mert mindenki tudja, hogy valamikor „Mihály Ferenc apja tyúkot lopott volt”. Ellenben „Ma? Éjsze mindenkit meg kéne bélyegezzenek” ezért.

Végül a protestáns Havad népi vallásossága ismerhető meg az *Élet, sors, halál* utolsó részből. Innen tudhatjuk meg, hogy „a szekta nem talált talajra”, a Biblia pedig sajátos népi fordításban él, hisznek a sorsszerűségben, jellegzetes véleményük van életről, halálról.

A falubeli és a gyűjtői szemléletet szembesítő ciklusokat a szerző *Utószó jogán* című összegezése követi. A szakemberek, az érdeklődők számára egyaránt hasznos kötet pedig az előszónak, a „közösség hangjának” a dicséretével zárul: „Végző soron a »világgá futó szavak« a szóbeliséget dicsérik. Azt, amely nemcsak népünket, de nemzetünket is anyanyelvünk erejével és tisztaságával őrizte és őrzi meg. Mert miközben elmúlt századok viharában a nemzetet képviselő »rendek« hol deákul, hol németül, hol valamilyen kevert nyelven beszéltek, a parasztság önerejéből hűséggel őrizte a SZÓT. Azt, amely mélyében őrzi a múltat. Ez tartja meg a jelent és biztosítja — úgyszólván egymaga — a jövőt”.

Csomortáni Magdolna

„Rémes valóság”

Csiki László két könyvéről

Titkos fegyverek. A céda nyúl. Adam Adam.

Három regény.

Magvető Könyvkiadó, 1990

Idegen tollaim.

Vélekedések és vallomásaok. Esszé.

Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990

A címet Csiki László Gellért Sándorról írott recenziójából kölcsönzöm, mert nagyon is illik arra a világra, amelyben a kisregényei játszódnak. Behatárolható ez topográfiailag is: Erdély, Románia, Közép-Kelet-Európa, de pontosabb, ha az időt jelöljük meg: az elmúlt fél évszázad, azaz a „létező szocializmus”. De fontos ez? A szerző joggal tiltakozik a braziliai olvasójához írott nyílt levelében (Harmadik félig nyílt levél) a sommás kategorizálás, címkézés ellen, amellyel, s ahogyan az „erdélyi” írókat, irodalmat a kritika is, az olvasók is — úgymond — „kezelik”. A couleur locale-t, azaz a sajátosan székelyes színeket, ízeket kéri számon az (Erdélyből elszármazott) olvasó, mondhatnók a néprajzi hitelt. Márpedig az írónak (ma már) nem ez a dolga — replikázik Csiki, s igaza van. Az erdélyi irodalom az egyetemes magyar (és világ)irodalom része, azaz felnőtt, sértő és méltatlan mindenfajta gügyögő leguggolás mellé, a jóindulatú vállveregetés. Hogy mennyire erős (és indokolt is?) ez az öntudat, annak fültanúja voltam a könyvhéten, amikor néhány erdélyi író a mi, azaz a hazai irodalmunkról mondott lesújtó kritikát. Régi és tragikus vita ez, mert végeredményében az. A kirekesztettség, mellőzöttség eredményezte és fokozta föl a transyl-

vanizmust, úgy is mint a másság, de úgy is, mint a különbözőség tudatát. A történelem szaggatta sebeket azonban kár lenne az atlétikai pályák versenyszellemével tovább mélyíteni. Csiki László könyvkritikái, esszéi (*Idegen tollaim*) mindenkit meggyőznek — ha eddig nem tudta volna —, hogy Ady igaza ma sem évuIt el: a magyar írásbeliség határai nem földrajziak, noha esélyei, körülményei sokáig nem voltak azonosak. Csiki László kisregényeinek nagyon jó „olvasata” lenne hollandul, svédül vagy franciául is, mert a XX. századi létezésnek olyan mélységeit és abszurdításait mutatja föl, mint a legjobbak: egy Franz Kafka, Mrozek vagy Garcia Marquez. A kötekedő olvasó (mint a brazíliai) talán számon kérhetné a Tamási Árontól, Kós Károlytól vagy esetleg Nyirőtől már ismert székelyes motívumokat, de nem lenne igaza. Ezeket a kisregényeket így csak egy erdélyi, kelet-közép-európai író vethette papírra. A félelemnek és a testi-lelki elnyomorodásnak azt a sajátos változatát írja meg Csiki, amelyet Európa boldogabbik fele már rég nem ismer, legfeljebb ha távoli, riasztó emlékként. Sehol le nem írja Ceaușescu nevét — nagy Ő-ként emlegeti Adam Adam —, a szocializmus kifejezést, mégis pontosan tudjuk, értjük, hogy kiről, miről van szó: a bolseo-fasizmus sajátos, balkáni változatáról. Nos, ha van nívója, többlete az erdélyi irodalomnak, akkor éppen ez: a félelemnek, megalázottságnak a láttelele, amelyről ismereteink fogyatékosak voltak, meghaladták a képzeletünket is. Ez még most a szörnyeteg házaspár „lemészárlása” után is érvényes. Mert hiába láttuk premier planban a vértócsájába hanyatló Drakulát, nehéz elhinni, hogy már elmúlt, nem létezik. Nem is múlhatott el — sugallják Csiki kisregényei —, hiszen az iszonyat, a félelem, a megalázottság, a durvaság, a lelkek elsivatagosodása oly mélyen ivódott a zsigerekbe, hogy jó időnek kell eltelni, míg legalább a következő generációk kiheverik. Nem olyan ismeretlen ez az élmény nekünk sem, akik vidámabb barakkban éltünk, tehát szelídebb változatban.

A három kisregény, noha különállóan is megállnak a talpukon, így, együtt alkotnak szerves egészet, egységet. A *Titkos fegyverek* kisfiúja mintegy alulról, az éppen alakuló, ébredő tudattal éli meg az „eszme” hatalomra kerülését, azaz hogy családja széthullását, a felnőttek páriává, féreggé nyomorítását. Mindezt Bukarestben, a nagyvárosban, ahonnan hazavágyik fogantatása színhelyére, a kis határmenti faluba, ahonnan a történelem kiakolbólította családját. Nincs szörnyűbb, deprimálőbb egy gyereknek látni, végigélni anyja, s egyáltalán a felnőttek vergődését a pusztá létezésért, amely Tamási, Kacsó Sándor, Kós Károly vagy Kemény János tollán még meg nem tudott őrizni valamit a fényeiből, hamvaságából. A történelem darálója mindent péppé öröl. Ebben a világban mindenki fél, lapít, s a pillanatnyi túlélésre rendezkedik be. A *céda nyúl* fiatal tanára azért szakít a szerelmével, mert a hatalom egészen az ágyig nyújtja szőrös mancsát, s ha nem tudja megtörni, beszervezni a fiatal értelmiségit, hát megfélemlíti a nőt, tönkretéve ezzel a kapcsolatukat, elvéve ezzel a megmaradás utolsó esélyét: a szerelmet is. Ha lehet egy bugyorral még mélyebbre ás az *Adam Adam* című írás. A hatalom nem elégszik meg a lojalitással, amit nem lehet eléggé, elégszer bizonyítani, a lelkeket akarja, a belső vár feladását. Azt, hogy a rendőrség minden lépésünket figyelte, leveleinket olvasta, telefonjainkat lehallgatta — mi is tudtuk. Csiki azt írja meg, hogy a totalitárius hatalom hogyan kényszeríti kollaborációra az embert, hogyan töri meg az ellenállását, önbecsülését, lopja el hitét, álmait. A nagy Ó képe fantomként vetül rá az országra. Teherbe ejti a szüzeket, a tudatot, a képzeletet is, s olyan hálót sző, amelyből még gondolatban sincs menekülés. Illetve mégis. Adam Adam, aki mindent elhagyott, felszámolt: hivatását, sőt még az anyanyelvét is, mesét mond Ajakir-nak. Az esténként elmondott mese addig tart, míg hősünket el nem nyeli valamelyik börtön süllyesztője. Mélységesen lehangoló történetek ezek, olyanok, mint a motyogás a sötétben. Abban a Sötétben, amely Közép-Kelet-Európára borult több évtizeden át. De éppen,

mert oly sötét, oly nyomasztó, az olvasóban involválja, mintegy provokálja a fény utáni vágyat. Amely — hisz tudjuk — mindig el is jön, mert a diktatúrák is végesek.

De mi tartotta fön­n az emberekben a hitet? Olesó válasz, de mégis hihető: az irodalom, a jóllehet bekódolt, de mégis csak megmunkált, megkomponált szöveg, amelynek a sorai között is lehetett olvasni. A kisregények után igen tanulságos Csiki kritikáit, recenzióit olvasni! Hiszen tudjuk, hogy a kritikának olykor feljelentés-értéke is lehetett, tehát azt is be kellett kódolni, hogy csak az értse, akinek szól. Állítani nem merem, csupán gyanítom, hogy Csikinek csínján kellett bántania a jelzőkkel, ítéletekkel. Szinte minden írása dicséret, dicsérő, azaz, még a fenntartásait is vattába, sztaniolba csomagolja. Gyanúmat igazolni látszik, hogy a Budapesten írott kritikák, levelek hangja oldottabb, levegősebb, de tárgyyszerűbb is. A már említett nyílt levelet is Pesten írta. A kötet éppen ezért, így is igen tanulságos, információ, dokumentum értéke van, igenis van erdélyi irodalom, amelynek a sajátosságait, ízeit nem csak a földrajzi hely, de a történelme, szellemisége adja. Színezi, gazdagítja az egyetemes magyar irodalmat, sőt — mondjuk ki — sokszor meg is szégyenítette, nem bánom, finomítsak: ihlette azzal, hogy példát mutatott; éltette a szellem parazsát, az Európához tartozás hitét.

Horpácsi Sándor

Lapszemle — madártávlatból

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Megtisztelő ajánlatát, miszerint dokumentum jellegű lapszemlét készítek a romániai magyar sajtó helyzetéről az 1989. decemberi fordulatot követő két évben, igen szerencsés ötletnek tartom, hiszen egy ilyen szintézis hézagpótló lenne az egész magyar művelődéstörténet számára. Igen ám, de amennyire szerencsés a szerkesztői ötlet, épp annyira — kivihetetlen: tudományos igényvel feltérképezni mindazt, ami ez idő alatt a mi sajtónkban történt, még az FBI apparátusával sem volna lehetséges.

Megkísérlem fölvázolni az akadályokat.

Az 1989. december 22. utáni hetekben országszerte olyan végeláthatatlan sorok kígyóztak az újságárusok előtt, mint manapság a tejnél, az olcsó cigarettánál vagy a közjegyzőnél. Egy napilap, amelyből megismerhettük Elena Ceaușescu elemi iskolai értesítőjét, egy képes folyóirat, amely a rettegett rendőrminisztert bilincssel a kezén ábrázolta, olyan érték volt, hogy a szerencsés olvasó, aki ilyen csemegéhez hozzájutott, napokon át a szomszédság irigységének tárgya volt.

Hirtelen mindenki politizálni kezdett: nyugdíjas nénikék harisnyastoppolás közben többé nem a reumájukról beszéltek legszívesebben, hanem a hatvanezer hősi halotton szörnyülködtek, vagy a Ceaușescu-család illemhelyének arany vízcsapjait elemezték. Az óriási információéhségben esténként úgy ürültek ki az utcák, mint Madridban a Real-meccsek idején, mert mindenki sietett a tévé elé ülni, hadd lássuk, kinek a kezére került még bilincs. A központi napilapok példányszáma meghaladta a bűvös milliót. További lökést adott a nagy sajtóláznak az új jogszabály: bárki (akinek hozzá pénze van) indíthat be új lapot, így városok és falvak, ilyen-olyan felekezetek, jótékonyági egyletek, sportklubok, a szó szoros értelmében naponta dobtak piacra új olvasnivalót, a címek száma csakhamar meghaladta az ezret.

Keringő mendemondákból az is kiderült, hogy ha jól megy a vállalkozás, akár meg is lehet gazdagodni, így az ország hamarosan megtelt kisebb-nagyobb sajtómágnásjelöltekkel.

Az 1990. májusi választások után az ősznépi felbuzdulására elkerülhetetlenül következett be a kijózanodás, esetünkben először a példányszám fokozatos csökkenése, majd címek megszűnése, ami több okkal is magyarázható:

1. Kifogytak a szenzációszámba menő témák: nem kerültek elő további értesítők, vízcsapok, vadászkastélyok. A források elapadása nyomon követhető a sajtó egymást váltó divathullámain: a nómenklatúra leleplezése után olvasófogó téma lett a vallás, azután Sztálin, Berija, Hruscsov, később híres kéjgyilkosok, kurtizánok, rablóvezérek következtek, legtovább tartotta magát a szexkorszak, jelenleg a csodagyógy-módok kezdenek teret hódítani.

2. A papír, nyomda és terjesztés árának rohamos növekedése (ilyen még soha sehol nem történt a világon, mint nálunk, hogy a papír két év alatt 200-szorosára dráguljon).

3. Az olvasóközönség anyagi nyomora: az árak liberalizálásával, amellyel ugyanazon két év alatt a krumpli ára négy lejről 100 (száz) lejre nőtt a piacokon, az ember ott spórol, ahol tud, márpedig enni muszáj, de színházba járni, újságot olvasni nem.

E három körülmény folytán indult el a máig tartó jelenség: több lap szűnik meg, mint amennyi születik. Feltűnt olyan lap is, amely egyetlen számot ért meg, mások két-három szám után mondtak búcsút nem létező olvasóiknak.

Ezen az országos körképen belül ugyanilyen körképet mutat a magyar kisebbség sajtója is. Egyre-másra indultak be a lapok olyan, 45 éven át szűz területeken is, mint Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Szalonta, Torda, Zilah, Gyergyó, Déva és akkor már nem maradhatott ki a sorból Korond sem. A hagyományos sajtóközpontokban — Kolozsvár, Nagyvárad, Marosvásárhely, Szatmár, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda — a régi, de átkeresztelkedett lapok mellé újak indultak be, ezek közül különösen hézagpótlóknak bizonyultak a különböző felekezeti kiadványok.

A *Hétben* két és fél éve minden számban napvilágot látó lapszemlében igyekeztem valamennyiről hírt adni, mert egy új megjelenés örömműnp volt számomra és meggyőződésem, hogy az olvasóknak is. Ilyen öröm volt a *Székely Útkereső* I. évfolyam 1. száma is, amely rögtön induláskor határozott, egyedülálló profillal, igényes programmal jelent meg, és emellett mind ez idáig hűségesen kitart.

A román sajtóval egyszerre bekövetkezett kifulladás után megkíséréltem nyomon követni a megszűnéseket is, a szerkesztőség szétszóródása előtt feltérképezni a lap történetére vonatkozó adatokat (szerkesztők, példányszám, olvasói visszhangok stb.). És ekkor kiderült a következő, számomra máig is megmagyarázhatatlan, furcsa jelenség: a szerkesztők nem akarnak nyilatkozni arról, hogy megszűntek és főleg, hogy miért szűntek meg lapként létezni. Mintha szégyellnék, hogy vállalkozásukba belebuktak, még akkor is, ha ezért nem ők a hibásak (lásd a fenti három okot).

Ezek után sajnálattal közlöm: kérésének nem tudok eleget tenni, bármennyire érdekesnek és fontosnak tartom azt, mert a mai romániai magyar sajtó egy folyton változó, áttekinthetetlen, megfoghatatlan valóság. Erről jut eszembe a bukaresti *Valóság* példája: megszűnt, de két hónap múlva újra porondra lépett *Változó Valóság* címen. Nagyváradon is megjelent az *Erdélyi Napló* mint napilap, azután megszűnt, hogy pár hét múlva ismét feltűnjön mint heti hírlap. A *Cimbora* kétszer elbúcsúzott olvasótól, de azért megjelenik, az *Erdélyi Figyelő* nem búcsúzott el, de nem jelenik meg. Déván az RMDSZ lapja eltűnik és egyszer csak felébredünk helyette egy magyar nyelvű magazinnal, benne Michael Jackson szerelmeivel.

Ki tudja mindezt nyomon követni?

Minden elismerésem az Önöké, hogy a *Székely Útkereső* ebben a dzsungelben sem téveszt utat, sőt állja a sarat!

Barabás István

Vérbosszú Bácskában

Cseres Tibor: Vérbosszú Bácskában.

Magvető Könyvkiadó,
Budapest, 1991

Amikor ezeket a sorokat írom, a jugoszláv hadsereg lövi Vukovárt, Dubrovnikot, vérben áll Jugoszlávia, s ami a leg-szomorúbb: remény sincs arra, hogy ez az esztelen vérontás hamarosan befejeződik. A magyar (és a világ-)sajtó a korábbi tétovázás után ma már pontosan fogalmaz: ez nem forradalom, nem polgárháború, de a „legszabályosabb” háború. Európa — mint mindig — most is tétován bámul, sopánkodik, tanácskozik, halogatja a döntést és a beavatkozást. Nem mer beavatkozni a Balkán („Európa lány alteste”) ügyeibe, mert még emlékszik Gavrilo Principe, a szarajevói merényletre, amely mint a hegyormon eldobott kavics, véres lavinát zúdított Európára, a világra? Európának most emlékeznie, sőt szembesülnie kell az első világháborút „lezáró” Párizs környéki „békével” is, amely mint egy időzített történelmi bomba éppen napjainkban robban. A jugoszláv háború mellett utalnunk kell a szlovák nemzeti és elszakadási törekvésekre, amelyek a nemzetállam legitimitását igazolandó nem átallja Tito és fasiszta bábállam emlékét sem felmelegíteni, glorifikálni. A szlovák példát csak azért említem, mert — noha még nem véres, de — analóg: két más kultúrájú, történelmű nép nehezen tartható meg egyazon állam keretében, még akkor sem, ha azonos vagy rokon nyelvet beszélnek.

Ez a látszólagos kitérő azért kellett, hogy megértsük Cseres Tibor könyvének aktualitását (a szerző akaratától függetlenül!), s megkésettségét is. Ez utóbbi jelzővel egyáltalán nem a szerzőt, a magyar irodalmat akarom bántani, sőt! Protestáns prédikátorköltőink: Kölcsey, Ady óta (a sor folytatható) a magyar irodalomban mindenkor megvolt a képesség és

a készség is arra, hogy bűneinket, nemzeti gyalázatainkat felrója, számon tartsa. Néha már az az érzésünk, hogy túlzásba is viszi ezt, Herdert igazolván, ahelyett, hogy nemzeti önbecsülésünket, önértékelésünket erősítené, az élni akarást, az életben maradást. Maga Cseres is fontosnak tartja mintegy mentegetőzve magyarázni híres-hírhedt regényét, a *Hideg napokat*, amelyben a második világháború stratégiaileg elhanyagolható, ám a magyar fegyverekre és névre gyalázatot hozó epizódját írta volt meg. Abban (csak a magyarokra jellemző) naiv hitben, hogy a szerb irodalomban, írókban is az a nemzetnevelő szándék munkál, mint a mienkben, hogy ők is megírják a maguk *Hideg napokját*, amely kegyetlenségében, mértékében messze felülmúlta a magyar csendőrségét, hadseregét. Márpedig ez nonszensz, derült ki az elmúlt négy évtizedben — s nem csupán a szerb irodalomról. *Vae victis!* — jaj a legyőzötteknek, mondta a római hadvezér, mert a történelmet mindig a győztesek írják. A sérelmeket pedig a veszteseknek kell számon tartaniuk és világgá kiáltaniuk — tegyük hozzá. S nem csupán azért, mert az igazság így kívánja, de a praktikum is. Ha Európa, a világ még akkor, a háború után megismeri a hajdani K und K-s őrmesterből partizánvezérré, majd államfővé emelkedett Tito marsall gaztetteit (s nem csupán azokat, amelyeket a magyarok ellen követett el), akkor a nyilvánosság ereje talán finomíthatott volna a történelem későbbi folyásán, a mán is. De Európa, miután keservesen legyűrte Hitler-Mussolini fasizmusát, a béke eufóriájában nem akart tudni a másik fasizmusról: a vörösről, Joszif Visszarionovics Sztálinéről, s a kis sztálinokról, titokról. Európa szellemi elitje, még egy Jean-Paul Sartre is vak volt, ha tudta is, elbagatellizálta a lassan azért kiszivárgó híreket a genocídiumokról, lágerekről. Ez a tény fokozottan veti fel — visszamenően is — a magyar, a közép-európai szellemi elit és irodalom felelősségét: szabad volt-e (el)hallgatnia azt, amit csak ő tudhatott, mert keservesen megszenvedte? A hiány éppen most, a bolsevik birodalom összeomlásakor, a közép-kelet-európai „bársonyos” és szelíd forradalmak után a

legszenbetűnőbb, legfájóbb. Most derül ki ugyanis, hogy még az asztalfiókokban sem lapulnak remekművek, s hogy a belső cenzúra a külsőnél is hatásosabban működött. (Most nem szólok az emigráció irodalmáról, pl. Márairól.) Gyakorlatilag nem dolgoztuk még fel sem a második világháborút, nem néztünk szembe a vereséggel, s ezért nem születhetett meg a nagy regény a magyar bolsevizmusról vagy 1956-ról sem. (Ki kellett volna mondani, hogy elvesztettük a háborút, amelyet nem mi akartunk ugyan, de a revízió — Erdély, Felvidék, Bácska —, azaz területeink visszanyerésének reményében Horthyék engedtek Hitler nyomásának.) Még ma sem késő és haszontalan elvégezni ezt a feldolgozást, sőt ha komolyan vesszük a demokráciát, európaiságunkat, halaszthatatlanul szükséges is. Pontosan azért, hogy ne essünk abba a csapdába, amelybe a szomszédos (noha „győztes”) volt kisantant-államok: a gerjesztett nacionalizmus és sovinizmus túlzásaiba. A német (H. Böll, G. Grass, Ehzensberger, K. Lorenz stb.) és a japán irodalomra, szellemi életre gondolok, amelyek még idejében feldolgozták a traumát. A vereség szégyenét, a megaláztatás nyomorúságát, a bűnbánatát is. Mi a *Hideg napok*kal csak az első fázisig jutottunk el. Oka ennek a ránktenyerelt birodalom szellemi terrorja is, a „kollektív bűnösség”, az „utolsó csatlós” stb. hazug és ostoba vádjának az elfogadása, vállalása. Egyfajta önfeladás, amely már-már önveszejtés lett.

Cseres Tibor könyvéről írok, s látszólag mellébeszélék. Ennek oka maga a könyv, amelyről — bármilyen keserves — ki kell mondani, hogy meg se közelíti a *Hideg napok* színvonalát. Ennek pedig egyszerre szubjektív és objektív oka is van. A szubjektív — az íróé, az, hogy — ne tűnjön ez blaszfémiának, cinizmusnak — közben a téma kihűlt, azaz maga az író is „musz-feladatnak”, becsületbeli köteletségnek érezte a megírását. Csaknem fél évszázad távolából a témáról már csak történelmi regényt lehetne írni, ám ehelyett most kell keservesen összegyűjteni a még fellelhető adatokat, amelyek feltárása — ma már — ismeretterjesztő, de nem

mozgósító hatású. A történelem kegyetlen, az elmulasztott feladatot később már szinte lehetetlen pótolni. Ez az az objektív tényező, ami miatt a könyv már nem igazán nagy szenzáció, esemény. Tito marsall, s az ő partizánjai, de pillanatokon belül egész Jugoszlávia a történelem lomtárába kerülnek. Európa most a szerb tankokat figyeli dermedten, s új leckét kap a szerb bolsevizmus kegyetlenségéről, vagy ha úgy tetszik, a balkáni mentalitásról. A negyvenezer barbárul lemészárolt magyar csak nekünk fáj, nekünk fontos, a világot (már) nem érdekli. Mégsem haszontalan opus, mert mementő, s bármilyen későn is, de kötelességünk számba venni veszteségeinket, megemlékezni mártírjainkról, mint tesszük azt Mohácsról, Muhiról, a madéfalvi veszedelemről, a Donnál pusztult seregünkről. A könyv nem akar gyűlöletet szítani. Késő is lenne, hiábavaló — s amint látjuk —, Szerbia, azaz Tito Jugoszláviája most saját húsába harapva bünteti önmagát eddigi bűneiért, így hajtva végre — akaratlanul is — a történelem ítéletét. S Európa hagyja... Ezt is.

Miskolc, 1991. december

Horpácsi Sándor

A sátán fattya

Nagy Zoltán Mihály: A Sátán fattya.

Hatodik Síp Könyvek,
Budapest — Ungvár, 1991

Kettős öröm Nagy Zoltán Mihály kisregénye, mert egy új könyvkiadót (Hatodik Síp) és egy érett szerzőt köszönhetünk a *Sátán fattyá*val. Régóta vártunk erre a Gulag-ország rémtetteiről szóló hiteles magyar regényre is, a kiadóra is. Kicsit megkésve (de nem elkésve) jelentkezik mindkettő most, amikor a Birodalom recsege-ropogva összerogyik. Más, szerencsésebb, vagy fejlettebb népek, irodalmak már túl vannak ezen a fázison: a második világháború traumájának a feldolgozásán, túlélésén. Tulajdonképpen nem is tekinthető befejezettnek a háború addig, amíg az azt végrehajtó vagy elszenvető generációk szembe nem néznek vele, nem elemzik annak lefolyását, hatását, „eredményeit” is. A ki nem mondott szégyen és fájdalom ráfeketedik a lélekre, identitászavarokat okoz, szkizofréniát és más lelki bajokat. Érvényes ez a gyilkosokra, de az áldozatokra is. A felnőtt népek irodalma, amelyek demokráciában éltek, vagy volt erejük megteremteni a demokráciát (lásd japánok, németek), a háborút követően kegyetlen önvizsgálatot tartott. A fasizmus olyan rettenetes méreg — és szégyen, aminek a legyőzéséhez, kiirtásához nem elég a fegyver (ha már elkerülhetetlen), szükséges hozzá a metsző logika és a szilárd erkölcsi tartás, értékrend is. A szovjet bolsevo-fasizmus lelepleződését, öntisztulását (ennek vagyunk a tanúi napjainkban) éppen az nehezítette, hátráltatta, hogy Sztálin — Nagy Zoltán Mihály regényhősei szerint egyszerűen a Sátán — a forma szerint megnyerte a háborút. Az orosz-szovjet nép sokáig a győzelem eufóriájában élt, s talán egy ideig még hihette is, hogy jóra fordul minden. Nem úgy mi, magyarok, akik duplán el-

veszítettük a háborút, mert a békét is. A ránk települő Bizánc „felszabadításnak”, a mi győzelmünknek (is) hazudta a vere­séget, s ebben az volt a szörnyű és megalázó, hogy vele kel­lett szajkózni ezt a hazugságot. Érvényes ez az egész, az egyetemes magyar irodalomra is, amelyben mindmáig nem született meg a második világháború regénye, hiteles ábrázo­lása, de fokozottan érvényes az 1945-ben ismét elorzott Kár­pátalján. Nagy Zoltán Mihály kisregénye a bizonyosság rá, hogy nem a szándék vagy a tehetség hiányzott hozzá, hanem a szólásszabadság. Búzló hazugságtengerben vergődtek az írástudók (s nem csupán a magyarok), akik valóságtöredéke­ket, igazságmorzsákat is csak torzóban, bekódoltan, sejtet­ve, sorok közé eldugva mondhattak ki. Óriási teher­tétel ez, mert súlyos zsákokkal a vállon nem lehet táncolni.

Minden túlzás nélkül állíthatjuk tehát, hogy Nagy Zoltán Mihály kisregénye az első már a megjelent művek között, amely kendőzetlenül, nyíltan szólhat, s miután a horatiusi 9 év már többszörösen letelt, a mű kiérlelt, esztétikailag is ma­gasan minősíthető. Mondhatnók, hogy lecsiszolt, kimunkált, mint egy népballada. Maga a cselekmény drámaian tömör és brutálisan egyszerű. Miután a falu férfiai elhurcolják három napos „malenkij robotra”, s hónapok múltán se (van aki so­ha) nem térnek haza, néhány asszony felkerekedik, hogy élelmet vigyen nekik a táborba, illetve hírt hozzon róluk. Micsoda naivság! Ezek az asszonyok, de egész Európa nem tudta akkor még, hogy a Gulag-ban nem érvényes semmiféle emberi érték, érzés, ráció, hogy a név (malenkij robot) a leg­cinikusabb hazugság. Olyan, mint a náci táborok felirata, a „Die Arbeit macht frei” volt. Itt a cél maga a halál, a meg­semmisítés. Gyenge vigasz nekünk magyaroknak, hogy a sztálini „demokrácia” ebben nem tett különbséget magyar, német, orosz, lett, litván, ukrán stb. náci vagy bolsevik kö­zött. A halálgépezet kegyetlenül örölt, s végtelenül mohó volt. Nagy Zoltán Mihály regénye azonban nem (csak) erről szól, hanem Tóth Eszter tragédiájáról, aki nem tud belenyu­godni abba, hogy ha már eljutott a lágerig, ne lássa az apját,

bátyját, kedvesét. Szembeszáll az örökkel, akik bevonszolják a táborba, s öt pribék megerőszkolja a lányt. Nincs ebben semmi rendhagyó, hisz ezt tették Berlinig, ahol elvonultak — lányokat, asszonyokat (fiatalokat, öregeket) tepertek le, becstelenítették meg. Még utólag se lehet felmenteni őket, mondván, hogy minden katona ezt tette, mióta háború van. Tóth Eszterek, a faluja, de az egész szovjet világ (béketábor) tapasztalta, hogy egy rendszerben, amelyben a személyiséget, az egyént nem tisztelik, ahol az erőszak és a félelem az úr, ott a nemi erőszak is „természetes”. A nyugati demokráciák súlyosan büntetik ezt a bűnt, s nem csupán azért, mert a nőket, a gyengébbet tisztelik és védik, hanem mert a személyiséget magát. A szovjet életben viszont minden és mindenki kiszolgáltatott, alávetett, mert ez a rendszer lényege. Nagy Zoltán Mihály kisregénye azért kitűnő, mert ezt a kiszolgáltatottságot mutatja be plasztikusan egy rendhagyónak sajnos nem mondható „esetet” elmesélve. Tóth Eszter belső monológjából ismerjük meg a történetet. A falu „természetesen” kiközösíti a „katonakurvát”, hiába tudja, hogy vétkes, ártatlan. A szerző ábrázolja azt a folyamatot is, ahogyan felbomlik, mert szétverik a közösséget, amelynek értékrendjében még becses volt a szüzesség. A hazugság az erőszakkal együtt jelenik meg a faluban. Alja, szemét emberek, kollaboránsok veszik át a hatalmat, akik (a németek idején) az elhurcolt zsidók vagyonát fosztogatták, most a szovjet hatalom szolgálatában már az egész falut. Az emberekben lassan tudatosodik, hogy a legnagyobb rabló maga a „szovjet” állam, amely még ideológiát is gyárt a fosztogatáshoz (begyűjtés, békekölcson, kolhoz stb.). Eszter apja hazakerül, két fiútestvére viszont a malenkij robot áldozata lesz. Öccsét 15 évesen temetik el. A családot sújtó tragédiásorozat azzal végződik, hogy Eszter összeroppan, elborul az agya. Hiába jön haza a szerelme is a lágerből, leendő anyósa szédülje a fiatalok boldogságát.

Nagy Zoltán Mihály takarékosan bánik az eszközeivel. A cselekmény — mint mondtam — puritánul egyszerű, ugyan-

akkor nyelvileg igényes. A meggyalázott, búskomorságba esett lányanya lelki rezdüléseit lírai bensőséggel követi, ábrázolja. Balladai tömörséggel. Eszter története ugyanakkor túl is mutat önmagán. Egy közösség, egy magára — sorsára hagyott néptöredék iszonyú kálváriáját mintegy modellezi. Egy sátáni eszme és zsarnok szorítását, az egyes embereket, népeket, generációkat megnyomorító ostoba kegyetlenségét. Amit túlélni, s kiheverni is iszonyú nehéz volt, lesz. De talán éppen a kisregény megjelenése a bizonyosság arra, hogy befejezett múltról van szó, hogy Kárpátalja is elérhetett Európa jelenéhez, s talán lesz jövője is.

Horpácsi Sándor

Megjelent az *Encyclopaedia Hungarica* magyar nyelvű kiadásának első kötete

Encyclopaedia Hungarica.

Első kötet. A — H.

Magyarságtudat Lexikon Alapítvány,

Calgary, 1992

Amikor tizenegy esztendő munka eredményeként útjára bocsájtjuk az *Encyclopaedia Hungarica* első kötetét, az első olyan magyar lexikont adjuk az olvasó kezébe, amely a magyar múlt és jelen témáit tárgyalva a szétszórtságban élt vagy élő magyarokra is kiterjed. E tekintetben ez a munka hézagpótló mű.

Az *Encyclopaedia Hungarica* magyar vonatkozású ismeretek gyűjteménye, ami idegen érdekektől mentesen, tárgyilagos hűséggel van összeállítva. Ha a teljességet tekintjük, olyan ez, mint egy mozaikkép, mely kép hol ragyogó, hol sötét színekben a magyar történelmet tárja elénk. Egy olyan kép, melyet igyekeztünk megtisztítani az évszázadok óta rárakódott piszoktól, ami akár az idők múlásának törvényszerűségével, akár más okból került oda.

A magyar írásos emlékek hiánya miatt őstörténetünk nagyrészt homályba borult, mely homályt időnként ellenséges érzületek vagy politikai indulatok még növelték is. A tárgyi emlékek és a magyar történetírás között mutatkozó ellentmondások nem jelentéktelenek, amik mind erősebb hangon követelik a magyar őstörténet átírását. Ez a munka nem tartozik semmiféle lexikonszerkesztés feladatához. A mi munkánk az volt, hogy vizsgáljuk meg a magyarságra vonatkozó adatokat és az írásadatok közül fogadjuk el azt, ami helyes. De megál-

lapítani azt, hogy mi a helyes és mi nem, nem könnyű feladat. Encyclopaediánk nem cáfol téves állításokat, hanem adja a történelmi valót, azokat az ismereteket, melyeket tényeknek tart, vagy legalábbis annak elfogad. Igyekezetünk mindezek mellett megszabadítani a köztudatot az évtizedek óta belénk rögződött téves hiedelmektől.

Encyclopaediánk bemutatja a magyarság történelmi nagyságait és azokat, akik képességeikkel az emberiség egyetemes fejlődéséhez járultak hozzá. Tiszteleg azok előtt, akik életmunkájukkal a magyarság érdekeit szolgálták vagy szolgálják — akár magyarok, akár nem.

Az *Encyclopaedia Hungarica* nem szaklexikon, ilyeneket nem is pótolhat, ez nem is célja. Átfogó tájékoztatást ad, és nem törekszik egy-egy témakör részletes leírására, de minden szócikknél utalást ad a forrásmunkára, az anyag bővebb megismerésére. Az ismeretek közlésénél egyes esetekben előfordul, hogy a tudományos világban nem alakult ki egységes álláspont, vagy feltehetően a többség által képviselt álláspont sem fedi a valót — ilyen esetben több egyenrangú elméletet ismertetünk.

A szerkesztési munka 1981. 03. 15-én kezdődött — előbb a szétszórtságban, ahol bekapcsolódtak az öt földrész magyar szellemi vezetői, történészei, egyetemi tanárai, egyházi és egyesületi vezetői. Majd, amint azt a magyarországi politikai változások megengedték, bekapcsolódtak az otthoni szakértők, történészek is. Igen nagy számban vannak, akik fölmérve a munka jelentőségét, nagy részt vállaltak ebből a munkából.

Az encyclopaedia készítői fölismerték, hogy a mai ember röviden, tömören kíván minél több ismeretet megszerezni — a szócikkek elkészítésénél ezt az igényt figyelembe vettük. A magyar nyelv kárára, a tudálékos szaknyelv idegenből átvett kifejezései helyett az általánosan érthető kifejezési formákat alkalmaztuk. Ez a forma jól megfelel a tartalomnak is, hiszen a szerkesztők nem tudományos felfedezők, ők a kutatások máig föltárt ismeretanyagának lényegét tárják az olvasó elé.

A szerkesztés során számolni kellett azzal is, hogy igen sok munkatársunk évtizedek óta idegen légkörben él, dolgozik, akiknek gondolkodásmódja sok esetben már nem az anyanyelv; lényegében magyar nyelvre kellett fordítaniuk mondanivalójukat.

Az *Encyclopaedia Hungarica* szerkesztését tizenegy évi munka után, 1992. 03. 15-én fejeztük be. Így már az encyclopaedia első kötetében is érvényre jutottak azok a világtörténeti változások, melyek az egyes témákat érintik. A szerkesztési munka befejezésekor megállapíthattuk, hogy kitűzött céljainkat csak részben értük el. Bár teljességre törekedtünk, munkánk mégsem lett teljes: kimaradt belőle az, amihez nem volt elég elfogadható adatunk. Több egyháztól, egyesülettől hiába kértünk — néha többször is — adatokat, nem kaptunk. Ezek sajnálatunkra ugyancsak kimaradtak, de a negyedik kötet kiegészítő részében még szerepelhetnek. Nincsen minden esetben megdönthetetlen ismeretközlés — mint ahogy az nem is lehet —, de reméljük, hogy a föltárt és közreadott szöveganyag sok olyan új ismeretet tartalmaz, melyeknek a további kutatásokra serkentő hatásuk lehet. Sorozatunkat négy kötetben, évenkénti kiadással jelentetjük meg, és bár a teljes ABC-anyag az encyclopaedia három kötetében ismertette van, készül egy negyedik kötet is, melyben több más összeállítás mellett helyet kap mindazon szöveganyag is, ami az első három kötet összeállítása után érkezik be. Reméljük, hogy munkánk magja lesz majd egy később induló, nemzeti szemléletű magyar lexikonszerkesztésnek.

A lexikonírás egy kissé történetírás is, aminek jelentősége óriási. Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik bármilyen formában jelen munka megjelenését elősegítették. Munkánkban igyekeztünk engedelmeskedni lelkiismeretünk utasításának, tettük a legjobbat, amit tehattünk, távol az otthon meglévő irodalmi bázistól, de befolyásmentes, szabad és tárgyilagos gondolkodással. Munkánk eredménye négy kötet könyv, rengeteg ismeretanyaggal, amit most átadunk az ol-

vasónak — majd a jövő dönti el, hogy jó munkát végeztünk-e, vagy rosszat.

Egy nemzet fennmaradásáért vívott küzdelemhez csupán a fegyver nem elég. Mi, magyarok történelmünk során sok fényes csatát nyertünk, de háborúinkat sorra elveszítettük. A nemzet múltját és jelenét bemutató könyv is jó fegyver lehet a nemzet szolgálatában, értékes fegyver azok kezében, akik értik annak alkalmazását.

Calgary (Kanada), 1992.

Szerkesztő Bizottság

Bekerített csend, feketeség

Lőrincz György:
Kiment a fény a szememből.

Riport öregekről.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1992

A világ öregszik, s az emberiség egyik legsúlyosabb gondja az előrehaladott korúak problémáinak megoldása. Az írók köztudottan részt vállalnak a közösségi gondokból, ezt teszi Lőrincz György is legújabb, negyedik prózakötetével. Anyaga (amely már tíz éve vár kiadásra) az irodalmi riport műfajában keres és ad választ arra a kérdésre, mennyire sikerült az író környezetében, Székelyudvarhelyen, Hargita megyében megfelelő életkörülményeket biztosítani a támasz nélkül maradt öregeknek. Hisz egy társadalom érettségének mércéje az is, tud-e gondoskodni az öregebb korúakról.

A Lőrincz György bemutatta valóságszeletek tanúsága szerint az a társadalom, amelynek szlogenje volt a „mindent az emberért”, elégtelenre vizsgázott e téren. A kötet hét írása egy-egy ablakot nyit a hetvenes évek derekától 1982-ig tartó időszakra, betekintést kínál idős személyek életébe, az öregotthoni világba. A kis könyv az öregségről nem mint biológiai, hanem mint társadalmi jelenségről készít röntgenfelvételt. Az író sejteni engedi, hogy az öregek elhanyagolásának, elhagyatottságának legfőbb oka rendszerint a rendszerváltás, a kollektivizálás és államosítás volt. Ezek következtében felbomlottak a hagyományos családi struktúrák, szinte megszűnt a családtagok érdekeltsége az öregek istápolásában. A nyugdíj nem biztosítja (főleg a parasztság körében) a létminimumot, az öregek társadalmi gondozottságának a foka közel sem egyenlő az általuk egy életen keresztül befektetett értékekkel. Talán a föld, a lakás magántulajdonának vissza-

állításával rendeződne a helyzet — gondolta Lőrincz György akkor, amikor erről még szó sem lehetett.

A felvetett kérdések ma is időszerűek. Kitől kapják meg öregjeink jogos gondoskodás- és szeretetadagjukat? Mi lesz azokkal, akiknek néha még a „lakni valahol” beteljesülése sem adatik meg? Mi lesz a Szép Mihály-féle „boldog emberekkel”? Elég-e a csak „Ez nem igaz!” attitűd a helyzet megváltoztatására? Miért, hogy nálunk túlonként kegyetlen az élet, amikor a ballaszt-öregeket a tovasuhanó léghajóból kidobálja? Mikor derül fény azok életére, akiknek sorsa még ma is bekerített csend, feketeség? „Gondoskodunk-e róluk mi, az utódok úgy, hogy nyugodtan nézhessünk a szemükbe, s gyermekeink szemébe is, példát mutatva, ezzel kérve tőlük saját boldog öregkorukat? — válik egyszerre személyes és közösségi gondok hordozójává az írói közlés.

Drámaiság, tömörség, tényszerű pontosság jellemzi a könyv stílusát. Az író néha egy-egy nyelvi drágagyöngyöt, hangulatos, „költői” kifejezést lop a tények komor világába, a szavak kegyetlen tartalma ellenében is, mintegy a remény ígéretképpen: „kiment a fény a szememből”, „fekete csend”, „nézi a csendet”, „a csend üledő nyugalma”, „melegítnek a tárgyak is”. Mindez bizonyítja: kiváló irodalmi szociológiát olvasunk.

Találó a borítólap (Molnos Zoltán készítette) hangulatos montázs, bevezet a könyv töprengésre készítő világába. Hasonló, felelős tartalmú, művészi értékű kiadványokat kívánunk az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónak, amelynek ez volt az első könyve. Várjuk Lőrincz György legfrissebb valóságunkban gyökerező írásait.

Lőrincz József

Sinistra körzet

Bodor Ádám. Sinistra körzet.

Magvető Könyvkiadó,
Budapest, 1992

Van a rabságnak egy foka, állapota, amely feltételezi a rabok, megnyomorítottak egyetértését, közreműködését, azaz éppen ez az önfeladó, önveszejtő készség működteti magát a rendszert. Mert ahol zsarnokság van... de fölösleges is közhellyé koptatni Illyés nagyszerű vezércikk-versét. Az abszurditást (századunk alapélménye!) csak akkor lehet megragadni, leírni, ha már meghaladtuk, kiléptünk belőle. Jób akár jól is érezheti magát gönceiben, elesettségében, nyomorúságában, ha kap elég — denaturált szeszt! S miért ne kapna? Az alkohol, mint tüneti kezelés be van építve, tervezve a rendszerbe. Gorbacsov egyik nagy tévedése, ha nem éppen bukásának oka az volt, hogy el akarta venni Ivántól a vodkás üveget. Mert hozzá lehet szokni minden nyomorúsághoz, meg lehet tanulni együtt élni vele, ha a tudatot, öntudatot takaréklángra állítják, ha a gondolat és a méltóságtudat írmagját is kiirtják. Ám rettenetes a kijózanodás, a rádöbbenés, az elvonási tünetek! Amikor a pária nem csupán a nyomorúságára eszmél rá, de arra is, hogy ő, az egyed, az individuum nem tényező, csak dolog, tárgy egy rosszul kitalált, rosszul működtetett gépezetben. Ezt is leírták már jól, plasztikusan, érvényesen (Orwell, Koestler, Szolzsenyicin), Bodor Ádám regénye mégis tud újat mondani, mert egyszerre érzéki, ugyanakkor tömény és kemény, mint egy szonett vagy a márvány. Tudása az alig odahagyott totális diktatúráról megélt, személyes tudás, nem spekuláció, logikai képlet, mint az említett Orwellé, Koestleré. Romániáról, Kelet-Európáról beszél, de úgy, hogy pars pro toto, ebben a provinciális, krahácsi diktatúrában meg tudja ragadni a bolsevizmus fen-

tebb elemzett lényegét. Azt, hogy az emberi aljasság, elvetemült gonoszság valami eszméletlenül furcsa elegyet, kölcsönhatást alkot az emberi esendőséggel, részvétellel és jósággal, amelyben a zsarnok és az eltiport kölcsönösen kiegészítik, feltételezik egymást, hogy ebben az ördögi rendszerben primitív, de igen hatékony, jól működő logika az a kovász, amely mint a sz...rba ragadt legyet nem ereszti sem a rabot, sem a rabtartót. Ebben a rendszerben — amely minden porcikájában kvázi — is vannak érzelmek: szerelem, gyűlölet, vannak kis örömei (denaturált szesz) és halál, de minden lefokozottan, csupán elviselhetően, de meg nem élhetően. Velejéig romlott, mert cinikus ez a hatalom. Bekalkulálja a leszorítotttságban, lefojtottságban is felgerjedő, megfogalmazódó kis dacokat is, de manipulálja ezeket is, a rendszer elemévé, hatóanyagává teszi. Mindent tud az emberről, mert csak az információ hálózata hatékony és mindenbe beavatkozik: munkába, szerelembe, gondolkodásba.

A *Sinistra körzet* (valahol a román—ukrán határ mentén) egyszerre valóságos és képletes, mint ahogyan a figurák, a cselekmény is. Hősünk: Andrej Bodor mostohafiát akarja megtalálni, aki „belekeveredett valamibe”. Hogy mibe, szinte mellékes is. Használta a fejét, ki akarta emelni a mocsárból. Hősünk elmegy az alakoskodás legszélső határáig: beépül a hatalomba, holott tudja, hogy aljasságok eszköze lesz (pl. a nyugdíjas vadászok megmérgezése), minthogy a hatalom is tudja, mi a célja, zsarolja, játszik vele. A fiút végül is mégse tudja kimenteni, mert a roncsember túlsó tudatos tetteként fölglyújtja önmagát. Halála nem tettértékű, nagyon is megfelel a hatalom céljainak. Bodor regénye azért félelmetes, lidércnyomásos olvasmány, mert egy idő után aztán az olvasó is természetesnek tartja az abszurdumot. Azt például, hogy az egész körzet azért dolgozik, hogy a medvéket etesse, gondolja. Kinek? Vadász sose jelenik meg a körzetben, családokat tépnek szét, embereket dobálnak ide-oda. Andrej Bodor pl. így kap asszonyt. Egyszerűen odarendelik mellé. Minden primitív, a vegetáció szintjén senyved. Étélük a főtt

krumpli, gomba, bogyó, italuk a szörnyű denaturált szesz. Bodor szinte a pattanásig fokozza a feszültséget, de ezt csak a kívülálló, az olvasó érzi így, mert a regény, a körzet emberei sose jutnak el odáig, hogy meg is fogalmazzák ezt a kint. Néha átgördül a tájon egy török kamion, a szabadság szimbóluma, a szabadulás lehetősége. Hősünk meg is szökik vele, amikor kitör valami zendülésféle. Évek múltán visszatér, de ugyanazt a nyomorúságot, senyvedést, primitívséget és zsarnokságot találja...

Miskolc

Horpácsi Sándor

Beke Sándor: Madártemető

Beke Sándor: Madártemető.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1993

Mostanság gyakori téma a romániai magyar sajtóban, hogy pennaforogatóink, azaz íróink-költőink száma szüntelenül apad, az utánpótlás pedig alig biztosított. Valóban, a Kriterion Könyvkiadó Forrás-sorozata az utóbbi időben ropant kevés új alkotót „dobott be” a köztudatba. Ez pedig — meglátásunk szerint — nem is annyira a tehetségek hiányával magyarázható, mint inkább a kiadói munka átszervezésével járó nehézségek következménye. Reméljük, hogy ezután a vidéken szerveződő új könyvkiadói vállalkozások is elősegítik a fiatal tehetségek „felfutását”.

Székelyudvarhelyen él és alkot már évek óta Beke Sándor, akinek — a róla szóló lexikoni adat szerint — „...első verse tizenötéves korában (1977) jelent meg a *Brassói Lapokban*”. Azóta közel félezer költeménye, recenziója, műfordítása, riportja látott napvilágot, így tehát egyike a legtermékenyebb és a legsokoldalúbb alkotóinknak.

Versgyűjteménye, amely *Madártemető* címmel az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg, az építkező költő arcát villantja felénk. Az építkező költőét, aki mondanivalóinak kifejezésére sokhúrú lírai univerzumot teremtett. A kötetben a nyugodt hömpölygésű, gazdag hasonlatrendszere épülő prózaversek mellett nagyon tömör lírai reflexiók, sőt, képversek is vannak. Keletkezésük időpontja az 1980-as évek, így nyilvánvaló, hogy a diktatúra fojtott légkörében született alkotásoknak az alaphangja az akkori életkörülményeket visszhangozza. „A kesergő türelemről is szólni kell” — írja egy helyütt a szerző, másutt pedig fáj-

dalmasan állapítja meg, hogy ez a föld, ahol élnünk adatott, nem más, mint „madártemető” (innen a kötet címe is). De nem lett volna igaz költő Beke Sándor, ha nem próbálkozott volna meg azzal is, hogy reményt öntsön a hitevesztett lelkekbe: „...legyünk mi is egy csipetnyi Európa! / S ti szellemvitorlák, új Santa Marián dagadjatok, / És ne legyen a helytállásnak szenvedés-önvallomása” (*Madártemető*).

Rokonszenves a szerzőnek az a törekvése, hogy szövegeinek megalkotásakor pontos költői helyzetrajzot nyújt. Néhány „csendélete” a tárgyias költészet legjobb hagyományainak a folytatásáról tanúskodik. A *tárgyak között* című versében olvassuk: „Ebéd utáni asztal / sáros bakancsok a kályha mellett / az ágyon sárga műanyag fésű / zöld csillár a vilanykörte glóriája / ... / mosópor a szék lábánál / fehér kezek árnyéka / a beáztatott ruhák fölött / az almárium előtt / a tárgyak között / kedvesem.” A költő itt úgy sorjázza egymás után az ígétlen mondatokat (nominális stílus), hogy láttató képességüket mégis megőrizték. E láttató képesség nélkül a szöveg elvesztené versminőségét, s a tömörséget kevésbé igénylő prózává oldódna.

Lírájában gyakran alkalmazza a ritmusváltás különböző lehetőségeit. Legjobb péda erre az *Ébredés* című verse. A két első versszak kimondottan hagyományos, jobbára kötött ritmusú (és rímes) sorokból áll. Érdeemes idéznünk az első versszakot: „Üres poharak a lélek asztalán, / szivarcsikkek hamuja szertesztét, / kérem, ez itt egy költői világ.” A harmadik (záró) versszak már kimondottan a szabadvers ritmustörvényeinek engedelmeskedik. Az összebékítést sikerrel oldotta meg a költő.

A legjobban szeretem (szubjektív vélemény) azokat a poénre hegyezett verseket (*A szavak árnyékában* ciklus darabjai között több is van ilyen), amelyek a költő különleges tömörítő képességéről tanúskodnak (*A hallgatás csöndjében; Kényszercsönd; A hattyúk halála* stb.). Gondolati eredetiségük maradandó élményt nyújt az olvasónak. Hasonló hatást váltanak ki a látomásos versek is.

A *Bi(n)g bang* című költeményét például így indítja: „Dél van. / A kozmosz templomában harangoznak. / Valaki hatlovas Göncölhintóján / örökmécsessel sétálni kezd az égen.” Ez már eredeti, költőileg újjáteremtett világ, amelynek szuggesztív kifejező ereje vitathatatlan. Ilyen sorokat csak az tud papírra vetni, akit megérintett a nagy poézis „szele”.

Beke Sándor verseskötete jóval több, mint ígéret. Talán szerencsésebb úgy fogalmaznunk, hogy lezárása a nyolcvanas évek lírai kísérleteinek, és nyitánya egy homogénabb, ugyanakkor erőteljesebb (biztosabb) hangú költészetnek. Felcsigázott érdeklődéssel várjuk a következő kötetet.

Ráduly János

Balla László: A nagy semmi

Balla László: A nagy semmi.

Háttér Lap- és Könyvkiadó,
Budapest, 1993

Most, hogy önsúlyától összerogyott a Birodalom és a „létező szocializmus”, hirtelen el(meg)szaporodtak az „ellenállók”, akik neofita módon elégtételt, elismerést próbálnak kicsikarni maguknak. Holott, ha egy picit is tárgyilagosak, önkritikusak vagyunk, be kell ismernünk, hogy valamilyen szinten mindannyian kollaboránsok voltunk, legitimáltuk, működtettük „a rendszert”. Érvényes ez még az ellenzékre, a reformkommunistákra is, akik a hegeli megszüntetve megőrizni elv alapján próbálták átmenteni a hatalmukat. Most, 1993-ban azonban — noha ez még korántsem történelmi távlat — visszapillantva nem a rendszer összeomlása a megdöbbenő (megdönthetetlenek, kikezdzhetetlenek tűnt!), hanem az, hogy olyan sokáig létezett, működött. A paradox az, hogy a kívülállók, Orwell és Koestler zseniális munkáira gondolók jobban meg tudták ragadni Bizánc, a bolsevizmus lényegét, sugallni is tudták annak bukását, mint azok, akik benne éltek (s ez alól nem kivétel Szolzsenyicin sem.) Mert a legmegdöbbenőbb élményünk, még visszapillantva is a hrucsovi, brezsnyevi pangás színvonaltalansága, lapossága, sekélyessége volt. Az a mód, ahogyan az egyetlen, a mindentudó és mindenható Párt az élet minden területét át akarta fogni, irányítani akarta az ideológiától a termelésig, sőt a magánélet intimitásig, holott a lényegét tekintve (hatalom) már régóta tehetetlen, impotens volt, az élet kihívásaira nem tudott válaszokat adni. Még közhely szinten sem. Ezek ma már evidenciák, ám a művészet még mindig — s gyaníthatóan még sokáig — nem dolgozta fel. Mi lehet ennek az oka? A szándék vagy az intellektuális erő hiánya? Most derül ki igazán, hogy az antibolsevizmus is lapos, sőt

paradox módon sokáig éppen a rendszer legitimálását segítette. Mondjuk ki, hogy a nyugati kremnilógusok egyszerűen megbuktak, csődöt mondtak! Eltúlozták, felnagyították a veszélyt, amit a Szovjetunió, mint atomnagyhatalom jelentett, s amikor az Gorbacsov alatt megbukott sokkszerűen, a meglepetés erejével hatott, holott mindenki várta vagy remélte azt.

Nos, Balla László két regénye, az *Azt bünteti, akit szeret*, s most annak a folytatása *A Nagy Semmi* Orwell és Koestler után csalódást okoz, mert megkésettnek érezzük, mint az előadás utáni reklamációt. Ha ezek a regények 1985-ben (Gorbacsov fellépése) jelennek meg, a reveláció erejével hatnak. Gyenge mentség, hogy akkor — itthon — nem adhatták volna ki. Az a szomorú igazság, hogy Balla László, aki maga is része volt — igaz, kis csavarként — a hatalomnak, egyszerűen nem tudta (merte?) megírni, mert egyszerűen nem látta a rendszer lényegét. Ne legyünk azért igazságtalanok sem. Balla László nem volt, nincs egyedül, osztozik vele az egész szovjet kelet-közép-európai értelmiség. Mert könnyű (könnyebb) ma okosnak lenni, amikor látjuk a (történelmi) folyamat végét. Apparatszik barátom, akivel annak idején hajnalokig vitatkoztam arról, hogy mekkora felelősséget vállal az az egy párt a történelem előtt, ma azt mondja, hogy „szégyenlem, hogy olyan balek, hülye voltam”. S természetesen sajnálja magát, mint Balla regényének hőse, Ducsay József. Nos, ebben az élményben, érzésben: a szégyenben, kiábrándulásban, de az önsajnálásban is sokan osztozunk, hiszen az elpocsékolt évtizedekért, életekért, lehetőségekért már nem kárpótolhat senki és semmi.

Ducsay József(ék) sorsát, megalkuvásait csak akkor, úgy tudjuk megérteni, ha történelmi analógiát keresünk. Sajnos a magyar történelem kínál bőven. A legkézenfekvőbb analógia a török 150 éve Magyarországon. Hunyadiék nagyon is jól tudták, hogy miért kellett az utolsó emberig, töltényig harcolni a „pogány” ellen. Egy tőlünk merőben idegen (mohamedán) kultúra, egy a miénktől elmaradottabb gazdasági-társadalmi szerkezet, termelési kultúra (fél-rabszolgaság) állt szemben a

lassan kapitalizálódó, tehát a centrumhoz, Európához felzárkózó Magyarországgal (Mátyás alatt). Igen, de mit tehetett az alföldi magyar Buda elfoglalása, az ország három részre szakadása után? Tetszeleghetett az „Európa védőpajzsa” heroikus szerepében, remélve, hogy a keresztény világ segít, csak hogy az mindig mással volt elfoglalva (örökösödési, vallás és más háborúk). Ha életben akartunk maradni úgy, ahogy lehet — tudomásul kellett venni a törököt, berendezkedni a túlélésre. Fizetni az adót a töröknek, a magyar földesúrnak, a német császárnak, s várni az alkalmat a visszacsapásra. A mai balkáni háború fényében hálásak lehetünk őseinknek, hogy mégsem lettek muzulmánok, mint a bosnyákok, albánok, bolgárok, de maradtak kálvinisták, később kurucok, s így magyarok is.

Nos, ez a trauma megismétlődött századunk elején Triannonnal. Az országot ismét szétszaggatták, minden harmadik magyar idegen impérium és kultúra nyomása alá került, sőt 1945 után az egész ország. A bolsevizmus nem csupán a gyilkos ideológiája miatt volt életveszedelem, de azért is, mert a miénktől már meghaladott kultúráját is jelentett: Bizáncét. Lenin és Sztálin szerves folytatása a cárizmusnak, azaz nem volt idegen a mindig elnyomatás alatt élő, a demokráciát meg se ízlelte muzsiknak. 1905-ben Oroszországban még létezett a rabszolgaság, azaz Leninnek volt mit ígérnie, be lehetett helyettesíteni a jó cár atyuska szerepébe. Sőt minden szadizmusa, keleti kegyetlensége ellenére Sztálint is. Ez a magyarázata, hogy a szokot szenvedett orosz (és más) népnek eszébe se jutott lázadni, mint nekünk magyaroknak, akik tizenegy év után (1956) benzines palackokkal mentünk a tankok ellen. Volt precedens (Rákóczi, Kossuth stb.), voltak hagyományaink. Eb ura fakó, Ugocsa non coronat stb. Az emberi méltóság — tudták azt már a görögök is — sokszor csak úgy menthető, tartható meg, hogy akár az életet is kockáztatjuk érte, kétségbeesetten.

Nos, Balla László regénye azért lehangoló olvasmány, mert nem erről szól. Ducsay Józsefnek, a városi tanácsos fiának a története azt mondja el, hogy a túlélés és a karrier érdekében

hősünk hogyan adja fel a személyiségét, magyarságát, árulja el elveit, apját, mindent csak azért, hogy megtűnjék a hatalomban. A figura nem ismeretlen itthon sem, hisz ugyanazt a történelmet éltük meg, át, ám Kárpátalján a borzalmakat, ha úgy tetszik, a színvonaltalanságot, A Nagy Semmit nagyobb töménységben szenvedték el. A szovjet ott egyértelműen, leplezetlenül hódítóként lépett fel, azaz a magyarságot ki akarta irtani. Itt nem használt semmiféle taktika: felvenni a terepszínt, földhöz lapulni, a hódító teljes önfeladást követelt. Ducsay József előre akar menekülni, hogy békén hagyják. El akarja végezni az egyetemet, de Kijevben be akarják szervezni spiclinek. Nem vállalja, kidobják, egyszersmint meg is törrik, meg is félemlítik. De mert karriert akar, hát nem adja föl. Hogy érdemeket szerezzen, vállalja a kolhoz szervezését, s így eljut Leningrádba az egyetemre. Itt elárulja a szerelmét, elveszi a főnöke (igazgatója) lányát, akit nem szeret. Innen a történet nem csupán unalmas, de gusztustalan is. Járási tanácselnök lesz, főnökei lába kapcája, aki minden létezőt kinyal, minden parancsot teljesít. S közben vergődik a rossz házasságban az orosz nővel, aki állandóan megcsalja, lenézi.

A történetet a nyugdíjas, kiérdemesült, kiábrándult Ducsay pergeti vissza. Sok-sok önigazolással, nagy-nagy önsajnálattal, miután rádöbben, hogy a Nagy Semmit szolgálta, hisz a rendszer, a Birodalom összeomlott. Gorbacsovot már nem érti, nem akarja szolgálni. Igaz, igényt se tartanak rá. Mindezt Balla bőbeszédűen — a' la szocreál — mondja el, s ettől a regény minden dokumentum értéke ellenére is érdeklenné válik. Mert nem lehet egyszerre bent is lenni és kívül is állni. A szocializmust meghaladta a történelem. Szomorú felismerése a szerzőnek, hősének, hogy a szovjet rendszer megfosztotta polgárait, áldozatait a Sors tudatától, a vállalható sorstól függetlenül attól, hol foglaltak helyet a nomenklatúrában. Sorsuk az, hogy mindenestől betemeti őket a történelem hamuja.

Horpácsi Sándor

Nagy Irén verseskönyve

Nagy Irén: Mégis.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1993

Rokonszenves költői indulás: jobbra kiforrott gondolat-körben mozog, költői képei már eléggé letisztultak, bár inkább a szókimondó költőink közül való. A Reményik Sándor-i vonulatban érzi magát jól. Ezt példázza a *Marasztaló* című verse. Íme a kezdő versszak: „Hová rohansz a nagyvilágba, / hátadon batyu, / öledben gyermeked. / Mit adhat, ha nem lesz hazád, / helyébe a világ, neked?” A záró versszak pedig ez: „Együtt lépünk útra most, / nagy ősök hitén, / nyomdokán, / mondhassa, utánunk ki jó: / Nekem is, nekem is van hazám!” Hangja tehát nem pátosztalan. De lefogottabb húrokon is jól játszik: „Zizzenő széna, döccenő szekér, / a dülőúton kanyarog tova, / előtte a gazda mendegél, / bakancsán ujjnyi az út pora...” (*Hazafelé*). Nyugodtabb hang ez, realiztikusabb képsor — tehát természetesebb. Inkább itt adja igazibb önmagát Nagy Irén, az ilyen jellegű megnyilatkozások állnak közelebb prózai írásaihoz. Mert prózaíró is, 1992-ben a *Látó* novellapályázatán első díjat nyert, dokumentum értékű írással.

A szerző különben 1953-ban született, most negyven éves. Tanár Csíkszentdomokoson. Elég régóta közöl — bár rapszodikusán — a romániai magyar sajtóban, kötetten viszont most lépett először az olvasóközönség elé. Könyve tehát kései híradás arról, hogy esztendők óta a költészet bűvkörében él, és hogy egyszemélyes műhelyében tudott lírai igazgyöngyöket is érlelni. Íme a *Tavaszi játék* című verse: „lenn / a völgyben / fák tövében / pihen / a fény / az árny / ölen // egy / madárnak / arra szállva / villan / a táj / a kis / szemén.”

Egy másik, a *Téli hasonlat*: „Hópelyhek fúlnak / halkan a vízbe, / eltűnnek, mint az / illatok, / tört szárnyal hullnak / az álmok mélyre, / magasról, mint a / csillagok...”

Igen, ez már igazi költészet, mert szépek ezek a versek: játékos ritmikájuk megkapó (egy kicsit a gyermekköltészet felé sandít a szerző), képi szövetük nem gubancos, a rímek pedig jól egységbe fogják a sorokat. Bizonyosság arra, hogy költő született. Mindannyiunk örömére.

Ráduly János

Jövőbe néző könyvkiadó: Erdélyi Gondolat

Különleges örömmel írom e sorokat: arról adhatok hírt, hogy a Székelyudvarhelyen létrehozott Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — amelynek felelős vezetője Beke Sándor igazgató — hónapról hónapra erőteljesebben hallatja hangját, s az általa vert ösvény fokozatosan jól járható úttá terebélyesedik. Ezt pusztán a mennyiségi arányok is jelzik már. 1992-ben csak egyetlen könyvet, Lőrincz Györgynek az öregekről szóló riportját jelentette meg, 1993-ban három kiadvánnyal — két versgyűjteménnyel (Nagy Irén, Beke Sándor) és egy műfordításkötettel (Eminescu) — „jeleskedett”, 1994 nyarán pedig — szinte egyidőben — hat (nem elírás: hat!) új könyvet „dobott piacra”. Hadd írjuk ide nyomban mindenkinek a címét: *Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban* (Esszé), *Elek Apó Cimborája* (Antológia), *Cseke Péter: Korfordulás újesztendő* (Riportok), *Székely Útkereső Antológia*, *Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában* (Nyelvművelő írások), *Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra* (Esszé).

A felsorakoztatott címek elárulják, hogy a kiadó vezetősége roppant széles ölelésben gondolkodik: szeretné átfogni, és persze közölni, a romániai magyar irodalom, történelem, szociográfia, nyelvészet, művelődéstörténet, néprajz stb. legfrissebb eredményeit. S ezt úgy próbálja megvalósítani, hogy ne korlátozza a szerzőknek a műfajok sokféleségében konkretizálódó elképzeléseit. A kiadónak és az alkotóknak ez a harmonikus együttműködése — minden bizonnyal — ízletes gyümölcsöket terem majd.

A mennyiségi-minőségi vonatkozások mellett külön is szólnunk kell a kiadói bátorságról: meri vállalni az úttörő jellegű művek kiadását is, amelyek első látszatra nem a „csúcsonkat”, nem a beérkezés, a teljes győzelem fenségét mutatják. Látszatra, mondom, mert az idő lesz hivatva arra, hogy e könyvek érvényes vagy érvénytelen voltát megállapítsa. Az Erdélyi Gondolat

eme felismerés jegyében „dolgozta ki” kiadói politikáját. Épp ezért minősíthetjük jövőbe néző könyvkiadónak.

Ráduly János

Elek Apó Cimborája. Antológia

Elek apó Cimborája. Antológia.

Válogatás a *Cimbora* 1922-29-es évfolyamaiból.

Válogatta, utószóval és jegyzetekkel ellátta:

Csire Gabriella.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,

Székelyudvarhely, 1994

A romániai magyar irodalom hőskorának egyik legsokoldalúbb íróegyénisége Benedek Elek (1859–1929), aki elsősorban meseíróként írta be nevét a magyar irodalom- és folklórtörténetbe. Az általa gyűjtött, illetve „újramesélt” epikus történetek (mondák, népmesék) száma 389. Impozáns teljesítmény, egyben főművének, a *Magyar mese- és mondavilág* című munkájának a törzsanyagát képezi. Benedek Elek 1921-ben tért haza Erdélybe, s 1922-től 1929-ben bekövetkezett haláláig szerkesztette a *Cimbora* című gyermek- és ifjúsági lapot, amely azóta már fogalommal vált: modellértékűségét az bizonyítja leginkább, hogy a mai lapkísérletek szerkesztői javarészt az ő elveit követik a lapcsinálás munkájában.

Benedek Elek hősi erőfeszítéseire már a kortárs alkotók fölfigyeltek. Dsida Jenő szonettben (is) megörökítette — még 1927-ben — a „jóságos ember” alakját. Érdemes idéznünk belőle:

...Szemében ifjú, tiszta öröm ül.
Haja fehér, de szíve még fehérebb.
Ha rút-gorombán bántja is az élet,
Ő mindig szeret, mindig könnyörül.

A vers címe: *A csemetefa éneke*, s ott szerepel a most megjelent antológiában, kötetnyitó versként.

Csire Gabriella, az antológia anyagának válogatója derekas munkát végzett. Mind a versek, mind a prózai alkotások jól reprezentálják az egykori gyermeklapot, s az anyag elrendezésében is korszerű. Hármasságban közli a szemelvényeket: óvodásoknak, tizenéveseknek és 14-16 éveseknek. Azért itt megkérdezzük: a 14 évesek nem tizenévesek-e?

A közölt versek, mesék, elbeszélések minőségére figyelve elégedetten bólogathatunk. Csak néhány helyen hökkent meg — főleg a verseknél — a rímkenyszerből elkövetett erőszak a nyelv természete ellen, és bántóan hat egy-egy töltelökszó használata. Íme az egyik költemény egyik sora: „Meseországban bál van ám!” Nos, ez az ám eléggé kirívó példája a fölöslegességnek. Hasonlít ehhez a következő versmondattal: „nem félünk, nem ám!” A prózai szövegek esetében sikerült a válogatónak mellőznie a didaktikus írásokat, legfennebb itt-ott a túlzott érzelgősség teszi kétségessé egyik-másik elbeszélés hitelét. S hogy a gyermekek számára írni nem „leereszkedést” jelent, azt elsősorban Tamási Áron két közölt elbeszélése (karcolata?) igazolja. Az egyiket így indítja: „A faluban hált a szentlélek az éjjel. Hajnalban látták fényesen elmenni egy piros hintón. Utána illatos fény szállta meg a földet...” A gyermekolvasó itt már észrevétlenül „nő bele” a felnőttilrodalomba.

Az antológiában a legtöbb írással — érthető módon — Benedek Elek szerepel. Remek népmesefeldolgozásai mellett ismét beépülnek gyermekirodalmunkba szép Öcsike-történetei, valamint néhány verse is, mintegy teljesebbé téve a gyermekíróról alkotott eddigi képünket. Utána sorrendben Dsida Jenő következik (megszámoltam!) tizennégy verssel. Már eddig is tudtuk, hogy költői pályájának fölívelésekor Benedek Elek állt mellette, ő volt az, aki próbálkozásait megjelentette, mintegy ráérezve, hogy a különleges formai érzékkel megáldott tehetségnek kifutópályára van szüksége. Három-három írással szerepel Móra Ferenc, Benkő András, Berde Mária, Csűrös Emília, míg Áprilyt két leghíresebb költeménye képviseli, a *Tavaszdik* és a *Március*.

Csire Gabriella „nem utolsósorban pedagógusoknak szánt értékes szöveggyűjteményt” emleget a kötetéről írt zárószó-
raiban. Nekik szól — főleg — a könyv végi *Utóhang*, a kötet-
ben szereplő írások jegyzéke (pontosabban: bibliográfiai ada-
tai), valamint az antológia íróiról szóló kis összeállítás. Ez
utóbbi még további kutatómunkára is ösztönözheti oktató-
nevelő társainkat: négy szerző esetében (Bendre Róza, K.
Csanády Sándor, Jeszenszky T. Irén, Monoky Sándor) nem
szerepel a születés, illetve az elhalálozás éve, csak annyit tu-
dunk, hogy egyikük Vámfaluban, másikuk Sárbogárdon, har-
madikuk Aradon, negyedikük Nagyváradon (is) élt. Helytör-
ténészeknek való munka ezeknek az alkotói pályáknak a föl-
derítése, esetleg lappangó hagyatékuk (például értékes leve-
lezés) megmentése. Hisszük, hogy akad önkéntes vállalkozó,
aki elindul a rejtőzködő nyomokon, s irodalomtörténeti érté-
kű „adalékokkal” gazdagít mindannyiunkat.

Ráduly János

Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban

Nagy Olga:
Barangolásaim varázslatos tájban.

Cigány barátaim között.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1994

A táj, amelyet Nagy Olga „varázslatosnak” minősít, nem természeti, hanem társadalmi meghatározottságú. Könyvében olyan néprétegről ír, amelynek beható vizsgálatára csak az utóbbi évtizedekben terelődött rá a kutatók figyelme. Munkájának eredményességét így összegezi: „Megpróbáltam érzékeltetni azt: milyen zavarban lehet az a kívülálló, aki hitelen képet kíván nyújtani egy közösségről, melyről úgy tudja, hogy cigányközösség, másfelől pedig kiderül, hogy ők magukat reformátusoknak tartják.”

A szerző tehát a letelepedett életmódot folytató cigánycsoportokról beszél. Közel harminc esztendővel ezelőtt e közösségekbe vezetett az útja, hogy aztán — mesegyűjtőként — mindvégig szoros szálakkal kötődjön hozzájuk. Most derül ki, hogy két előző, jobbára folklórelméleti fogantatási művének (*Hősök, csalókák, ördögök*, 1974; *A táltos törvénye*, 1978) számos megállapítása, eredeti meglátása, józan következtetése valójában a „cigány” mesekincs alapos vizsgálatából született meg. Jelen írását — akárcsak előző két könyvét — esszének nevezi. De esszéi között ez a munka a legvallomásosabb. A szerző meg is fogalmazta: „úgy érzem, meg kell szólalnom, el kell mondanom saját élményemet, tudásomat, őszinte barátságomat, mely e népcsoporthoz fűz.” Ez a lírai hevület egyáltalán nem csorbítja a könyv

tárgyszerűségét: a folklorisztikát nagyon is érdeklő, újszerű megállapításai mind ott sorjáznak a könyv lapjain, logikus hadrendbe állítva, továbbgondolásra késztetően. Érdekes — ha csak jelzésszerűen is — utalnunk néhány „fölfedezésre”.

Rájött arra, hogy „...különbség van az egyes cigányközösségek között.” Megpróbálja fölfedni e különbségek okait: nem csak társadalmi-gazdasági, de kulturális-lelki tényezőket is bevon vizsgálódásaiba. Az eltérő életmód(ok) — még ha az eltérések csak árnyalatnyiak is — kitermelték a mesedialektusokat. A mesedialektusokon belül további — néha jól körülrajzolható — sajátosságokat vesz észre.

Különösen jelentős az a felismerése, hogy „az archaikumnak is vannak fokozatai”. Büszkén vallja, hogy a cigányközösségekben végzett kutatómunkája során az ősi világlátással találkozott. Ez a világlátás őrződött meg — jól konzervált lenyomatként — a mesekincsben, amelyben ugyanakkor hellyel-közzel a modern valóságélemek is kimutathatóak.

Nagy Olga azt is hangsúlyozza, hogy a cigányközösségek mesemondói sajátos ízű mesestílusukat a környező lakosságtól tanulták el. Az általuk megőrzött anyagban tehát jórészt a magyar, illetve a román mesekincs motívumrendszere játssza a domináns szerepet. A romániai cigányok főleg e két nép „szomszédságában” élnek.

Külön fejezetben taglalja a szerző az élő-eleven mesemondás kérdéskörét. Felfigyel a „más-más mesestílus” meglétére, s kipuhatólja eredetüket. A mesemondó és hallgatósága közötti „korreláció” bemutatásakor a kölcsönös egymásra hatás mikéntjét is vázolja. Kelet- és Közép-Európa kutatói épp itt tudnak reveláns eredményeket felmutatni: „nyakon csíphetik” azt a mesemondást, amelyet napjainkban még mindig eleven igény éltet.

Nagy Olga tehát meglepően szép és eredeti gondolatokban gazdag könyvet írt. Olvasmányos, könnyed stílusa magával ragad, okfejtése pedig meggyőző. Mondatainak szárnya nőtt, ott izzik mindenikben az önkítárulkozó egyéniség belső tüze, lángja. Jó is, hogy nem próbálta megzabolázni ezt

a lobogást. Sorait olvasva Csoóri Sándor szavai jutnak eszünkbe: „Az ént, a szubjektumot semmilyen alkotásból nem hagyhatjuk ki, még a személytelennek mondandó nyelvből sem, mert ha kihagyjuk, romhalmazzá hozunk létre.”

Az is csodálni való, hogy az oly sok diszkriminációt szenvedett cigányokról — nyilván, pozitív értelemben — egészen magas hőfokon ír. Hiszen ők a megőrzésben és a megmaradásért vívott küzdelmünkben a mi hűséges társaink.

Ráduly János

Székely Útkereső Antológia

Székely Útkereső Antológia.

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat antológiája.

Összeállította: Beke Sándor.

Az előszót írta: Kozma Mária.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,

Székelyudvarhely, 1994

A cím olvastán az olvasó bizonyára eltűnődik: jogos-e, indokolt-e, hogy a Székelyudvarhelyen, Beke Sándor főszerkesztésében megjelenő *Székely Útkereső* című folyóirat antológiával jelentkezzék? A válasz igenlő. Az ötödik évfolyamában járó lap már eddig is felvonultatta a romániai magyar irodalom- és művelődéstörténet legkiválóbb képviselőit, teret biztosítva számukra, hogy — Kozma Mária szép megfogalmazása szerint — „...a székelység és tágabb értelemben az erdélyi magyarság sorsdöntő kérdéseinek” bemutatására vállalkozzanak. S tették mindezt a sokszínű műfaji lehetőségek hasznosításával: nem zárkóztak el sem a közírói-publicisztikai hangvételtől, sem a tartásosabb zene-, történelmi és irodalomtörténeti tanulmányok közlésétől.

Nos, a most megjelent antológia is „hű marad a lap irodalmi és művelődési tartalmi meghatározottságához.”

Fő helyen a jelenkori társadalmi élet alapvető kérdései szerepelnek. Kardalus János és Róth András Lajos írásai elvi síkon mozognak: mindketten a magyarság útkeresésének lehetséges módozatait keresik. „Történelmi entitásunk megkérdőjelezhetetlen” — szögezi le Róth. „Vállalnunk kell önmagunkat” — rímel vissza Nagy Olga, miközben a közép-európai történelmi fejlődés sajátos helyzetéről ír. Más szempontból közelíti meg a témát Cseke Péter, Balogh Edgár, Bálint László. A „most mi lesz?” kérdésre próbálnak valami-

lyen lehetséges és elfogadható választ adni. Természetesen, a teljesség minden igénye nélkül.

Külön szint képviselnek az antológiában a történelmi múlttal foglalkozó közlemények. Mintegy érzékeltetni kívánják, hogy a múlt ismerete nélkül jelen- és jövőképünk nem lehet szilárd, s elvész a nép (nemzet), amely megfelelkezik múltjáról, vagy meghamisítja azt. Egyed Ákos az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésről közöl hosszabb tanulmányt, Szócs István az oly sok vitát kiváltó csíki krónika hamis vagy valódi voltát veti föl ismét, Imreh István pedig a Hatod-perek történelmi tanulságait összegezi. Nem csak történelmi, de művelődéstörténeti jelentőségű Bakay Kornél eszmefuttatása: ő Szent István királyról és a koronázási palástról ír. Kutatásai-ban a következő eredményre jutott: „Ez a csodálatos és Európában is páratlan műkincs eleve koronázási palástnak készült, és sohasem volt zárt, kúp alakú miseruha!” A Bákó vármegyebeli, a gyimesi és a hétfalusi csángók eredetkérdését veti föl Szócs János, Tankó Gyula, Ferenczi Géza. Tankó írása azt sugallja, hogy a történelemkutatásban nemcsak a régi kútforrásokat, hanem a mai, recens anyagot is hasznosítanunk kell: bebizonyítja, hogy mennyire mellőzhetetlen a népi tudás, a népi emlékezet a reális kép kialakításában. Kovács Sándor Csíksomlyó „igazi jelentőségét” méltatja, Komoróczy György pedig a magyar, illetve a székely népfogalmak kérdéskörét boncolgatja.

Gazdag az irodalmi anyag is. Lőrincz György novellába hajló szociográfiai „felvétellel” (egyetlen prózai, elbeszélő írás), versekkel pedig Jancsik Pál, Beke Sándor, Mészely József, Zsigmond Győző, Tódor Domokos van jelen (ez utóbbit Cseke Gábor mutatja be). Sorshelyzetünket Beke Sándor így érzékelteti: „...átélni azt / hogy / reggelre / már / nem / gyöngyvirág / a / neved / hanem / egy / idegen / bogáncs...” Az irodalomtörténetet Veress Dániel (*Zágoni Mikes Kelemen honszeretete*) és Róth András Lajos (*A Korunk székelyföldi fogadtatásáról*) képviseli. Zenetörténeti jellegű írásában Benkő

András — Metz Albert kapcsán — az egykori marosvásárhelyi zenei életről ír.

Elszoktunk már attól, hogy antológiában az irodalomkritika is jelen legyen. A szerkesztő (összeállító) leleményére vall, hogy helyet biztosít Szöcs Istvánnak a kritikáról szóló szép és gondolatgazdag esszéjének, valamint azoknak a könyvismertetéseknek, amelyek Lőrincz György, Beke Sándor és Nagy Irén műveiről szólnak. Barabás István rendhagyó lapszemléje mindenképpen továbbgondolásra késztet.

Olyan antológiát tarthat a kezében az olvasó, amely sokszínűségével, tartalmi-formai gazdagságával már az érettség biztos jegyeit hordozza magán. A kiteljesedés, az izmosodás (lombosodás) felé vezető út egyik jelentős állomása.

Ráduly János

Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában

**Komoróczy György:
Magyar szavaink nyomában.**

Nyelvművelő cikkek.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1994

Az utóbbi évek egyik legjobban megszerkesztett nyelvészeti kiadványa jelent meg az Erdélyi Gondolat kiadásában: az alcím nyelvűvelő cikkekét ígér, amelyeket Péntek János — aki egyébként a kötet lektora — „szakszerű” írásoknak nevez. A romániai magyar sajtóban megjelent kis közleményeket fogta csokorba Komoróczy György, azzal a „jó szándékú feladattal”, hogy valamelyest csökkentse nyelvi igénytelenségünket.

Könyve használhatóságát nagyban megkönnyíti az anyagnak ciklusokban való rendezése. A legterjedelmesebb rész *Az egységes magyar nyelvért* címet viseli: ez már önmagában is elárulja, hogy milyen megfontolásból kerültek együvé az ide besorolt cikkek. Külön fejezetben tárgyalja a szerző a nyelvjárási jelenségekkel kapcsolatos „meglátásait”, szól a személynevek világáról, valamint az idegen szavak használatának lehetséges módozatairól, ugyanakkor az egyházi élethez kötődő egyes fogalmak jelentéskörét is megvilágítja. A könyv megjelenésének időszerűségét, azaz mához szóló üzenetét a leginkább *A rendszerváltás nyelvi tükröződése* című fejezet jelzi: itt azokat az írásokat találjuk meg, amelyek az 1989-es történelmi fordulat utáni nyelvi jelenségekkel foglalkoznak. Íme néhány cím: *Privatizáció, Tűrelmesség, Nómenklatúra, Genocídium, etnocídium, Irredentizmus, Arrogáns bojkottálók, Konjunktúra és koordináció* stb.

A *Wass Albert tájszavai* című rész külön is figyelemre méltó. Arra figyelmeztet, hogy érdemes íróink-költőink „produktu-mainak” nyelvi vizsgálatával továbbra is foglalkozni: jó tudni, hogy mit és hogyan hasznosítottak/hasznosítanak nagy alkotóink a nyelv gazdag tárházából. Az ilyen jellegű vizsgálatok az utóbbi években mintha háttérbe szorultak volna.

A kötet egyik legizgalmasabb írásának a címe: *El van utazva, megyek Magyarba*. Írjuk ide nyomban: mindkét szerkezet (kifejezés) helyes, sőt az előbbi „...gyökereit az ugor korban kell keresnünk”.

A jelenség kapcsán így összegez a szerző: „A nyelvi kérdéseket nem tanácsos mindig a logika alapján megítélni. Tulajdonképpen nem is annyira igazi, azaz filozófiai logikáról van szó ezúttal, mint túlzott okoskodásról, hisz a logikus ítéletek megfogalmazásakor nyelvünk természetének és történetének ismerete az uralkodó.” Nos, a „túlzott okoskodás” — bizonyára — kellemetlen perceket (is) okozott mindannyiunknak. Különben Komoróczy ezt az egyetlen, tehát egyedüli írását a *Nyelvi babonák* „ciklusba” sorolta. Eljárása talán nem eléggé indokolt.

Honnan vette a szerző cikkeihez a nyelvi tényeket? *Az olvasóhoz* című rövid előszóban utal a felhasznált forrásokra: „...a beszédbeli megnyilatkozások sűrűjében észlelhetem, vizsgálhatom anyanyelvünk mindennapjait.” Komoróczy kitűnő megfigyelőnek bizonyult: példa anyaga tehát nem kitaláció, hanem a mai köznyelv szókincs- és kifejezéstárából való. Megfigyelései során rendhagyó felismerésre jutott: „A mai nyelvrontás-nyelvrombolás kórokozói nálunk leginkább a szóhasználatot károsítják, ezért foglalkozik ez a könyvecske inkább a szavakkal, szókapcsolatokkal.” A figyelmeztetésre nemcsak a sajtó, a rádió, a televízió szakembereinek kell odafigyelniük, hanem jobban körül kell határolnunk iskolai, azaz oktatói-nevelői feladatainkat is. Arra gondolunk, hogy a magyar nyelv- és irodalom szakos tanárok mellett a más szaktantárgyakat tanító tanárookra szintén nagy felelősség hárul. Az

idegen eredetű szavak (s ezek száma napról napra gyarapszik) jó magyarítása minden pedagógus közös ügye.

Cikkeinek megírásakor a szerző sajátosan építkezik. Ezt egyetlen, a *Paradicsompaprika és kéktök* című írás szerkezetével próbáljuk érzékeltetni. A bevezető sorokban utal arra, hogy újságolvasó leveléből értesült a nyelvi jelenségről. Ezt követően körülírja a paradicsompaprika és a vinette fogalmát, majd megadja legfontosabb megnevezéseiket (gogos, gogosár, árdéj, vineta, vinetta, vinyette, padlízsan, törökparadicsom, kékparadicsom, kéktök). Melyik helyes? Kideríti, hogy egyik-másik elnevezés csak nyelvjárási változatban él, de ott, ahol használják, elfogadható. Az irodalmi nyelvben „a padlízsan, a törökparadicsom kifejezés járja”, de a vinetta használata ellen tiltakozni „nagy melléfogásnak számítana.” Látható tehát, hogy mennyire hajlékonyan, mennyire árnyaltan kezeli a szerző a különböző népi megnevezéseket. Feltett célja — többek között — a nyelv további gazdagítása, nem pedig — normatív szabályokra hivatkozva — a szegényítés. Jónéhány írásából kiválogattam azokat a kifejezéseket, amelyek a már emlegetett „hajlékonyságát” bizonyítják. Íme: ajánlatos, jobb így, elfogadható, helyes megfelelője, tanácsos, szabad használunk, jó magyar megfelelője, nem árt használni a... formulát, sokszor jó a... szerkezet, nehézkesen lehet magyar megfelelővel helyettesíteni: mondható így is, használata nem kifogásolható stb.

Komoróczy György a hazai (tehát romániai) „...magyarság nyelvi elszigetelődéséről, és sajátos nyelv művelő feladatainkról” is szól. A kevertnyelvűség egyik — hangsúlyozom: csak egyik — megoldása lehetne — a szerző utal rá — „kétnyelvű nyomtatványok” bevezetése. Erre másfél évszázados példánk is van: a mostanában gyakran emlegetett Kossuth-bankókon a felirat több nyelvű. Román felirat is látható rajtuk.

Ráduly János

Cseke Péter: Korfordulós újesztendő

Cseke Péter: Korfordulós újesztendő.

Szociográfiai riportok.
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1994

Jópár esztendővel ezelőtt Cseke Péter a riportnak, mint irodalmi műfajnak az elméleti kérdéseivel is foglalkozott. Mérlegelni próbálta „teherbírását”, s néhány modellértékű megoldásra, megmódozási eljárásra figyelmeztetett. Akkor már tisztos riportírói út állt mögötte: nemcsak saját lapjában, a *Falvak Dolgozó Népében*, hanem úgyszólván az egész romániai magyar sajtóban (beleszámítva irodalmi lapjainkat is) elég rendszeresen közölt. Leginkább első két könyve (*Víznyugattól vízkeletig*, 1976; *Látóhegyi töprengések*, 1979) jelezte, hogy sajátos Cseke Péter-i riport van születőben: úgy értékel, úgy kommentál, hogy közben a valóság szigorú tényeit a lehető legnagyobb tisztelettel övezi. Egyik legutóbb megjelent könyve kapcsán Széles Klára így nyilatkozott róla: „Cseke Péter nem ír drámát, sem regényt, sem verset. Drámák, regények, versek forrásvidéke az, ahol jár, amit feltár...” (Helikon, 1994. 14. sz.). A szerző tehát józanul fölmerítte saját írói lehetőségeit. Tudja (talán), hogy az íróember sem lépheti át a saját árnyékát.

Legújabb, *Korfordulós újesztendő* című könyve szintén riportokat tartalmaz, amelyeket ezúttal szociográfiai írásoknak (is) minősít. Joggal, hiszen roppant gazdag életanyagot dolgoz fel, a tényeket pedig úgy csoportosítja, hogy — szinte észrevétlenül — elénk varázsolja azt a történelmileg igazolható valóságszeletet, amelynek megörökítésére vállalkozott. Láttató képessége tehát jó, értelmezéseiben pedig a társa-

dalmi élet fejlődésirányát ismerő politikus is meg-megszólal, bár magát nem tartja politológusnak.

Kötete magvát azok az írások képezik, amelyek 1989 karácsonyának sorsdöntő óráit-napjait, valamint az ezt követő hónapokat örökítik meg. Amolyan „súlypontos szám” tehát ez a könyv, amely azt érzékelteti, hogy „...mégsem volt hiábavaló ama korfordulót ígérő újesztendő”.

Az első, legterjedelmesebb riportja az *Egy szerkesztő feljegyzéseiből* címet viseli. Nem véletlenül került a kötet élére: a történések egyik szereplője ugyanis maga a szerző, aki tág szívvel vetette bele magát a forrongó napok eseménysorába. Mindaz, amit megír, már történelemmé vált, sorait olvasva azonban újból átéljük azokat az izgalmakat, amelyek járhatóbb utat szabtak a romániai társadalomnak. Ezt az általa használt, s gyakran alcímként szereplő kifejezés-kincs is igazolja. Íme néhányuk, mutatóba: önszervező társadalom építése, anyanyelvi oktatási hálózatunk visszaállítása, gyanakvás helyett párbeszédet, a szellemi otthonteremtés szabadsága, az azonosság-tudat fokozatai stb. A riporter nem reked meg a belső, tehát az ország határain belüli kérdéskör vázolásánál, de tágabb, azaz európai horizontok felé kémlel: „segíthet-e rajtunk a finnországi svéd modell?” — kérdezi, majd így összegezi fölismeréseit: „...a kelet-európai diktatúrák eltűnése is csak akkor lehet végérvényes, ha az új európai elrendeződés tűzszerezői a trianoni határsávok és az államhatárokon átnyúló etnikai övezetek robbanásveszélyét megszüntetik”.

A felszabadult rádiózás forró napjai című írás az 1990-es marosvásárhelyi eseményeket „beszéli el”. Az eddig megjelent s ugyanezt a „témát” feldolgozó visszaemlékezések közül a Cseke-írás tárgyyszerűségével tűnik ki. Arra törekedett, hogy minél több tanút megszólaltasson. Nem „periférikus” szereplőket vonultat föl: azok beszélnek a riportban, akik az események cselekvő részesei voltak, s a pogrom hevében sem vesztették el a fejüket: láttak — Sütő András szavaival

élve — „valami kibontakozási lehetőséget”. Az egyszerű szereplők itt már hőökké magasztosultak.

Szintén történelmi jégzajlásról tudósít a *Rajtuk marad a bélyeg?* című riport is, amely a bányászok nevezetes fővárosi „látogatásának” állít emléket. A szerző ezúttal Kibédén élő bányásznyugdíjasok visszaemlékezéseit fogta csokorba, a tágabb összefüggéseket pedig Smaranda Enache és Ana Blandiana villantja föl.

Történelmi egyházaink helykereséséről is olvashatunk a kötetben. A megújulás lehetőségeinek a felkutatása, valamint az egyházi intézmények visszaszerzése: ezek a legfőbb gondok, amelyek egyházaink vezetőit foglalkoztatják.

Cseke úgy építi föl, úgy „komponálja” meg írásait, hogy azok a jövő felé nyíló utakat is megvilágítsák. Jövő-pártolása több mint tiszteletre méltó. Azt sugallja, hogy a jelen — néha túlságosan groteszk — valósága csak „ugródeszka”, csak kiindulási pont, s az embernek el kell jutnia a másképpen élni forrásvidékére is. Ehhez a sugallani tudáshoz látnoki képességre van szükség, ez pedig már a költészet szférája. Könyvében meg is fogalmazza: „Egy nép életérzésének sosem a politikusok, hanem a költők a hiteles kifejezői.”

Ráduly János

Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra

**Nagy Olga:
Népi változatok szerelemre és házasságra.**

Esszé.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1994

A szerelem, a házasság, a családalapítás, mint téma, egyidős az emberiséggel. A róla való „beszélés” is egyidős lehet az emberiséggel. A mítoszok világában a szerelem istennői nem csupán „mellékszereplők”: a nagy horderejű határozathozataloknál általában ott serénykednek a főistenek között, vagy ha mégis nélkülük kerül sor az „egyezségek” megkötésére, akkor az utána való társadalmi béke, az együttélés normarendszere nem tud tartóssá válni. Az erotikus, az obszcén megnyilvánulások, a pornográfia „...a népek folklórájában azonos módon fogalmazódott meg”. E három fogalom közül Nagy Olga minőségi különbséget lát. Mi úgy hisszük, hogy éles (tehát határozott) határ nem vonható közéjük, mert vannak közös elemeik, egyes motívumaik összefolynak, legfennebb célszerűségükben, társadalmi „elhivatottságukban” jelent(het)nek mást és mást. A továbbiakban egészséges népi erotikának próbáljuk elnevezni a szerelemnek és a házasságnak azokat a változatait, amelyeket Nagy Olga olyan szépen csokorba szedett rendhagyó jellegű, új könyvében.

Rendhagyó, mondom, mert a szerző ezúttal is olyan szintézist teremtett, amely egyelőre még egyedülálló mind a magyar, mind az európai folklórisztikában. Az összefoglalásra való törekvés abból is látható, hogy az antik népek és a természeti népek, azaz „a keresztény ideológiától meg nem ron-

tott” emberek erotikus szimbólumrendszerét is bemutatja. „Ősélmény”-nek nevezi a szerelemnek, a nemiségnek az akkori természetes állapotát, amikor a „kemény aszkézisnek” még híre-pora sem volt. Könyvét épp azért írta meg, hogy igazolhassa: parasztságunk egészséges erotikája „...nem különbözik a legősibb antik, illetve a törzsközösségekben élő természeti népek szerelmi kultúrájától.”

Fontosnak véljük a rövidre fogott kutatástörténeti vázlatot is: megtudjuk, hogy a magyar gyűjtők közül — már 1935-ben — Ortutay Gyula foglalkozott behatóbban a népi erotikával, munkássága azonban visszhangtalan maradt. Később Berze Nagy János, Horváth István, Vöő Gabriella, Vajda Mária — és persze Nagy Olga — próbálkozott meg azzal, hogy a témát, mint kutatandó területet, beépítse a magyar folklórisztika érdekszférájába. Külön is kiemelkedő a Hoppál Mihály—Szepes Erika által szerkesztett kétkötetes mű (*Erősz a folklórban, A szerelem kertjében*), amely — ma már tisztán látjuk — máris alapvető jelentőségűvé minősült (mind a két kötet 1987-ben jelent meg).

Jó tudnunk azt is, hogy az esszéíró milyen forrásokat hasznosított a könyv megírásakor. Elsősorban „...a népi próza hatalmas tárházából” próbálta rekonstruálni azt a valóság-szeletet, amely végül is műve tárgyát képezi. A leírt, rögzített népi szövegek fontossága mellett azonban a gyűjtő nagy-nagy megfigyelőképességéről is szólnunk kell, hiszen számos szövegen kívüli elszólást, megjegyzést, egyéni véleményt is figyelembe vett, az adatközlőknek ezek az „elszólásai” néha igen lényeges összefüggésekre irányították rá a szerző figyelmét. És végül a gyűjtő kitartását is dicsérnünk kell. Ezt írja: „Nem könnyű a dolga a néprajzosnak, vagy szociológusnak, aki tetten akarja érni a népi felfogást, a népi etikát, hiszen térben és időben olyannyira különböző árnyalatot regisztrálhatunk.” Nos, eme „különböző árnyalatok” megragadásához különleges intuitív megérzésre van szükség, amely nélkül a gyűjtő nem tudná meglátni, felismerni a népi

etika mélyen rejtekező elemeit, a gyakran igen parányi összetevőket.

A könyv legterjedelmesebb s (talán) legkidolgozottabb két része a *Készülve a házasságra*, illetve az *Ifjúsági „szervezetek”* címet viseli. Az előbbi fejezetben a szerző főleg azt hangsúlyozza, hogy a házasesetbe való „belépés” nem spontán módon, nem előkészületek nélkül történik: a családnak van döntő szerepe abban, hogy az előkészülés/előkészítés fázisában megteremtődjenek az „érett korba” való átváltás feltételei. Külön kitér Nagy Olga a munkára való nevelés kérdéskörére, majd beszél az anya „kompenzáló” szerepéről, valamint a parasztcsaládban történő szexuális felvilágosításról. A szülők által megfogalmazott elvárásokat is csokorba fogta. Íme: szorgalom, munkabírás, a józanság, mint „férfiúi erény”, a beosztás készsége, mint női erény stb. Érdekes a tiltásokról, a szerelem természetes kibontakozását nehezítő akadályokról szóló fejtegetés is. Itt gyakran épp a gazdasági helyzet, az anyagi állapot állítja szinte megoldhatatlan feladatok elé a fiatalokat. A szülők beleszólása sokszor épp a gazdasági tényezőkre vezethető vissza.

Ha manapság ifjúsági szervezetekről olvasunk vagy hallunk, a diktatórikus rendszer által — politikai alapokon megépített — gyermek- és ifjúsági közösségekre gondolunk. Nyilván, Nagy Olga nem ezekről ír. Az önszerveződő falu századokon át kitermelte azokat a helyi, munkát és szórakozást egyaránt biztosító népszokásokat, amelyek fontos szerepet játszottak a házasságra való felkészítésben. A szerző ezúttal azt az intézményrendszert próbálja bemutatni, „...amely a fiatalok számára normatív értékű”. Ezt az intézményrendszert pedig a polgáreste vagy vizita, a fonó, a farsangolás, a népi táncmultságok stb. jelentették: ezek egyike-másika mára már az átminősülés állapotába jutott.

Külön és szép oldalakat olvashatunk az asszonyi kiszolgáltatottságról. Az erről szóló fejezetcímek már önmagukban is hordozzák a szerző meglátásainak lényegét: *A kiszolgáltatottság legitimációja*, *A kiszolgáltatottság megélése*, *A diszkri-*

mináció „tréfás” dokumentumai. Ez utóbbiban főleg a makrancos, a csapodár, a furfangos asszonyokról esik szó. A szerző ezt írja: „Ezek a tréfák valójában az asszony megrágalmazását jelentik”. Megjegyzi, hogy a „makrancos férfiakról” nem szólnak népi tréfák. Hadd jöjjünk itt most — tréfának szánva — egy kis „oldalvágással”. Hát bizony, a férfiak sem voltak szentek: ők írták meg a világirodalom legszebb szerelmes himnuszait, amelyeknek középpontjában mindig a nő áll.

Nagy Olga könyve — minden valószínűséggel — további kiadásokat is megér majd. Ezért két következtetlenséget javítania kell. A 21. oldalon ezt olvassuk: „...ezidáig a »pornográfia« szó nem került elő...” A 13. oldalon már kétszer is használta a szót. A 6. oldalon pedig zárójelesen megemlíti, hogy a Boccaccio-novellák folklorizálódásáról „külön novellát” írt. Tudomásunk szerint nem novellában, hanem tanulmányban dolgozta fel a témát.

Ráduly János

Az istenkereső poéta

Beke Sándor: Téged kereslek.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Az „istenkereső poéta” legújabb kiadványában, mely *Téged kereslek* címen jelent meg, újabb tanúbizonyságát adja annak, hogy az ezredvég lidércnyomásos, krimis, bonyodalmas strapáiban — immár tételes megfogalmazásban is — istenkereső. „Hinni szerelném — írja —, hogy pogány lidércemben a szorongó hit csak elalélt egy kicsit szívemben”, míg lidérces álmainkban beteges szájhősök énekeltek és jégvirágos törpe-álmokkal ajándékoztak meg. Istent keresni számára azt jelenti, hogy egymást oltalmazzuk az önemésztés örvényei fölött, „Imát mondok érted, huszadik század, hogy megkérgesedett csöndünket törd fel világ-ekéddel” — könnyörög.

Miközben idegen tájon kóborolt olyasféleképpen, mintha közömbös idegen szónak idegen betűje lenne, és sem a látott képeknek, sem az önként elhallgatott szónak, talán még önmagának sem hihetett, elindult az istenkeresés és a hit mentsvára felé, mert — bevallása szerint — torkig elege volt már „a jelszavak porondjain jóllakott szájhősök álszent mendemondáiból”, s bevallotta valami olyan biztonságos állapotba vágyott, amilyent a zsoltár emleget. Erős várunk nekünk az Isten...

Új verseskötetében azt mondja egy helyütt Beke Sándor: „Álomkaravánok vonulnak mifelénk a sercegő havon, hit-törmeléket hullatnak el a pogány sivatagon, és mi csak buk-dácsolunk nemlétünk köd-barikádjain kisírtan visszafojtva, tébolyultan, akár az öntudatlan ösztönök”. Nem tudom, ha erdélyi, sőt balkáni állapotunkról mondott-e szebbet, találób-

bat valaki is az utóbbi időben, mint ez az istenkereső ifjú költő. Béke van, sulykolják belénk a médiák, de ez a béke a harmadik évezred küszöbén olyan, mintha pengeélen dide-regne. S miközben tudatunkban füstölögve fuldokol a magány, a trükkös szemfényvesztők mindenre spártai göggel legyintenek. Düledező kártyaváraink fölött szemünk telítve már káprázatokkal, valami bizonyosra vágynánk, de a nagy SEMMI kellős közepén bágyadtan, önfeledten a vágyaink is csak siránkoznak a fölsebzett talpú hitben. Ilyen körülmények között marad-e más lehetősége a magára maradt embernek, mint azt, hogy Istent keresve próbáljon megoldást találni gondjaira-bajaira ott, ahol jobbára csak „vész jósló blöffölök tudatlansága sejlik elő a színezüst világból”. Hiszen még a színezüst világ is többnyire Judás-pénzek muzsikájával cseng, vagy ahogy általánosítva mondja: „Szaporodik a nyugtalan lét diszharmoniója, a szavak csikorgatják a fogukat, s minden irányban kételyek szöszmötölnek”. Van-e más lehetősége annak, vagy azoknak, akik számára már csak a szülőföld maradt meg „a kozmosz sötét kráterében”, mint az, hogy a hit útjait járja, némiképp megbékélve, délibábos álmokat kergetve önmagukat keressék a szellem útjain? Nem én, a költő teszi fel a kérdést, s a maga módján. Isten keresésével válaszol is rá. Jól tudja: „a csönd önmagában is értelmes felelet” lenne, mégis a szavak obeliszkjét emeli magasba, nemcsak a régi emléktüzek élesztésére, hanem a mai képzelet számára is.

Ábrahám János

Beke Sándor: Védtelen évek

Beke Sándor: Védtelen évek.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Szerencsés helyzetben van a recenziós: annak idején Beke Sándor első, *Madártemető* címmel napvilágot látott verseskötetéről is szólhatott (*Székely Útkereső*, 1993. 1-2-3. szám), így most — második kötetének a megjelenésekor — jó viszonyítási alapja van.

Máris örömmel nyugtázzuk, hogy az egykor hangoztatott elvárásaink javarészt igazolódtak: a szerző „...homogénabb, ugyanakkor erőteljesebb (biztosabb) hangú költészet” megteremtése felé „mozdult” el. Persze, ez a homogenitás nem egysíkúságot jelent: érzelem- és gondolatvilága továbbra is éppen sokszínűségével vonja magára a figyelmet, előadásmódja azonban egységesebb lett. A lényegre tapint Cseke Gábor a könyv hátsó borítóján közölt soraiban (különben ő a könyv szerkesztője is), amikor „sodró erejű, nagy lefutású poémák és lírai észleletek megrostált gyűjteményéről” beszél. Szenvedélyes önkítárulkozásoknak, a gondolatok partalan áradásának vagyunk tanúi:

...bugyogjanak felénk a fenséges
szavak,
ne balták jöjjenek!

— írja a költő *A szavak vérpadán* című, kötetnyitó költeményében.

A könyv egyik csúcverse a *Védtelen évek*. Folyamversnek is nevezhetnénk: valósággal hömpölyögnek, torlódnak, tolonganak benne az emberlét tablóképei. Távoli történelmi eseményeket idéz a költő (isszoszi csata, peloponnészoszi háború, a tizenkettedik tanítvány árulása), majd a bir-

kenauai haláltábor, Sztálingrád, Hirosima említése következik, hogy azután a gyermek- és serdülőkor emlékanyaga is „terítékre kerüljön”. És felvillan — természetesen — a jövő látványa: át kell élnünk „...a / nagy ünnepet / is/ amikor / lobogói / lengnek/ a / felszabadult / eszmének / a / gondolatnak”. Csupa lendület ez a költemény: a hit, a remény nevében beszél a költő, s az olvasóba is átplántálja a felismerést, hogy életünk csak hitben-reményben válhatik teljes értékűvé. Bizonyos mértékig a régi prédikátorok hangja csendül föl a sorokban: intés a vers, biztatás arra, hogy át kell élnünk „az / ezredvég / nyugtalanságát”, hiszen megmaradásunk fő záloga csakis ez lehet.

Jónéhány versét a szerző ellentétre, ellentétezésre építi, s ez bizonyos drámaiságot kölcsönöz a szövegeknek. Lírában dráma? — kérdezheti az olvasó. Igen, a vers alaphelyzete olyan, hogy „sztorija”, történése van, néha nem is csupán egy, hanem több is. A *Tücsökszerenád* című versben például „nyarak közepén” önfeledten muzsikálnak a tücskök, „fenséges” szerenádot adnak, hogy aztán a téli hidegben, éhesen és megfázva, betolakodjanak „a kiépített hangyabolyba”,

mert tücsökszerenádban
nem lehet élni,
s egy életen át nagy telek
kapui előtt stradivari-hegedűkkel
téli koldusként
énekelni...

A mondanivaló kifejtésében, „tálalásában” igen kedvelt eljárása a költőnek a felsorakoztatás, a halmozás, néha pedig egyes motívumoknak az újraisméltése. Lám, a tücskök, ezek a „csörgősipkás bohócok” enyelegnek, muzsikálnak, dőzsölnek és fontoskodnak (igék halmozása), a felsorakoztatásra pedig itt a szemléltető példa:

Igen,
tücskök ezek,
apám,
búzaföldeken és kukoricásokban,

elhanyagolt kaszálókon,
gabonaraktárok mögött
és városi parkokban,
szökőkutak
és dísznövények árnyékában...

Hasonló metódussal építkezik a költő a *Hópelyhek elégiája* című versben is:

Az ég
szügyéből
pilinkélnek,
hullnak a csillagok:
hópelyheket
szítál az Isten...
A föld
szerény ünnepi asztal,
rajta
kialudt szivarcsikkek
a fák.

És sorjáznak tovább a metaforák, hasonlatok, megszemélyesítések, miközben a tavaszt álmodó szülőföld képét is belefoglalja a vers szövetébe (téli képben tehát az újjászületés).

Árad tehát ez a líra, eléggé célratörően, akár a folyam, amely tudja, ismeri a pontos menetirányt: mindig a tenger felé, a végtelen óceánba.

Néha-néha mégis jólesik a szemünknek/szívünknek, amikor a szerző pontos és jól körülhatárolt helyzetrajzot ad. Íme:

Sokszor megtörtént,
hogyan estéknél leültem pihenni
a szavak árnyékában egy padra...

(*Szövegértelmezés*)

Reggelre
megérkeznek
a Nagy Halászok is —
beleállnak a bokáig érő vízbe...
botjaik

majdnem
a forrásig elérnek...

(*A nagy halászok reggel*)

A kötetben helyenként ugyan fölkísért a túlbeszéltség (az „állandó” versek gyakori melléköngéje), nagyon ritkán a gondolati túlbonyolításra való hajlam is tetten érhető, ezek azonban — szerencsére — nem általános jellemzői a verseknek. Beke Sándor érett költői arca tekint felénk a *Védtelen évek* lapjairól.

Ráduly János

Id. Binder Pál — Jancsik Andor: És élni kellett tovább

Id. Binder Pál — Jancsik Andor: És élni kellett tovább.

Két emlékirat.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Binder Pál (sz. 1935) történészként írta be a nevét az erdélyi magyar művelődés- és történelemtudományba. Legsikeresebb könyve 1982-ben jelent meg *Közös múltunk* címmel, amely — történelmi jelentősége mellett — néprajztörténeti értékekkel is bír. Alcíme ugyanis így hangzik: *Románok, magyarok, németek és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséből*.

Jancsik Pál (sz. 1936) költő és műfordító, első kötete (*Szomjas tenger*) 1963-ban látott napvilágot, azóta számos új könyvvel (gyermekverskötetekkel is!) gazdagította irodalmi „termését”.

Nos, a most következő ismertetőben nem a már emlegetett két szerzőről szólunk, hanem két emlékiratra hívjuk fel az olvasó figyelmét: rendhagyó két emlékiratra, ugyanis az egyikben id. Binder Pál, a másikban pedig Jancsik Andor szólal meg, vagyis a két édesapa. Mindig élményt jelent körbejárni, „kipuhatólni” tudós alkotóink, íróink, költőink életének társadalmi-családi előzményeit, jó bepillantánunk, hogy milyen környezetből indultak el életműveik megalkotása felé.

A két emlékiratot az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó jelentette meg ezúttal egy kötetbe foglalva. A külső borítón egyetlen, tehát közös cím szerepel (*És élni kellett tovább*), a belső címdalalon a két emlékiró műve külön címet „visel”:

Id. Binder Pál: *Megemlékezés életem néhány eseményéről.*
Jancsik Andor: *Szegényember élete.*

Id. Binder Pál (sz. 1900) főleg első húsz esztendejét beszéli el, az 1926–27-ig terjedő időszakból csak azokat az eseményeket „emelte be” emlékiratába, amelyek katonai pályafutásához kapcsolódnak. Visszaemlékezésének helytörténeti, valamint család- és irodalomtörténeti jelentősége van. Élete főbb eseményeinek előadása során pontos helyzetrajzot ad egy-egy faluról, városiasodó településről, városról. A településnevek egyben írásának a fejezeteit is alkotják: Nagyenyed, Magyarigen, Alvinc, Marosújvár.

A „teljesség kedvéért” elsorolja eme településekhez kapcsolódó történelmi eseményeket, szól a jelentősebb intézményekről, részletesen leírja azokat a házakat, amelyekben laktak, s néhány szokás is megelevenedik tolla nyomán. Egy dolog bizonyos: ezek a helységek akkoriban még élénk magyar társadalmi életet éltek, tehát döbbenet olvassuk Vetési László: *Élni és emlékezni* című, kötetnyitó bevezetőjében, hogy mára „Alvinc... szinte teljesen népesség nélkül maradt”, és „Magyarigen is a Bod Péter sírjával és emlékével és a tíz emlékezővel már csak jelkép maradt az egyetemes magyarság számára.”

Egészen aprólékosan tárgyalja a szerző a családtörténeti vonatkozásokat. Mind az anyai, mind az apai ágon levő ősokeket — amíg csak elnyúlhatott a családi visszaemlékezés — bemutatja: néha nehezen kibogozható kötelékeket is megpróbál felgöngyölíteni, mintegy arra figyelmeztetve, hogy az utódoknak kötelességük a családi múlt ismerete, és ez mai önismeretünk egyik komponense, összetevője is egyben.

Néhány író, költő, lap- és folyóirat-alapító (ritkán politikus) arca is megvillan id. Binder Pál soraiban. Itt csak egyet emelünk ki, a Szabó Dezsőre vonatkozó utalást. Szerzőnk Székelyudvarhelyen volt — többek között — középiskolás, épp azokban az években, amikor Szabó Dezső itt tanított (1909–1913). Vitába száll Nagy Péter könyvének egyes megállapításával. Az íróról a következő szép szavakat veti papír-

ra: „Egyenes tartása, szép feje, dús göndör haja és büszke tekintete mintegy megigézte a szemlélőt, különösen a diákokat, akik nem csak szerették, de büszkék is voltak rá.”

Az emlékirat az úgynevezett „stílustalanságával” is magára vonja a figyelmet: amolyan beszámoló jellegű vallomás, ahol szinte nyoma sincs a nyelvi játékoknak, a megmódolás „fenségének”. De szikárságával, nyelvi egyszerűségével is hatásos mű. Jelzi, hogy így is lehet, így is szabad beszélni a régmúlt eseményekről, amelyeket nem szépített meg a „ködös messzeség”.

Jancsik Andor (1892–1961) visszaemlékezését egészen „más fából faragták”. Nagylakon látta meg a napvilágot, apjának „egy tenyérnyi földje sincs”, nincstelen iparosként élte le az életét. Mégis — főleg fiatalon — vidám kedélyű ember volt, aki mesemondó kvalitásokkal is rendelkezett: Tündér Ilonáról, Vasgyúró Gyurkáról meg a hétfejű sárkányról mesélt a gyermekeinek, nem csoda tehát, hogy a felnövekvő apróságok „valósággal beleszülettek a néphagyományba”. Ez a népi stílus „él” tovább az emlékiró szövegében, ezáltal emelkedik írói rangra mindaz, amit elmond az utódoknak. Érdekesen építkezik. Kerek, jól kidolgozott történetek láncolata ez a mű, és sajátos íze van a mondatainak. Lám, néhány példa: „A ház zsendelyes teteje fót hátán fót, mint Ecet Gyula nadrágja”, „Sorakoztunk (születtünk) egymás után, mint az orgonasípok”, „A hálószobáknak a padlózata is tisztább volt, mint sok háziasszonynak a laskagyúró deszkája.”

Ő maga is szegény ember maradt egész életében. Büszkén vallja: „1904-től 1958-ig, összesen 54 évet voltam a munka (no meg a harc) mezején”, és hogy „...soha egyebem a két dolgozó kezemnél nem volt.”

Életének állomáshelyei sűrűn váltogatták egymást: Nagylak, Nagykőrös, Szeged (itt szemtanúja volt Bleriot repülőgép-próbájának), Nagyszalonta, Nagyvárad, Kolozsvár, Brassó, nem beszélve katonaeveinek újabb színtereiről: az orosz és az olasz fronton is megfordult. Egyik legkeserűbb élménye az első világháborút követő trianoni „határozat”: „Megaláz-

va, becsapva érezzük magunkat, annál inkább, mert mivelünk kint a fronton úgy tétették le a fegyvert, hogy területhódítás nem lesz”.

Aztán „hallgatni és élni kellett tovább”: kisiparosként (szíjgyártóként), majd gyári munkásként tengeti életét.

Bármiről ír, saját érzelmi viszonyulásának is folyton hangot ad. Néha elmélázik, máskor vaslogikával próbálja meggyőzni az olvasót igazáról. Valósággal áradnak az emlékei. Meg is jegyzi egy helyütt: „...kicsit előre is haladtam az élményeim leírásában, de hát így hozta ezt néha az emlékezés”. Nos, épp eme természetes előadásmód révén válik Jancsik Andor emlékirata szép és igaz irodalmi olvasmánnyá.

Ráduly János

Nagy Olga: Pályakép fényel és árnyékkal

Nagy Olga: Pályakép fényel és árnyékkal.

Emlékirat.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Állítom (régóta): nincs érdekfeszítőbb olvasmány a nagy alkotó, a teremtő művész, a tudományos kutató visszaemlékezésénél, pályafölmérő rajzánál. Lenyűgöz mindig az ilyen típusú könyvek őszintesége, keresetlen önkítárulkozása, a hatalmas tapasztalatból leszűrt — másoknak is hasznosítható — tanulság. Könyvespolcomon mindig „kéz alatt van” például Darwin *Önéletrajza* (ki tudja, hányszor olvastam el már!) és Selye János: *Bonckés alatt a kutatás* című nagyszerű elmefuttatása. Roppant izgalmas dolog betekinteni az alkotóműhelyek rejtett titkaiba, nyomon követni, miként is jutottak el a szerzők azokhoz a fölismerésekhez, amelyek új csapást vágtak a tudományos kutatásban.

E két könyv mellé most odahelyezem Nagy Olga *Pályakép fényel és árnyékkal* című vallomáskötetét is, amely az *Egy néprajzos emlékei* alcímet viseli. Ez a betájolás azonban nem arra utal, hogy a szerző gazdag emlékanyagából csak néhány fontosabb epizódot örökít meg: valójában „több, mint fél évszázadnyi kutatópálya” képe tárul elénk, s „...az elmúlt szinte félszázad szellemi légkörét” próbálja föleleveníteni. Egy kicsit tehát szintetizálásra törekedett Nagy Olga, amikor hozzáfogott könyve megírásához: tudta, hogy „nehéz önmagunkról és életünkről vallani.” Eme nehézség leküzdése nem lehetett könnyű. Végül is sajátos ízű/stílusú könyv született, amely „esszé és vallomás keveréke”. Benne bizo-

nyos fajta személyiségvizsgálatot ad, tehát a szerző önmaga meghatározására törekedett a történelmi időben.

És indul a könyv az *Ajánlás* utáni első fejezettel, amely a *Szilveszterkor kezdődött...* címet viseli. A szerző még csak tíz éves: részt vesz a mezőpaniti ősztendőt búcsúztató „ösi rítuson”. A látottak/hallottak döntő módon befolyásolják élete fordulását: „...ez az élmény döntötte el azt, hogy folklorista lettem” — írja.

A gyermekkorunk tehát meghatározó jelentősége volt/van a tudományos (akár irodalmi) pálya iránti érdeklődés fölébredésében. Ekkor alakul ki mindannyiunk erkölcsi arculata, ekkor körvonalazódnak a néha nehezen kitapintható célkitűzések: magatartás normák és magatartás modellek sűrűjébe kerülünk, s fokozatosan kialakul viszonyulásunk a társainkhoz, a faluhoz, a szülőföldhöz.

Nos, a személyiségformálódás eme kezdeti szakaszában jó segítőtársra talált Nagy Olga: bátyja, Nagy Ödön, a kitűnő néprajzos (akkor még teológus hallgató) gyűjtőmunkára buzdítja. Hatalmas élmény volt, hiszen már ekkor alkalma nyílt arra, hogy bepillantson a szellemi (népköltészeti) „termékeket” létrehozó társadalmi közösség életének belső világába, hogy megérezze (intuitív módon), hogy a néphagyományban minden összefügg egymással, s csak ebben a tágabb összefüggésrendszerben gondolkodva érdemes kutatni és vizsgálni.

1939-ben nyomdafestéket látnak első lejegyzései: szerepel — VIII. osztályos tanulóként — a Makkai Endre—Nagy Ödön által összeállított *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez* (Kolozsvár, 1939) című kötetben, méghozzá elég terjedelmes anyaggal (122–129. old.). „Hivatásos” kutatóvá azonban csak 1958-ban válik: ekkor kerül a kolozsvári Folklór Intézet munkatársai közé. Megelőzőleg volt már diák, tanítónő, helyettes tanár, újságíró és író, nem beszélve arról, hogy időközben férjével, a néhai Krizsovánszky Lászlóval — a könyvet az ő emlékének szenteli — négy gyermeket is fölnevelt. Buktatók és remények szegélyezik tehát ezt a pályáivet, de ő, kutatóként, mindig célratörően dolgozott: „...mindig

teljes beleéléssel foglalkoztam az éppen soron lévő kérdéssel” — vallja. Igen: épp ez a teljes beleélés teremtette meg — ha megkésve is — a maga gyümölcseit. „Első tudományos kötetem, a *Lüderc sógor*, 1969-ben jelent meg” — írja, miközben „függetlenségi harcnak” nevezi a megvalósításához vezető utakat.

A könyvben a legizgalmasabb részek azok, amelyekben Nagy Olga újfajta felismeréseiről „értekezik”. Ezek a felismerések (felfedezések) később számos könyvben, no meg utó- és előszóban realizálódnak. Érdemes néhányat itt is felsorolnunk.

Rájött arra, hogy „a mesélés nem csupán az egyéniségtől függ... hanem attól a közösségtől is, amely a mesét hallgatja”. A hagyományörzés egyfajta lehetőségét látta meg a „dinasztikus alapon” megőrződött és továbbadott mesemondásban. Idejekorán észrevette, hogy Kelet-Európában „...az a különös helyzet, hogy a történelmi fejlődés különböző fokozatait képviselő közösségek sajátos esztétikai jegyeket hordozó mesekincs »termeltek« ki.” Érdekesen világítja meg a „gyűjtő és/vagy kutató” kérdéskörét: „gyűjtő és kutató... a folklór esetében egyetlen személy lehet csupán” — írja. Tehát a frissen gyűjtött anyagot frissen kell feldolgozni, „ma kell” értékelni, s a gyűjtő lehetőleg maga írja meg „a maga csodavilágát”. Különösen értékes eredményeket mondhat a magáénak Nagy Olga a mesei jelképek megfejtése terén. Két korábbi folklórelméleti esszékötetete (*Hősök, csalókák, ördögök*. Bukarest, 1974; *A táltos törvénye*. Bukarest, 1978) éppen újszerűségével, az addig ki nem mondott igazságok kimondásával vált folklórtörténeti jelentőségűvé. És milyen pazar sikert hoztak az „igaz történeteket”, a népi elbeszéléseket tartalmazó könyvek! Megvilágosodott a szerző előtt, hogy az „írásbeliség már része a népi kultúrának”, s hogy legnagyobb adatközlője, Győri Klára valójában „kispikában gondolkozott”, azaz apró történetek láncolatát hozta létre, miközben önéletrajzi könyvét, a *Kiszáradt az én örömem zöld fája* (Bukarest, 1975) címűt megírta.

Sorolhatnánk tovább Nagy Olga „felismeréseit”, de talán ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy ő az utóbbi

évek/évtizedek egyik legmozgékonyabb gondolkodású népköltészeti kutatója, aki remek társadalomnéprajzi cikkek/tanulmányok szerzője is egyben.

Nem szóltunk a könyv címében is emlegetett „árnyékokról”: művében egy-egy kötetnyi kézirat kálváriáját — ahogy ő nevezi: „odisszeáját” — is részletesen elbeszéli. Bizony ökölbe szorul a kezünk, amíg ezeket a „beszámolókat” olvassuk: micsoda hősi erőfeszítésre volt szükség ahhoz, hogy egy-egy értékes mű napvilágot láthasson. És — sajnos — még mindig vannak monográfiák, amelyeknek az „odisszeája” nem ért véget. A harcban, a nehézségek legyűrésében Nagy Olga támogatókra is talált. Megértő barátokra, akik ráéreztek a szerző felfedezéseinek újszerűségére, s pozitív értékeléseikkel következetesen támogatták munkálkodását. Levelek és levélrészletek egész sora, kritikai megjegyzések, ismertetések sokasága bizonyítja ezt az önzetlen „támogatást”.

A Fėja Gézával folytatott levelezés például máris irodalom- és folklórtörténeti jelentőségű (az anyag kötetté állt össze). Nos, ezeknek a szövegrészleteknek a felhasználása tágabb összefüggésrendszerbe ágyazta a szerző „személyiségvizsgálatát”, s valóban, megteremtődött annak a lehetősége, hogy sokrétűbb képet nyerjünk az elmúlt évtizedek folklorisztikai „történéseiről”.

A könyvet olvasva, többször is eltöprengtem: vajon mi a titka eme rendhagyó életpálya sikereinek? A választ — tételiesen is megfogalmazva — megtaláltam a kötetben. A szerző ezt írja: „A népi lélekkel, gondolkodásmóddal én is azonosultam sok tekintetben. Mégpedig azzal a népi lélekkel, amely még nem tagadta meg a természetet, éppen ezért egészséges, természetes.”

Úgy vélem, ennek az „azonosulásnak” van egy ugyancsak „természetes” következménye: Nagy Olga szavaiban végül is az erdélyi magyarság hite, reménye testesül meg.

Ráduly János

Ábrahám János: Picula I.

Ábrahám János: Picula I.

Szegényember csikója hamar ló (Regény).

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,

Székelyudvarhely, 1995

Ábrahám János (sz. 1931) irodalmi munkásságát eddig is tisztelet övezte. Első novelláskötete viszonylag későn, 1969-ben jelent meg, *Részegnek minden nóta szép* címmel, a Kriterion *Forrás* sorozatában. Azóta számos újabb kötettel bizonyította írói „kvalitásait”, de az áttörés, más szóval: tehetségének elismertetése — úgy hiszem — most sikerült igazán: *Picula* címmel olyan könyvet írt, amely minden biztonnyal széles visszhangot vált ki. Magam úgy látom, hogy egész eddigi írói munkásságának gazdag „tapasztalata” ebben a — több kötetre tervezett — művében összegeződik. Mind a téma (amiről ír), mind a megformálásbeli „tökély” új minőségi szintet jelez a jelenkori erdélyi magyar irodalomban.

Miről szól a könyv?

A kötet hátsó borítóján levő kis tájékoztató szerint az író „az erdélyi magyar cigányok sorsát, sajátos életformáját...” örökíti meg, egy Torda-Aranyos megyei „híresség”, a cigányprímás Bumbus Tárkony Gábor, azaz *Picula* élettörténetének elbeszélésével. Néprajzi-népköltészeti kutatóink már eddig is felfigyeltek a cigányság kivételes hagyományörző szerepére. Tanulmányok, cikkek, sőt könyvek egész sora láttott napvilágot ennek az etnikumnak a különleges tudásáról. Elég, ha itt — a teljesség igénye nélkül — Kodály Zoltánra, Nagy Olgára, Vekerdí Józsefre hivatkozunk. E sorok írója egyik nemrég megjelent közleményében érdekes statisztikai adatot közölt: az eddig rögzített 275 kibédi népmeséből 225 (81,8%) a helyi cigányoktól származik. Az adat önmagáért beszél.

Nos, Ábrahám János könyve olyan világot tár elénk, amelynek belső erőterei különlegesen vannak megépítve. Eme világhoz eddig — sajnálatos módon — nem tudtunk előítéletek nélkül közelíteni. Gádzsó mivoltunk („gádzsó” mindenki, aki nem cigány) mintegy arra „predesztinált” minket, hogy lekezelőleg viszonyuljunk az ugro-romákhoz (magyar-cigányokhoz), akik pedig immár századok óta együtt élnek velünk: ugyanazt a kenyeret (puliszkát) eszik, és ugyanabból az üzletből vásárolják a ruhának valót, amelyből mi. Az író épp ezzel a meg nem értéssel hadakozik. Ezt írja: „Sokan azt hiszik, feketének lenni csak bőrszint jelent és hajállagot, elhagyatottságot és nyomorú helyzetet jelent. Pedig elsősorban világlátást jelent. Ha jobban tetszik: világfelfogást, sajátos hagyományok elfogadását, sorsot, amit holtbiztosan minden gádzsó elvetne magától, sőt megvetne, de nekünk, kihálóknak vállalnunk kell.” Micsoda népi öntudatról árulkodó szavak! És Picula, a lekvári cigánydomb (Aranyosvár) főprímása, aki „vénen teli tudománnyal”, épp eme öntudat révén válik a „szívós életerő” fő hordozójává. „Ötvenhét éves koromra a szégyent én is fenéki kiittam — mondja magáról. Az „évezredes lenézettség”, az egész nemzetség (faja) eddigi életsorsa — ha késve is — töprengésre, gondolkodásra készíti: kell-e, muszáj-e továbbra is vakon hinni az előre elrendeltség, a beletörődés, a sorscsapás „mítoszában”?

Ábrahám János ennek az életformának a sokrétű megrajzolásához főleg két forrásból táplálkozik. Felhasználja a romatudomány eddig elért eredményeit, valamint a ma is élő népi emlékezet gazdag tárházát. Feledhetetlen arcok, márkás jellemek sora vonul el az olvasó előtt: „elbeszéljük” saját életüket, ugyanakkor közösségük múltjáról/jelenéről is „szakszerűen” értekeznek. Közülük meg kell említenünk elsőként Picula nagyanyját, Ötvös Lillát, az „édesmámit”, aki „...tudás, tapasztalat, társalgás, nevelés szempontjából párját ritkította.” Valóságos élő enciklopédia ő: a leginkább az ő elmondásában elevenedik meg a romaélet sokrétűsége, egyedi, ősi

elemeket hordozó hitvilága. A legtöbb legenda, eredet meg hiedelemmonda ismerője. És mellette ott van egy másik „szereplő”, az „eleven álmoskönyv”, az álmofejtéssel foglalkozó Tána néneje, aki „unikum volt” a maga nemében. Hát még Világi János, a „költő”: verscsináló tehetsége révén már az értelmiségivé való önfelemelkedés röögös útját járja.

Életerő és szenvedés: ezek a romaélet elmaradhatatlan kísérői. Az életerőt „az emberi faj legcsodálatosabb képességének” nevezi a szerző: ez biztosította századokon keresztül a roma nemzetség fennmaradását. Eme „életképesség” adott erőt ahhoz, hogy ott, „a végeken”, a falu vagy város szélén, ahol éltek/élnek, az idővel dacoló kisközösségek jöjjenek létre. És vállalták/vállalják a szenvedést is. Tudják: „...a szenvedés az emberek nagy nevelője. Ő tanította művészetre, versre, zenére, erkölcsre a népeket... A fájdalom értéket ad az életnek, s végtelenné teszi a szeretet.”

Regény-e ez a könyv? Picula így okoskodik: „Nem árt, ha vegyülnek a műfajok... a fantáziám is csapongó.” Ábrahám János alkotásában nem a fikció játssza a domináns szerepet. Dokumentum értékű „élményvilágot” tár elénk, hiszen Picula egyre csak mondta, mondta „a valót és az igazat.” A hangszalagon rögzített élettörténet, amelynek ez a könyv az első „tekerce”, épp valóságíze révén válik maradandóvá. De vigyázzunk: az emlegetett „hangszalagon való rögzítést” ne a szó szoros értelmében vett „igaz”, tehát „használt” módszerként értelmezzük. A „hangszalag” itt valójában az író lelkének a palettája: a megírt legkisebb epizód is ezen a palettán „termett”.

Milyen jó, hogy Ábrahám János végül is szót fogadott főhősének: „...írd meg Picula Gábor páratlan életét, és ettől nagy író leszel.” Lám, Picula „jó tanácsa” megtermette a maga kiváló gyümölcsét: Ábrahám János írói műhelyében — minden kétséget kizáróan — „páratlan” könyv született. Gyönyörű bizonyítéka a nagykorúsodásnak.

Ráduly János

Beke Sándor: Téged kereslek

Beke Sándor: Téged kereslek.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Második kötetét gyorsan követte a harmadik: a szerző szükségét érezte annak, hogy minél hamarabb újabb, ezúttal minőségileg is jobban megépített verseskönyvvel jelentkezék. Az önépítkezés lázas izgalma körül is tapintható mostani megvalósításában. A gyűjtemény „csak” három költeményt tartalmaz: *Pogány lidércek*, *Védtelen évek*, *Téged kereslek*. A második verset előző, tehát második könyvéből emelte be mostani kötetébe.

A három vers mind szerkezetében-formájában, mind eszmiségében közeli rokonságban van. Egymást mintegy megerősítik/felerősítik, s jelzik, hogy a költő máris új irányt szabott költészetének. A rövid, állóképszerű, egy-két motívumra épülő verstől a lávaszerűen hömpölygő mamut-vers, a „hosszú vers” felé mozdult el, amelynek alaptermészete a parttalan áradás. Az ember belső (érzelmi) és külső (természeti-társadalmi-politikai stb.) világa egyaránt „terítékre” kerül bennük. Szenvedélyes önkítárulkozásokról tanúskodnak tehát: bukásról és fölemelkedésről, múlttól és jövőről, gyászról és ünnepről „tudósítanak”. Aligha van költőnk, aki a jelen, tehát a mai kor lényegét ennél plasztikusabban fejezte volna ki:

A komédia évadában
tragédiánk
ínsége sújt.

Valamivel „tárgyszerűbben”, a lényegét konkrétan fogalmazza meg az alábbi sorokban:

Vajon
még hányszor jönnek
jelszavak porondjaira
jóllakott
szájhősök
álszent mendemondákkal
törülni
dekadens ősz
és
sosemvolt tavaszt?...

És ide kívánczok még egy idézet:
lábunk elé
véres
lélekforgácsok hullnak,
hullnak,
farsang lesz itt,
— mondtuk —
időtlenységben fuldokolva!...

Beke Sándor tehát a teljes élet költői megragadására törekszik. Ez a teljességigény azonban csorbát szenvedne, ha nem szólhatna a hitről is, az istenkeresés lázáról, amely — kimondva-kimondatlanul — minden emberben ott ég, lobog, világít, figyelmeztet. A költő bejárja a mikro- és makrovilágot, mert Isten ott van a „nyárfalevelek erecskéiben”, „a pitypang hulló ejtőernyőiben”, de a „véget nem érő világ-egyetem harangvirág csilingelésében” és a „Tejút beszélő csillagképeiben” is. Úgy vélem, hogy az utóbbi évek vallásos irodalmának egyik legegységibb hangú költeménye született meg Beke Sándor költői műhelyében.

Kígyózó vessor-halmaz a három költemény. Nincsenek felszabdalva versszakokra, a kisebb-nagyobb gondolati egységek azonban jól felfoghatók. És micsoda képzettársításokkal, szókapcsolatokkal lép elénk a szerző! A Juhász Ferenc-i nyelvi merészség éppúgy tetten érhető, akár a Nagy László-i tömörítés. Érdeemes kiemelni néhány eredeti szókapcsolást: álom-karavánok, gondolat-árnyak, gondolat-emberek, szurok-

halál, matuzsálem-délután, ballada-csontvázak, csontváz-sze-
relmünk, strófa-ezredek, lélek-forgácsok, szivárványarcú, anya-
föld-köntös-szívedben stb. Szerepük nyilvánvaló: a végletekig
elmenő tömörítés. S ezek a szótársítások természetesen épül-
nek be az áradó versek halmozásos-körülírással szövegeibe,
azaz nem lógnak ki — szervetlenül — a gondolati egységek-
ből. Költészet ez, amely arra hivatott, hogy egyre inkább
megemberiesítse a ma emberét. Íme:

Ó,
költészet,
szirénázik az ég,
zsong a lila végtelen,
s arcodra
mintha gyöngéd reneszánsz
derű születne,
lelkedből
mintha kihaltak volna a
kényszer-jelmezek...

Hát igen, csak a „kényszer-jelmezek” szorításából szaba-
dult lélek tud értékeset és maradandót teremteni. S ez a vers-
csinálásra is érvényes.

Ráduly János

Kercsó Attila: Csigaséta

Kercsó Attila: Csigaséta.

Gyermekversek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Bevallom — emlékszem jól az élményre —, hogy 1983-ban idegenkedve vettem a kezembe Kercsó Attila első, gyermekeknek szóló versgyűjteményét, a *Sípvásár* címűt. Zömében hosszú gyermekverseket tartalmazott, s azzal csilapítottam túlzott elvárásomat, hogy a szerző bizonyára a „nagyobb” gyermekeknek szánta a könyvet. Aztán — figyelemmel kísérve a hazai, tehát a romániai gyermeksjajtót — egyre gyakrabban kaptam föl a fejemet egy-egy újabb Kercsó-vers olvastán: igen, ez már más hang, játékosabb itt a képzeletvilág, tökéletesebbek a rímek, s a sorok is ritmikusabbak lettek. Úgy éreztem, a szerző felfedezte már, hogy a nagy horderejű mondanivaló kevesebb versszakban is elfér, s a tömörítés-rövidítés irányában kell haladnia.

Nos, a most megjelent gyermekverskötetében a szerző már hasznosította az évek során át gyűlt felismeréseit, tehát jó könyvvel lepte meg a gyermekolvasókat. Íme néhány versrészlet:

...Álmod ringó
Békalencse
Vízityúknak
Járda lenne.

Csuka hallgat,
Rák szunyókál,
Tavirózsát
Ringat a nyár.

(*Vízi nyár*)

Szenvedtem én hajótörést
Két arasznyi pocsolyán,
Mikor háborgott alattam
Félvedernyi óceán...

(*Szélcsapda*)

Repül a seregélyfelhő,
Elvarázsolt, bűvös kendő.

(*Seregélyek*)

Nyelvtörő típusú versek is vannak a könyvben. A *Csécsurgató* című vers szavai — kivéve az utolsó sort — cs betűvel kezdődnek. Az ilyen fajta nyelvi játékosság, a betűrímre alapozó ritmusos szöveg a népköltészetben is gyakori, nagy költőink is éltek/élnek vele, tehát nem idegen a gyermekek számára. Íme az első versszak:

Csőre csapot csavartam,
Csóka csörög csapatban.
Csibém csipog cserépben,
Csepp csillan a cserépen.

Hasonló „módszerrel” készült a *Té-tekerő* című vers is.

Külön szín a kötetben (több is lehetne belőlük) a feje tetejére fordított világ képi anyagából építkező vers, a *Hiszed-e?* Lám: kelepel és röpköd a kitömött golya, vitorlázik az ekevas, a lajhár labdát űz, a giliszta napfürdőzik, míg a csiga nyújtón tornászik. A befejező versszak pedig telitalálat:

Ha nem hiszed, mit tehetek?
Én sem hiszem, elhiheted.

Tréfa, humor, játék, helyenként pedig eredeti költői képsor teszi „megkapóvá”, más szóval: kapóssá Kercsó Attila gyermekverseit. Ráébresztik a gyermekeket arra, hogy milyen csodálatos is az anyanyelv. Kimeríthetetlen lehetőségeket kínál a „teremtett világ” megvalósításához.

Egy mondatnyit — végül — Karancsi Sándor rajzairól: realiztikus felfogásban készültek, de nem nélkülözik a gyermeki bájt, a játszói kedvet, így hát jól odasimulnak a költő megalkotta világhoz.

Ráduly János

Kristó Tibor: Kései leltár

Kristó Tibor: Kései leltár.

Versek.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
Székelyudvarhely, 1995

Szokásommá vált (jó szokásommá), hogy a verseskönyveket — különösen, ha írnom is kell róluk — egyvégtében olvasom el, ceruzával a kezemben, s meg-megállok a telitalálat értékű költői megnyilatkozásoknál. Dédelgetem a szavakat, s repesel a szívem, amikor feltűnik egy-egy versszak vagy teljes költemény, amely a nagy költészet hímporát hordozza magán. Később aztán a gyengébben megmódolt részekre is felfigyelek, s megpróbálom földeríteni a nyelvi-gondolati megbicsaklást kiváltó okokat.

Ezzel a „módszerrel” olvastam el Kristó Tibor verseskötetét is. És akadt szemelgetni való. Íme:

nyarába
belealudt a fa

cseresznye szemeit
lehunyta...

(Pasztell)

havazik
virágpelyhekben
hull a tavasz...

(Ismét a madarokról)

szétpattannak a kicsi esték
a Nagy Törékenységben —
markomban őrzöm darabjait

(Szürke magány)

huzatos
az ezredvég
Krisztus újból
megfeszül
legbeszéltebb nyelv
az EGYEDÜL...

(*Huzatos*)

Nos, az így megépített „versmotívumokra” gondolhatott a könyv szerkesztője, Jancsik Pál is, amikor „egyéni hangvéte-lű, a gondolati líra puritán egyszerűségének jegyeit magukon viselő” versekről ír a könyv hátsó borítóján. És igaza van: Kristó Tibor tehetséges költő, aki, reméljük, megtalálja rövi-desen a helyét az erdélyi magyar költészetben. Egyes versein érezni a túlzott tömörségre való nagy igyekezetet. Ez az igyekvés tiszteletre méltó, de csak akkor, ha az eredmény minősége jó, ha nem vezet képzavarokhoz, ha nem törik meg a gondolat fensége. A *lövöldeház emlékezete* című vers kez-dősorait idézzük:

IDŐBE lőtt lövölde füve talpad alatt
ha zizzen rejtelmek zenéjét szél
hordozza még frissen titkainak
kobalt egén fehérén lebben tova
mindaz mi maradt az évszak kacat
tartóiban...

Ebből másfél sornyit megpróbálok magamnak „lefordíta-ni”: van tehát a lövölde, amelyet időbe lőttek, ennek van fü-ve, ez a fű van a te talpad alatt, s ez ha zizzen... — és ettől kezdve új „zónája” következik képnek-gondolatnak, azaz a vers további része nem szervesül a kezdő motívumhoz. Hir-telen a szabad asszociációs megoldás lehetőségére gondolok, de nyomban elvetem: marad tehát a félhomály (egészzho-mály?). Az ilyen elbizonytalanodásokat maga a költő is érzi, erről tanúskodik a *Versrestauráció* című költemény:

javítják a verset
felszedték rímeit

keresik hol szakadt meg a
gondolat vezetéke...

A szerzőnek mellőznie kell a puszta formai játékokat, el kell kerülnie a gondolati buktatókat, és föl kell mutatnia igazibb önmagát. Akinek ez sikerül, valódi költővé válik.

Ráduly János

A Cenk árnyékában

A Cenk árnyékában.

Brassói költők antológiája.

Megálmodta és útjára indította Bencze Mihály.

Válogatta, az előszót írta, az életrajzi jegyzeteket

összeállította Jancsik Pál.

Fulgur Könyvkiadó,

Brassó, 1995

Tetszetős külsővel, érdekes (és értékes) versgyűjtemény jelent meg *A Cenk árnyékában* címmel. A *Brassói költők antológiája* alcímet viseli, de amint a bevezető sorokból kiderül, nemcsak a városban, vagy a megyében született alkotók vannak jelen benne, hanem azok is, akik valamilyen úton-módon a városhoz kötődtek. „Némelyikük évtizedeken át élt és dolgozott a városban (ilyen alapon brassói költő a két Szemlér Ferenc) ...” — olvassuk a „behangozó” előszóban.

A kötetet kísérő filológiai „apparátus” pontos és teljes. Íme: „Megálmodta és útjára indította Bencze Mihály. Válogatta, az előszót írta, az életrajzi jegyzeteket összeállította Jancsik Pál. Fulgur Kiadó, Brassó 1995. A fedőlap Ábrahám Jakab munkája”. És még: az előszóíró alapos „tájékoztatót” ad a kötetbe foglalt alkotók munkásságáról, úgy, hogy a recenzensnek nincs is más lehetősége, minthogy általában szóljon az antológia jelentőségéről, s megpróbálja „kipuhátolni” a fontosabb költői vonulatokat.

A kötetnyitó vers Apáczai Csere Jánostól való. Hexameteres sorokban köszönti „tudós társának megjelent munkáját.” A „költemény” ma verstörténeti értékű: 1652-ben keletkezett, s a magyar időmértékes verselés egyik korai példája. Apáczai két prózai írását is „bevette” a válogató, azzal a megokolással, hogy „...ma is időszerűnek érezzük pedagógiai, az iskolai oktatást modernizáló, egyetemalapító törek-

véseit.” A két írás időszerűségét csak nyomatékosítani lehet, mégis megkérdezzük: a lírai versek közül nem lóg-e ki — jellege miatt — a két tudományos értekezés?

A Petőfi utáni népiesség szellemében alkotott a múlt században Zajzoni Rab István: az utat, amelyen halad, a János Vitéz meg a Toldi szegélyezi. Itt-ott székely népballadánk hangjai is fölkísértének.

A század eleji modern, Nyugat-os líra egyik kiváló exponeense Áprily Lajos. Ő a kötetben a legkiválóbb versekkel van jelen. Íme néhány cím: *Az irisorai szarvas, Március, Tetőn, Tavasz a házsongárdi temetőben, A kor falára.*

Kicsit ezt az utat próbálja járni id. Szemlér Ferenc is.

Századunk formabontó törekvéseinek létjogosultságát Bartalis János költészete jelzi. A szabad vers művelője, bizonyos mértékben mintaképe is lett a később induló nemzedékek számára.

Nos, az Áprily Lajos-i meg a bartalisi hagyományok jó ötvözője Szemlér Ferenc, Jancsik Pál, Lendvay Éva, Ritoók János és bizonyos mértékben a korán elhunyt Apáthy Géza. Jancsik egyik legszebb versszakát idézzük az *Anyám* című versből:

Egyre kattog a varrógép az éjben.
Olajozottan zakatol.
Minden öltésére egy csillag
Sziporkázik föl valahol.

Lendvay Évától, a „legbrassóibb” költőtől is érdemes idéznünk:

...Furcsa feladat
Maradni mozdulatlanul
Ugyanazon csillag alatt,
Míg más liheg, törtet, vonul

Kancsal, de más egek felé...

A „posztmodern kategóriájába” sorolja be az előszó Bencze Mihály, Vass László Levente és Beke Sándor vers-termését. Joggal. Bencze is bizonyítja, hogy a szabad asszo-

ciációra épülő versekkel is lehet korszerű mondanivalót kifejezni.

Más típusú, úgynevezett „áradó” verseket ír Beke Sándor: szinte parttalanul hömpölyögnek a költői képek, a gondolatok a *Rózsakereszt* című versében, amelyet magyartanára, Fóris Gyula emlékének szentel: „Tanár úr, akkora huzat van ebben a refor- / mátus temetőben! A virágok szirma is le- / pergett a sírhantokról, a koszorúk mű- / virágain gyöngyözik a harmat, s aranymá- / linkók himnuszai becézgetik a törékeny és / félénk indulatszókat.”

Végül dicsérnünk kell a brassóiak kezdeményezését: kötetükkel példát mutattak arra, hogy — önismeretünket erősítvén — érdemes ilyen városi (megyei) versösszeállítással jelentkezni. Milyen ildomos és szép lenne, ha minden jelentősebb település „föltérképezné” lírai „vagyonát”, és bemutatná/felmutatná a mindenkori olvasónak: ilyenek vagyunk, ezek a mi sajátos lírai arcvonásaink.

Ráduly János

Ötéves az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

A romániai magyar sajtó a fellendülés legjobb korszakában sem volt valódi üzlet. A drágulással együtt sorra szűntek meg a napilapok és időszaki kiadványok. S a szelekció nem mindig „a jó marad”. Az olcsó pletykairodalom kelendőbb portékának bizonyult a színvonalas publicisztikánál.

Ilyen konjunktúrában aztán különösen nagy érdem, ha egy hagyományokkal nem rendelkező vidéki város irodalmi-művelődési lapot indít, s azt hat éven keresztül nemcsak fenntartani képes, hanem megjelenésének folytonosságát is biztosítja. Méghozzá olyan színvonalon, amely méltán emeli a régóta ismert és elismert kiadványok sorába. Az 1990. áprilisában alapított *Székely Útkereső* nemcsak hogy átvészelte a gazdasági recesszió viharát és az olvasóközönség kultúra iránti, objektív és szubjektív tényezők meghatározta apátiáját, hanem képes volt a továbblépésre is. Fiatal, energikus, nemcsak az irodalmi berkekben járatos, hanem kitűnő gazdasági érzékkel is rendelkező alapító-főszerkesztőjének, Beke Sándornak sikerült rangos szerkesztői és munkatársi gárdát toboroznia. Csire Gabriella, Kozma Mária, Ráduly János és Róth András Lajos szerkesztők mellett a lap olyan rendszeresen közlő, állandó munkatársakkal büszkélkedhet, mint Cseke Péter, Egyed Ákos, Benkő András, Nagy Olga, Fodor Sándor, Jancsik Pál.

Köztudott, hogy a gazdasági romlás legérzékenyebben az amúgy is behatárolt, szűkebb olvasótáborral rendelkező irodalmi-művészeti kiadványokat érinti. Ennek ellenére a székelyudvarhelyi *Székely Útkereső* rátalált az olvasókhoz vezető útra és rajta is maradt. Mégpedig úgy, hogy nélkülözhetetlené tette magát: nem olcsó, pillanatnyi sikerekre építő szenzációhajhászással, hanem igényes, de ugyanakkor olvasmányos anyagokkal. A lapnak egyénisége van. Olyan sa-

játos profilja és jól meghatározott programja, amely megkülönbözteti a rokon kiadványoktól. A székelységhez kapcsolódó irodalmi-művészeti, tudományos kérdésekkel foglalkozik, de az összmagyarsághoz szól. Aminthogy a *Székely Útkereső*ből kinőtt, most ötödik születésnapját ünneplő Erdélyi Gondolat Könyvkiadó is csupán annyiban vidéki, hogy központja Székelyudvarhely.

1991-ben, az alakuláskor még csak tervek, az elképzelések léteztek. Most öt év távlatából, Beke Sándor, az Erdélyi Gondolat Kiadó igazgatója elmondhatja: a semmiből kiadót teremtettem. Méghozzá olyan könyvkiadót, amely az országhatárokon túl is rangot és elismerést szerzett kiadványaival. Ahogyan Beke fogalmaz: „az egyetemes magyar kultúra vérkeringésében az Erdélyi Gondolat is ott lüktet”. Az eddig megjelentetett kötetek mind tematikai, mind műfaji szempontból fölöttébb változatosak. A riportkötettől a regényig, a verstől a nyelvművelő cikkekig, az esszétől a falumonográfiáig terjed a skála. Konkrétan olyan sikerkiadványokkal büszkélkedhet a kiadó, mint Nagy Olga *Népi változatok szerelemre és házasságra*, *Barangolásaim varázslatos tájban* vagy *Pályakép fénnel és árnyékkal* című kötetei, Cseke Péter *Korfordulós újesztendő* című szociográfiai riportjai, a *Székely Útkereső* és az *Elek Apó Cimborája* című antológiák, Beke Sándor *Madártemető*, *Védtelen évek*, *Téged kereslek* című verseskötetei, Ábrahám János *Picula* regénye, Ráduly János *Az árnyékok lakodalma* és Kercsó Attila *Csigaséta* címen megjelentetett gyermekversei, Murádin László *Anyanyelvünk ösvényein* és Komoróczy György *Magyar szavaink nyomában* c. nyelvművelő írásait tartalmazó kötetek, hogy csak néhányat említsek a gazdag termésből.

(...) A kiadó azonban még így is anyagi gondokkal küzd, jelenleg mindössze egyetlen számítógépe van. Igazgatójának álma a saját nyomda, ami megkönnyítené és kifizetődőbbé tenné a könyvkiadást. A vállalkozás sikere nagymértékben függ a terjesztéstől. Hazai vonatkozásban ezt az állami könyvterjesztő látja el, míg a határontúli forgalmazásban Gondos

Béla és a Püski hálózat az illetékes. Az Erdélyi Gondolat Kiadó köteteinek népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy kiadványai több mint negyven magyarországi megyei, főiskolai és egyetemi könyvtárban, a Széchenyiben és a Magyar Írószövetség könyvtárában is ott találhatók. A rangos szerkesztői gárda: Cseke Gábor, Csire Gabriella, Kozma Mária, Benkő András, Fodor Sándor, Nagy Olga, Jancsik Pál, Cseke Péter, Péntek János, Keszeg Vilmos, Vetési László, Gábor Dénes, Gilicze Gábor, Mózes Attila, K. Jakab Antal, Kerekes György, Angi István, Székely Erzsébet, Pozsony Ferenc, Antal Árpád, Szabó Zoltán, Marton Lili, Vöő Gabriella, Gazda József, Ráduly János, Murádin László és mások mind művészeti, mind tudományos szempontból biztosítják a minőségi árut. A kéziratok megítélésében objektív kritikai szempontok érvényesülnek, amelyeknek legnyilvánvalóbb bizonyítékai az eddig megjelent kötetek. (...)

A székelyudvarhelyi szellemi élet fejlődéséhez és az összmagyar könyvkiadás kiteljesítéséhez jelentős mértékben járult hozzá az Erdélyi Gondolat Kiadó. Igazgatója, Beke Sándor summásan így összegzi tevékenységüket: „Az Erdélyi Gondolat szellemi nagyjainkkal karöltve az erdélyi és az egyetemes magyarság szellemi értékeit gyarapítja és gazdagítja. És meggyőződésem, hogy abban az időszakban teszi ezt, amikor mindannyiunknak a legnagyobb szüksége van erre!”

Németh Júlia

Székely Útkereső Kiadványok

A *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozat — immár nyolc éve — töretlen célt követ: a székely szellemi néphagyomány ápolását és köztudatba vitelét. A 12-50 oldalas füzetek (a székelyudvarhelyi folyóirat, a Székely Útkereső kiadványai) elsősorban folkloristáinknak és néprajzkutatóinknak nyújtanak közlési teret, ugyanakkor sürgető olvasói igényt elégítenek ki, amikor a fél évszázadon át tabuként kezelt, a folklór körébe tartozó témák kifejtését teszik lehetővé.

A sorozat rendhagyó kötettel indul: a fiatalon elhunyt székely költő, Vass László Levente (1955–1979) hátrahagyott verseinek a közlésével (*Egyedül az éjszakában*). A székelyudvarhelyi születésű östehetség Szöcs Géza mutatja be, versben Balla Zsófia, grafikában pedig Csutak Levente idézi fel a korán ellobbant költő alakját.

A székely humor, a csavaros észjárás nyilvánul meg az anekdotákat, adomákat és vicceket tartalmazó *Krokodilok a Küiküllőben* és a *Kicsi számár, nagy számár* című füzetekben (Kész Csaba Levente, illetőleg P. Buzogány Árpád gyűjtése). Nagy Olga ezúttal a népmeséről értekezik tapasztalt néprajzkutatóként és meseíróként (*Hamupipóke igazsága avagy Mit tanulhattok a mesétől?*). A sorozat gerincét folklorisztikai jellegű tanulmányok alkotják. A moldovai, gyimesi és hétfalusi csángókat mutatja be a *Csángók* című — Ferenczi Géza, Szöcs János és Tankó Gyula nevével fémjelzett — kiadvány. *Gyimesi csángó népszokásokat* a Gyimesben élő Tankó Gyula ismertet. Marosszéki népszokásokat szed csokorba Barabás László (*Karácsonytól pünkösdig*), István Lajos pedig korondi kutatómunkájának a terméséből nyújt ízelítőt (*Babonás népi gyógyítások Korondon, A korondi aragonitbánya története*).

Sürgető olvasói igénynek tesznek eleget azok a kiadványok, amelyek a diktatúra idején féltve őrzött, lappangásra ítélt szellemi értékeink feltárására vállalkoznak. Csíksomlyóról, a nevezetes búcsúhelyről szólnak a *Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája* című füzetbe tömörített jeles írások. A pünkösdi búcsú eredetét, a ferencesek kolostorához tartozó templom történetét, a kegyszobor legendáját és a gyimesiek búcsújárását taglaló írások szerzői között Márton Áron és P. Boros Fortunát nevével is találkozunk. Gábor Dénes a Székely Himnusz történetét ismerteti; a kis füzet kottamellékletéből bárki elsajátíthatja a kilencvenes évektől szabadon szárnyaló magasztos éneket (*Gondolatok a Székely Himnuszról*). Róth András Lajos *A Székelyföld leírásának* sajtóvisszhangjából szemelgetett egy kis kiadványra valót *Orbán Balázs — korok tükrében* címmel. Ráduly János, a rovásírás neves szakértője tömör szintézist nyújt át az olvasónak a rovásírás emlékhagyományáról és sajátosságairól. Tanulmánya, a *Nemzeti kincsünk, a rovásírás* az erdélyi rovás emlékek értékes tárháza.

A *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozat előkészületben levő munkái közül hadd említsünk meg néhányat: Gálfalvi Gábor: Székelykeresztúr környéki lakodalmi népköltészet, népdalszövegeket tartalmaz P. Buzogány Árpád kőrispataki gyűjtése (*Volt szeretőm tizenhárom*), Kisgyörgy Imre *Kopjafák — régen és ma* című füzete egyben útmutatóként is szolgál a hitelességre törekvő mai kopjafakészítők számára; Kovács Piroska *Örökségünk: a székelykapu* című füzete néphagyományaink őrzőihez és nem utolsósorban a Székelyföldre látogató turistákhoz is szól. A készülő kiadványból idézem: „Isten áldása legyen mindazon, ki békésen be- s kilép a kapun.”

Isten áldása legyen a szerzőkön is, s a *Székely Útkereső* kiadványsorozatán, akárcsak a jószándékú, tanulni vágyó olvasón!

Csire Gabriella

Simon Attila szégyenkönyve avagy „Katt-katt”, „sika-taka”, „röff, röff”, „vaúúú”, „pá, na” ... költészet...

Simon Attila: Átila.

Pallas-Akadémia Könyvkiadó,
Csíkszereda, 1997.

Nem a spanyol viaszt találom fel akkor, amikor kénytelen vagyok leírni a sajnálatos közhelyet: a romániai magyar költészet igencsak mostohagyermek a — ma sem tudni merre tartó — átmeneti időszaknak. Nos, úgy tűnik, eme „dicső korszaknak” megvan a magát „magyar versírónak nevező ifjú nemzedéke”, amelynek egyes díszpéldányai ekként vélekednek: ha egyszer *átmenet* van, akkor ahhoz *átmeneti versikék* dukálnak! De ahogy az átmenet magamutogató csalogányai ezt elképzelik — mi több, „zenialitásukat” drága papírra nyomtatva próbálják rántukmálni —, attól gyomorrontást is kaphat az olvasó. (...) Talán ezért is kellene az efféle „árut” a művelődési minisztériumok támogatása helyett inkább az egészségügyi minisztériumok illetékeseivel jóváhagyatni...

Hogy miként sülyedhetett le ennyire — bár szerencsére van kivétel is — a mai fiatal líra értékrendszere? Talán azért, mert a nagy beleélő képességet gyakran összetévesztik a tehetséggel. (...) És mindez — anno domini — 1997-ben történik, amikor a határok nélküli magyar költészet kezd visszakanyarodni a líra hagyományörző, klasszikus értékei felé. De sajnos, még mindig vannak Simon Attilák, azaz „átilányi” kerékkötők, akik „szarnak a diplomájukra” (Simon Attilát idéztem), csupán azért, hogy költőknek nevezhessék magu-

kat, vagy azon a címen, hogy José, netán egy reklámplakáton díszelgő hölgy ismerősei, barátai. A bajt az is tetézi, hogy az „irodalomfelelősök” vajmi keveset tesznek azért, hogy megfékezzék ezt a mesterkélt arcátlankodást. Sőt, a romániai magyar kritika kormánybotját holmi *Láthatatlan Kollégium*, másod- vagy harmadéves „nyálás”, „zöldfülű” egyetemistáira bízzák azok, akiknek egy céljuk lehet csupán: *saját értékeiket bevinni az erdélyi kultúra köztudatába* úgy, mintha ezek lennének csupán a „maradandó, igazi” remekművek a romániai magyar irodalom eme korszakában. A „láthatatlan kollégisták” aztán nem átallnak belekötni még azokba sem, akik már akkor értékeket teremtettek, amikor eme *gyermekien manipulálható* „bábuk” az anyatej után esdekelve édesanyjuk mellbimbóját szopikálták vagy éppen — Simon Attila példáját követve — „egyet rotytantottak”, no nem a diplomára vagy a költészetre, hanem a kétszerfőzött pelenkába. Ezek a botcsinálta kritikusok viszont az Átilákat pártfogásukba veszik és megpróbálnak sztárt faragni belőlük: nem a nagyközönségnek, hanem a rokonságnak, ismerősöknek, évfolyamtársaknak, kocsmabeli barátoknak. Kár a benzinért! — intethetnének le őket. Hiszen José barátai amúgy is tudják, mitől döglök a légy és önmagukat nevezik ki sztárokká, miközben az első nöstényt (értsd: a reklámplakátokon díszelgő hölgyet) lyukas zsebeiken át kikandikáló „szerszámaikkal”, pardon!, „csillagos életükkel” szögezik a falhoz. Ez ám a költészet! Bár első és utolsó látásra is az egész inkább a líra „megerőszakolását” bizonyítja.

Egy neves könyvkiadó gondozásában nemrég megjelent egy „jegyzetfüzetnyi” kötetecske, amely nemcsak hasmenést okozhat, hanem csömört (lásd a „Csömörkényi” című röfögést — 14. oldal) is kiválthat az olvasóból. A hashajtó kétségtelenül hatásos, de az a hibája, hogy nem adtak melléje használati utasítást. Pedig az efféle „csodaszereket” nem szabadna anélkül forgalomba hozni, hogy bár egy előszónyi írásban ne figyelmeztetnék a tisztelt olvasót a képzavaroktól hemzsegő és izzadságszagú kotyvalék mellékhatásaira. Ennek hiányában tehát meg kell elégedni a szó-

ban forgó kötetecske lapalji jegyzeteivel (értsd: a füzetoldalalján vastagon szedett sziporkázó „hitvallással”).

De lássuk csak, mit ír Simon Attila, José barátja az „Átilá”-ban Átiláról. Azt azonban még előre kell bocsátanom — mivel a szerző minden jogot fenntart, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is —, hogy csak módjával merek szó szerint idézni a kötetből. Bár a 61., azaz utolsó oldalt (amelyen az értékes alkotás „Alkotása” található) olvasva elméláztam, vajon miért nem írták oda a kötet elejére a következő mondatot is: „Minden jog fenntartva, beleértve a kötet olvasásának a jogát is.” Így talán még menteni lehetett volna a menthetőt...

A kötet első verse kétségtelenül elárulja a névváltoztatás kényszerét, ami nem meglepő, hiszen ha valakit gyakran „csezegetnek” — így, szó szerint! —, akkor megfontolandó a jótanács... Még akkor is, ha az csupán a „rézfaszú baglyok” nyomására történik.

Ezután következik a „Mese” birodalma, ahol Átilával öt-lábú lovon száguldozhatnánk... ha volna kovács, aki megpatkolná a parázsevő táltos ötödik végtagját. Vagy tán az efféle mesére elszenderedő csecsemő olvasók mégis tudják a hatlábú kovács címét? Meglehet, hogy ez csak egy következő kötetben fog kiderülni.

Megdöbbentő fohással folytatódik a kötet. A meglepő az, hogy dupla vodkába fojtott ima száll a sorok közül Istenhez. De a foháskodón már az Isten sem tud segíteni, így hát a Rasputintól önmagába szédülten — keresztben vagy hosszában — elfekszik egy keresztnek vélt kocsmaasztal alatt... És a vodkázásnak még nem szakad vége, egészen addig, amíg a költői vénában a vér „vodka-viola” színűvé nem változik. Még szerencse, hogy a kocsmaasztal alatt elfekvőket nem fűjtatják fiolába...

A vodkamámorból való ébredés után csakis egy szerelmi vallomás következhet, amely attól igazán eredeti, hogy nem szerenád, hanem rőfögés formájában hangzik el.

Hogy nevetés közben mit válaszolt erre a kedves, azt csak sejteni lehet. A versike stílusát, ritmusát követve valami ilyesmit válaszolhatott:

Röff, röff, Átila, Átila,
a madárnak is van agyara.

A '89 decemberében letűnt korszak egyik költője (kolléga/barát?) is megkapja a magáét, bár az elharapott szavakat olvasva nem tudom megállapítani: a móc lány megerőszkölása büntett-e vagy érdem? Ezek után akár jónak is mondható versike következik. De amikor kiderül, hogy azokat egy Sztár szavaiból válogatta össze a saját nevének megszállottja, az immár József Attilával azonosuló Átila, rögtön óvatosabbá válik az olvasó.

A kötet vége felé mintha nyomdai hiba csúszott volna be. A második „Mese” ezúttal nem csecsemőknek szól, de anynyira megkapó, hogy önkéntelenül is versírásra fakad tőle a költővé váló olvasó. Valahogy így:

Mese-mese-meskete
Szaros Áti leve
nesze olvasd Emese
most már versem születe.

A füzetben olvashatunk a *Tüneményről* is, amely első pillanatban homoszexuálisokhoz írt ódának tűnik („Tartsd a feneked”), de szerencsére a harmadik sor után kiderül, hogy tulajdonképpen egy költőbarát betegségéről van szó. Vajon a barát bevette-e ezt a keserű pirulát?

Az ötvenegy „alkotás” között van két versike, amely feltétlenül az utolsó oldalakra kíváncozna. Ugyanis akkor felállítható lett volna Átila Egyenlete:

SZÁMVETÉS = ZÉRÓ.

Mit mondhatna még a becsapott olvasó az Átiláról? Az olvasók nevében is további sok sikert kíván neki a „rézfaszú baglyok”, a „marha farok”, és a „kiduvasztott fenekek” birodalmában, de azt sugallja neki, hogy ne „bitorolja Isten áldását”, hogy a továbbiakban csínjában kell bánni a „kurva mindenséggel”, a jó Istennel, akit nem érdemes „dupla vodkában

bevenni”, mert ha az olvasó vagy a Láthatatlan Kollégium nem is, de az Isten egyszer megelégteli Átila cselekedeteit és „vodka-violás” fejét belemártja „a kurva mindenség” „tisztítatlan vécecsészéjébe”, ahol aztán Átilának nem lesz szüksége kiemelt lapalji lábjegyzetekre, mert szó nélkül kell majd lenyalnia a „szart” saját diplomájáról. De mégis megnyugtató, hogy a szerző már magzat korában „a vizelet és bélsár melegében” észrevette: „elvesztette emlékezetét” és teszem hozzá: a tehetségét is.

Az olvasónak pedig azt ajánlom, hogy ha netalán kételkedik észrevételeim helyességében, a Pallas-Akadémia könyvesboltjaiban (mert csak ott lehet megvásárolni a kötetet — tudtommal) az „Átila” megvásárlása előtt, potom 7-8 perc alatt végigfuthat a „jegyzetfüzetecskén”. Megjegyzem, a világos borítón már messziről feltűnik egy alak, a feje nem látszik, valószínű Simon Attila, a szerző az, aki éppen a diplomáját tartja ilyen óvatosan a feneké alatt, és bizonyára a „csúszópénzt kérő tanfelügyelő” hatására végzi a kötet ötödik oldalán, a „bemutatás”-ban beharangozott székelését, magyarul és ahogy ő írja: szarik a diplomájára. És mindezt az olvasók gyönyörűségére és örömére, mert nekik is jut belőle bőven a borító alján a szégyenkötetet kiadó könyvkiadó bemocskoló szag körül: Pí-há!...

De az „Átila” elolvasása mégsem volt számomra haszontalan, magam is hamarosan kedvet kaptam a versírásra, és sebtében a következő versikére fakadtam:

Tila, tila, tilárom
Átilácskát imádom,
mert José a barátom.

Megjegyzem, hogy a kritikában szereplő idézőjeles kifejezések a Simon Attila kötetéből valók. Befejezésül hadd idézzünk még a modern költészet örömére: „Katt-katt”, „sika-taka”, „röff, röff”, „vaúúú”, „pá, na” ... k ö l t é s z e t...

Széki Barnabás

Beszélgetések

A kiadó hírnevéhez méltón

— Beszélgetés H. SZABÓ GYULÁval,
a Kriterion Könyvkiadó igazgatójával —

— *Kedves Gyula, több mint egy fél év telt el a decemberi fordulat óta, az ember azt gondolta volna, hogy most aztán, miután leomlottak a szellemi gátak is, dúskálni fogunk a jobbnál jobb olvasmányban. A könyvesboltok viszont lehangolóan üresek. Dolgoznak-e egyáltalán a kiadók? Mit hoz fel védelmére a Kriterion?*

— Ez évben harminc könyvcím jelent meg eddig magyar nyelven, közel ötszázezer példányban. Sajnos, ez nem sok. Rengeteg kézirat áll a nyomdában, s ha év végéig megjelenik mindaz, amit elvállaltak, akkor a címek száma 70-re nő.

— *Az írók tehát írnak. A nyomdákkal mi a baj?*

— Kifizetődőbb nekik a sajtóval foglalkozni. Meg a magánvállalkozásokkal. A kiadói szerződéseket nem különösebben respektálják. Annak ellenére, hogy könyvkötészeti részlegeiken az emberek sírnak a munka után.

— *Amennyiben mégis piacra került a közelmúltban néhány könyvetek, melyeket ajánlanád? Melyek iránt érdeklődjünk?*

— Megjelent már Szilágyi István *Agancsbozót* című nagyregénye, itt-ott még kapható, akárcsak a fiatal román költők antológiája, a *Hajónapló*, amelynek számos fordítója a kézirat leadása óta külföldre költözött. A könyvvel mintegy jeleznénk, hogy nem mondunk le róluk... *Élnem adjatok* címmel látott napvilágot Szilágyi Domokos kötetbe fel nem vett verseinek gyűjteménye, Kántor Lajos gondozásában. *Tiltott könyvek szabadon* sorozatunkban kiadtuk még Cs. Gyimesi Éva esszéjét Szilágyi Domokos létértelmezéséről. Megjelent egy Forrás-kötet is az idei ötből, az udvarhelyszéki Majla Sándor versei.

— *Miben mérhetjük nálatok a megújulást?*

— Elgondolásban. Amíg a nyomdatechnika fogva tart, kötve vagyunk a régi formákhoz, sorozatokhoz. Terveinkben viszont már a holnapi új viszonyokhoz igazodnánk: hogy elszaporodnak a magánkiadók, nő a behozott könyvek mennyisége, s nemcsak magyarországi, hanem kárpátaljai, újvidéki és pozsonyi kiadókkal is közös üzletet kötünk.

— *Alapelvetek?*

— A minőségből, a mércéből nem szabad engednünk. Nevünkben hordozzuk a sorsunk. Ezen belül foglalkoztat egy olcsó, ízléses kiállítású népkönyvsorozat beindítása, amivel elsősorban — de nem csak! — a falu világát szeretnénk megcélozni. Külön gondunk lenne a helytörténeti monográfiák szorgalmazása, illetve a bibliofil könyvkiadás fellendítése is. Mindezeket természetesen abban a reményben, hogy a nyomdakapacitásban radikális javulás következik be.

— *Hogy álltok majd a kiadói fürgeséggel? Hiszen az eddigi korlátok eltűnével egyszerűsödnie kell a szerkesztési folyamathoz...*

— Szándékunk, hogy a kézirat elfogadásától hat hónap múlva egy könyvet az olvasó asztalára tehessünk. Részünkről mindez nem irreális vágyálom, de amíg a könyvszedés, a korrektúra nehézkes, munkaigényes...

— *Befejezésül némi kiadói előzetest, ha lehet...*

— Megjelenés előtt áll a szibériai kis népek prózájából szerkesztett antológia, illetve egy válogatás Pasteur írásaiból a *Tékában*. Jókai Mórtól elbeszéléseket jelentetünk meg, a verskedvelőknek Balla Zsófia, Gittai István és Fábíán Imre kötetét ígérhetjük, a prózát Szász János regényfolyamának újabb kötete képviseli. Megjelenik még Jules Renard naplója, a fiatal esszéírók kötete, a *Horizont* verssorozatban Shakespeare és Apollinaire versei, újra jelentkezünk a „fehér könyvekkel” (Kolozsvári emlékirók), két nyelven kiadjuk a bábolnai felkelés dokumentumait, s előkészületben a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon II.* kötete, amely remélem, kárcsonyig a könyvesboltokba kerül.

Cseke Gábor

„Nem csak negatívum lehet szenzáció”

— Beszélgetés UDVARI GÁBORral,
a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam
vezetőjével —

Október végén Nagyváradon, kezdő magyar újságírók számára intenzív újságíróképző tanfolyamot szerveztek. A tanfolyam létrehozását Stanik István, a nagyváradai *Bihari Napló* főszerkesztője kezdeményezte, s a főelőadói tisztségre Udvari Gábort, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjét kérték fel.

— *Mikor és milyen meggondolásból döntött végül úgy, hogy elfogadja a nagyváradai meghívást?*

— Nagyon szívesen jöttem, csupán az időpont volt bizonytalan, mivel Budapesten a saját lapomnál is rengeteg a tennivaló (két új lapot is szeretnék indítani). Mivel édesapám Erdélyből származik, számomra is kedves e vidék, ez volt az egyik indok, a másik pedig az, hogy a magyarországi példa alapján olyan ismereteket nyújtsak az itteni kezdő kollégáknak, ami már ad a további munkájukhoz némi alapot.

— *Milyen az összbenyomása, így a tanfolyam után?*

— Örülök, hogy itt lehettem és személyesen győződhettem meg róla, hogy a rengeteg álhír (rémhír), ami Erdélyről kering Magyarországon, hamis.

— *Mire gondol?*

— Például sokan azt állították, hogy a személyi biztonságom is veszélyben lesz. Mondom, ezek túlzások. Bevallom őszintén, rosszabb állapotokra számítottam. A tanfolyammal kapcsolatban: számomra is élmény volt és gondolom a hallgatók számára is, annak ellenére, hogy rengeteg új információt kellett befogadniuk, feldolgozniuk igen rövid idő alatt.

De végül valamennyien egy olyan oklevelet kaptak a kezükbe (a felmérő teszt után), ami feljogosítja őket arra, hogy felvételi vizsga nélkül felvételt nyerjenek a Budapesti Felsőfokú Újságírói Szaktanfolyamra, aminek az elvégzése már felsőfokú képzettséget nyújt.

— *Mire hívná fel a hazai újságírók figyelmét?*

— Kezdve a nyomdától, itt Erdélyben ahogy látom, a lehetőségek korlátozottak. Aztán a munkatársak is újak. Nagy a lelkesedés, de ez nem mindig pótolja a szaktudást, viszont a lelkesedés, elszántság és szorgalom is sokat jelent. Vannak hibák persze, de én nem erre akarok most kitérni. Akik itt dolgoznak, mindannyian helytállnak, s itt most ez a legfontosabb.

— *Mit üzen azoknak a fiatal újságíróknak, akiknek nem volt rá lehetőségük, hogy részt vegyenek ezen a tanfolyamon?*

— Mivel az újságírók jelentősen befolyásolják a közhangulatot, ne feledkezzenek meg arról, hogy jó és kellemes hírek is legyenek a lapban. Ne felejtsetek el, hogy nem csak negatívum lehet szenzáció. És még egy dolog: az újságírás-hoz elengedhetetlen egy bizonyos mértékű önbizalom, ugyanakkor egy másik dolog is szükséges még, az emberség. Az olvasók ezt nagyon érzik, ha az újságíró emberien közelít egy témához vagy sértetten. A hozzáállás a legfontosabb.

Budaházi Emese

„Nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja”

— Beszélgetés KÁNTOR LAJOSsal,
a KORUNK főszerkesztőjével —

Az európai szabadság-gondolat jegyében a székelyudvarhelyi RMDSZ *Európa Tavasz*a címmel ünnepi művelődési hetet szervezett Székelyudvarhelyen. A hét rendezvényeit az a KORUNK-találkozó nyitotta, melyen egyik legrangosabb erdélyi folyóiratunk szerkesztői találkozhattak olvasóikkal. Lehetőségem adódott tehát elbeszélgetnem — egy rövid interjú erejéig — a folyóirat főszerkesztőjével, Kántor Lajossal.

— *Megmarad-e a KORUNK korunk folyóiratának?*

— Feltétlenül. Ezért őriztük meg a nevét. Persze, nem csupán a cím jelentéséről van szó, amelyhez nyilván ragaszkodunk. Tehát fel akarjuk vállalni a XX. század legvégének realitásait és perspektíváit, amelyek közül egyesek már feltárnak, vagy legalábbis felsejlenek nálunk is, illetve ebben a közép-kelet-európai régióban. De arról is szó van, hogy a KORUNK, mint hatvanéves hagyomány bizonyos erkölcsi tőkét is jelent Európában, sőt valamennyire a tengereken túl is. Jelenti azt a szándékot, azt a felismerést, hogy nem ragadhatunk meg egy szűk körben, tudatosítanunk kell mások tapasztalatait, törekvéseit — vagyis korunkat.

— *Elkötelezi-e magát a folyóirat egy, vagy másik ideológiai irányzat mellett?*

— Mi komolyan gondoljuk azt, ami egyesek számára csak jelszó: a pluralizmust. Ebben a tekintetben határozott polémiát folytatunk saját (folyóiratbeli) múltunkkal, pontosabban elődeink egyoldalú marxista elkötelezettségével.

Márciusi számunk, amelynek súlypontja: „munkásság, baloldaliság az ezredvégen”, azt hiszem eléggé egyértelmű válasz lesz arra vonatkozóan, hogy a KORUNK 1990. januárjában kezdődött harmadik folyama lényegesen különbözik mind az első, mind a második folyamtól. Parancsoló szükségét érezzük annak, hogy a különböző ideológiákat ütköztessük a folyóiratban és semmiképpen sem egy (ideológiai) prekonceptió alapján ítélkezzünk a mai társadalom alapvető kérdéseiben.

— *Lesz-e profilváltoztatás?*

— Tulajdonképpen igen. Arról van szó, hogy a mai műfajmegjelölés, amely a folyóirat címe alatt olvasható (Kultúra — haza és nagyvilág), a folytonosság vállalása mellett váltást is jelent, egyrészt a már jelzett világnézeti kizárólagosság feladását, másrészt teljesebb felvállalását (a 80-as évek *Korunkjához* képest mindenképpen) a kultúrának, a romániai magyar művelődésnek, s a magyar művelődés egészének. De a világkultúrának is.

— *Milyen változásokat idéztek elő az 1989-es decemberi események a szerkesztők és olvasók viszonyában?*

— Azt hiszem alapvetőknek tekinthetők azok a változások, amelyek folyóiratunk életében bekövetkeztek. A szerkesztőség nagy része kicserélődött, fiatal, rátermett szerkesztők kerültek a laphoz és ez nem csupán életkori kérdés, hanem szemléletváltás jele is. Ebben benne rejlik a szerkesztő-olvasó viszony változása is.

— *Helyet kapnak-e a KORUNK hasábjain az eddig távol tartott szerzők, írók (gondolok itt főleg egyháziakra)?*

— Ezt a leghatározottabban állítom, hogy bekövetkezett. Egyrészt visszatértek azok a szerzők, akiket a 80-as években a pártcenzúra hivatalból távolított el, másrészt a szerkesztőségi szemlélet változásával elég múlt év októberi egyházi számunkra utalnom.

— *Milyen kapcsolatokat szeretne kiépíteni, biztosítani a KORUNK szerkesztősége a helyi kiadványok, lapok szerkesztőivel? Egyáltalán érdemes-e ez?*

— Erre vonatkozólag utalnék arra az újabb kísérletünkre (az 1990-es decemberi számunkban), amely a teljes romániai magyar sajtó számbavételét célozza. A statisztikai számbavételt követnie kell az érdemi elemzésnek.

— *Milyen gondokkal kezdenek a kiadás, a terjesztés tén?*

— A terjesztés mindenkinek nagy gondja, erre új módszereket kell kidolgozni. Szeretnénk városról városra és faluról falura közvetlenül eljutni az olvasóinkhoz, új hálózat kiépítésével.

— *Mi az álláspontja a szerkesztőségnek az újonnan kibontakozó sajtószabadság által szült elvi, vagy elvtelen vitákkal kapcsolatban?*

— A KORUNK feladatának érzi — a jövőben még inkább, mint ahogy eddig sikerült bizonyítani —, hogy az érdemi (elvi) vitákba bekapcsolódjék. A kisszerű csatározások felvállalása (akár nemzetiségi vonatkozásban) nem a mi kegyerünk.

— *Mennyiben vállalja a KORUNK a magyar nemzeti kisebbség öntudatának ébrentartását, jogainak biztosítását?*

— Ehhez a vállaláshoz nem férhet kétség, ez természetesen nem kampányfeladat és nem azonos a napilapok napi harcaival. De meggyőződésem, hogy ez nem kevésbé politikai harc, mármint amit a folyóirat felvállal —, nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek KORUNKja.

— *Köszönöm a beszélgetést!*

Róth András Lajos

Lehet vagy nem lehet?

— Rendhagyó beszélgetés CSEKE PÉTER íróval —

— *Azért nevezem rendhagyónak ezt a beszélgetést, mert pályád gazdag terméséből, azaz írói, újságírói, szerkesztői, irodalomtörténeti munkásságodból ezúttal csupán három lényeges kérdést emelnék ki, olyanokat, amelyeket talán nem ismer eléggé a tágabb értelemben vett olvasóközönség. A Nagy-Homoród menti művelődési hetekre, a Tiltott könyvek szabadon sorozatban megjelent Erdélyi Fiatalokra és a Nem lehet vita dokumentumaira gondolok. Mint tudjuk, mindhárom nagy szálka volt a kommunista diktatúra szemében. Kérlek, vegyük sorra ezeket.*

— Közművelődésünk térképén amolyan „fehér foltnak” számított még a hetvenes években is a Nagy-Homoród mente. Akkor kezdett hallatni magáról, amikor másutt a művelődési önszerveződés jegyében indult korábbi kezdeményezéseket rendre megfojtották, elsorvasztották vagy pedig kisajátították. Nem csoda, hogy a tizenkét évvel ezelőtt beindult Homoródmenti Művelődési Hét rendezvénysorozatára úgy tekintettek a Hargita megyei illetékesek, mint a nem kívánt gyermekáldásra szokás: ha már nem akadályozhatták meg a világra jövetelét, tudomásul kellett venniük létezését. Mondanom sem kell, hogy ezt elég bosszúsan tették, s később, miután már anyagilag is támogatták, a bosszúállás sem maradt el, ugyanis a kezdeményezőket rendre leváltották, a rendezvény szervezésétől eltiltották. Volt, aki nem várta be sorosa ilyenén alakulását, az elkerülhetetlennek látszó sok-sok megaláztatást, és ezért maga kérte áthelyezését kevésbé szemet szűrő munkakörbe.

— *Hogyan foglalnád röviden össze ezeknek a rendezvényeknek, illetőleg a rendezvénysorozatnak a lényegét?*

— A hetvenes évek derekán a Nagy-Homoród mentére hazakerült értelmiségiek döbbenet vették észre, hogy a kollektivizálás teljesen szétzilálta a korábban tartós emberi viszonylatokat, megszüntette az egyénnek kellő biztonságérzetet nyújtó faluközösséget, az erőszakos asszimilációt előkészítő iparosítás pedig elszívta az önmagukban immár megélni képtelen kicsi falvak korántsem fölösleges munkaerejét is. Valamit tenni kellett. Ha már nem is tudjuk megállítani a faluról városra költözőket — akiket az utóbbi évtizedekben már szüleik is úgy neveltek, hogy a föld mellett ne maradjanak semmiképpen —, legalább meggondolkoztatjuk őket. Jöttek a Homoródmentét felfedező képzőművészek, és képtárnyi gyűjteményt maguk után hagyva arra próbálták ráébreszteni a helybelieket: felbecsülhetetlen értéket jelentenek a tájegységre jellemző parasztbarokk épületek. Ahogy szaporodtak a bedeszkázott ablakú házak, műveikkel annál inkább megpróbálták az otthonosságérzést felkelteni, újratereíteni. Szellemi otthonteremtés volt ez a javából — és meglehet, hogy a szellemi ellenállás egyik járható formája. Hiszen a meghívott előadók például nem azzal próbálták otthon marasztalni a mezőgazdaság elől menekülő fiatalokat, hogy milyen „nagyszerű” eredmények születnek — papíron — az új agrárforradalom alatt, hanem elmondták, hogy másként is lehet gazdálkodni, és az — miként a nagyvilágból „hazahozott” példáikkal igazolták — sokkal eredményesebb. Másként is lehet gondolkozni, másként is dolgozni — ez volt óhatatlanul minden egyes rendezvénynek a végkicsengése. 1990-ben már így is fogalmaztak az előadók: Nem másoktól kell félnünk, hanem önmagunktól. Hiszen most már ott tartunk, hogy nem csupán faluról városra menekülünk. A mostani exodusszal nem csupán a tájból, falvainkból és városainkból vonulunk ki, hanem tulajdon történelmünkéből is. Hargita megyében az év első felében mintegy négyezer terhességmegszakítás történt, ugyanakkor legalább száz gyülekezet maradt lelkipásztor nélkül és tanévkezdésre körülbelül 700 (!) tanítói és tanári állás maradt betöltetlenül. Mert aki-

ket a hivatásuk ide szólítana, elmenekültek önmaguk és hivatásuk elől. Az írástudók egy részének árulása éppúgy öngyilkosság, miként a növekvő méretű terheységmegszakítás. Az oldott kéve sorsára jutván sem mondhatjuk, hogy nincs megoldás. A történelem mai kihívásaira nekünk kell választ adnunk. Elsősorban a menekülést kiváltó okokat kellene megszüntetni, s ezek nem csak tőlünk függenek. De tőlünk is! Amennyiben belső félelmeinket, erőtlenségünket le tudjuk győzni. Hiszen nem csak mi félünk, Marosvásárhely és a választások óta tudjuk, hogy tőlünk is tartanak, velünk is számolnak. Európa újjászületésének hajnala itthon virradjon ránk, ne az exodus útján. Történelmi jelenléttel csak itt tudjuk kitölteni a rajtunk keresztülzúduló Időt.

— *És ehhez a történelmi jelenléthez érzésem szerint bátran hozzákapcsolható az Erdélyi Fiatalok szerepe is.*

— Igen, mert az 1930-ban induló főiskolás lap a két világháború közti kisebbségi lét számos kérdésével ismertet meg, és ma is kisebbségi sorsban élünk. A Kós Károly nemzedéke által megfogalmazott *Kiáltó Szó* elősegítette a felocsúdást, alternatívát kínált az első világégést követő traumára, mely meghirdette, hogy Romániában meg kell maradni magyarnak, cselekvően bekapcsolódni az új állam építmunkájába s nem elmenekülni. Az *Erdélyi Fiatalok* programja feladatként állítja elsősorban a főiskolások elé (de általában az ifjúság elé) az új erdélyi magyar generáció közös öntudatát, felekezeti és osztályellentétek nélkül; olyan új erdélyi magyar gondolkozást, ideológiát kell teremteni, a közös lélek és érdek olyan öntudatát, melyben minden dolgozó magyar megtalálja a maga helyét, keresve problémáink megértésének és megértetésének útját az együttélő népek fiatalságával, hogy felismerjük közös problémáinkat és fajunk emberi értékeinek elismertetése és más faj értékeinek tiszteletén keresztül segítsük elő az erdélyiség gondolatát: fajok találkozását az emberi értékek magaslatán.

— *Ma is időszerű gondolatok ezek, épp ezért kérlek, beszélj az Erdélyi Fiatalok című könyv keletkezéséről.*

— Röviden azt mondhatom, hogy a Debreczeni Lászlóval készített interjúim vezettek el bennünket a kötethez. Azért mondtam, bennünket, mert az interjúsorozatok nyomán támadt Molnár Gusztávnak az a gondolata, hogy a Kriterionnak állítsam össze a kötetet, egészítsem ki és írjak hozzá előszót. Megírtam a bevezető tanulmányt, és ekkor a kiadó föl-kért, hogy további dokumentumanyaggal bővítsem ki a könyvet. Ez 1984 nyarán volt, decemberben le is adtam a 650 gépelt oldalnyi kéziratot.

— *Újságírói elfoglaltságod mellett, hiszen akkor a Falvak Dolgozó Népénél voltál, hogy is volt időd ekkora nagy munkára?*

— Számomra is hihetetlen, hogy milyen rövid idő alatt kellett a kötetet elkészítenem. Nagyon kedvem volt hozzá. Az egykori sajtóosztály magyar referense, Koppándi Sándor kiadta a főnökömnek, hogy engem annyira le kell terhelni munkával, hogy ne legyen időm mást írni... Kezemre játszott a munkában azonban az, hogy időközben engem kértek föl a Jancsó Béla-levelezés összeszedésére, legépelésére és sajtó alá rendezésére. A '85-ös házkutatáskor az egész *Erdélyi Fiatalok* dokumentációt el akarta vinni otthonunkból Ungvári József szekus ezredes. Nem engedtem. Ez az egész munka szembenállt mindazzal, ami akkor körülvett. Szinte esélytelen lett a könyv! Summa summárum: végül is 1986. március 20-án elkezdték nyomtatni a könyvet. Húsvét másodnapján megvolt az első példány! De Pezderka Sándor, a cenzor, Bukarestbe bekérette a könyvet, és megtiltotta a terjesztését. Demény Lajos és Jánosi János kiálltak ugyan a könyv mellett, de ez nem volt elég Duleával, Koppándival, Pezderkával, Szilágyi Dezsővel szemben, így hát Dulea aláírta a bezúzási papírt. A derék nagyváradi nyomdászoknak köszönhető, hogy a könyv nem került zúzdába, ők ugyanis eldugták mind az ötezer bekötött példányt! 1989. december 27-én előkerült a könyv! A fordulat után ez volt az én karácsonyi ajándékom.

— *Ajándék volt nekünk, olvasóknak is. A benne felvetett kisebbségi problémák megoldása egy másik könyved főszereplője szerint lehetetlen, tudniillik azt nem lehet megoldani. A Makkai Sándor-féle Nem lehet dokumentumaira gondolok. Mi erről a véleményed?*

— Nem könnyű erre válaszolni. Makkai a viharos sajtóvítát keltő *Nem lehet* című írásában azt mondja, hogy a kisebbségi kérdésnek semmiféle — emberhez méltó — megoldását nem tudja elképzelni, mert maga a kisebbségi állapot (mint másod- vagy harmadrendű, kollektív jogokat nélkülöző állampolgárság) önnön lényéből fakadóan eleve csökkentértékűsége predestinálja a benne élőket, nem teszi lehetővé számára az emberhez méltó lét teljességének átélését. Ismétlem, Makkainak ebből a kijelentéséből óriási vita kerekedett. Hangzottak el olyan vélemények is, hogy „lehet, mert kell”. Muszáj vállalnunk sorsunkat, megoldást kell keresni és találni. Persze Makkainak is sok mindenben igazat kell adnunk, és van olyan vélemény is, hogy a demokráciában, az igazi demokráciában, a szabadelvűség világában van megoldás a kisebbségi kérdésre. Befejezésként csak ezt mondhatom: ha a valóban ígéretes és nagy reményekre feljogosító kezdetek után a demokrácia és szabadelvűség megvalósulhatott volna, akkor most aligha lenne időszerű e fél évszázaddal ezelőtti tragikus vita felidézése.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

Komoróczy György

„A nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok”

— Beszélgetés CSEKE GÁBORral —

Rendhagyónak tartható, hogy jeles matematikaprofesszor fiaként érdeklődése az irodalom felé fordult zsenge ifjú korában. Van-e rá magyarázat?

— Nem hinném, hogy volna valami rendhagyó a dologban. Elvégre öten voltunk odahaza testvérek, anyám gyakorló díszítőművész is volt, apám pedig, aki ízig-vérig értelmiségi családban nőtt fel, olyan sokoldalú nevelést kapott, amibe a művészetek is bőven belefértek. Hogy egyebet ne mondjak, szabad idejében szenvedélyesen kamarazenélt, mert jó hegedűs volt, több zenekarban is játszott, végül csakis sokrétű társadalmi elfoglaltsága miatt kopott ki a művészeti életből. De kapcsolatait zenével, irodalommal sose hagyta bezárulni, könyv- és olvasáséhségemet például kimondottan tőle örökölttem (tanultam?). Nem véletlen, hogy rajtam kívül egy öcsém és egy húgom is művészi pályára lépett, de sokáig nénémnek is zenei ambíciók furdalták az oldalát. Mindent összevetve: nálunk a könyv, az irodalom mindennapjaink tartozéka volt. Beszéltünk róla, vitakoztunk, éleztük az ízlésünket. Talán az lett volna a rendhagyó, ha nem így történik.

— Íróként érdekelték-e önt apai ágának hátszegi gyökerei? Mit derített ki arról a mikrovilágról, amelyben édesapja világra jött?

— Semmit. Ez talán életem eddigi legnagyobb mulasztása. Bár nem egyszer végiggondoltam már, hogy vajon, mi kellene odavonzzon? Már mint a kíváncsiságon túl... Édesapám, ha jól emlékszem, szinte soha nem emlékezett vissza hátszegi élményeire. Születési helye egyszerű tény volt, ku-

riózum a számunkra, hogy jó, hát ama távoli, ismeretlen városban, ahol a bölényrezervátumot tudtuk, a mi családnak is van némi nyoma? Valójában úgy történt az egész, hogy nagyapámat, aki kereskedelmi és pénzügyi szakközépiskola igazgató volt az „áldott békeidőkben”, a Monarchia parancsszava Hátszegre rendelte, az iskolával együtt, hogy aztán pár évre rá Szabadkára vezényelje. Nagynéném már ott született, míg a legkisebb gyerek, a most Budapesten élő nagybátyám viszont már Kolozsváron. Ha ehhez hozzáteszük, hogy nagyapám tulajdonképpen Erzsébetvárosból származik, nagyanyám révén pedig Brassó is beugrik az életterbe, el lehet gondolni, mennyi felé kellett figyelnem ahhoz, hogy a gyökerekig jussak — amúgy felszínesen. Ennek ellenére Hátszeget följegyeztem magamnak, törleszteni valóként...

— *A hazai irodalomtörténet szerint ön publicisztikai és kritikai írásokkal hívta fel magára a figyelmét.*

— E műfajban jelentek meg első írásaim a lapokban. Akkor is tudtam: nagy hiány volt újságíróban, kritikusan. És mert kritikusok, újságírók biztattak, szerencsét próbáltam. Szerintük sikerrel. Egy biztos: többen is szerették volna, ha megmaradok kizárólagosan a „hiányműfajok” terén. De engem minden műfaj érdekelt, a költészettől a regényig bezárólag. Talán csak a drámával nem tudtam megbékélni, mert nem volt eléggé eleven színpadi látásom.

— *Írt tehát verset, regényt, riportot. Mit érez magához a legközelebb állónak?*

— Időszakoktól függ. És attól, hogy történetesen milyen mondanivaló feszül bennem. Most például egyértelműen a regény az, amit a legszívesebben művelnék, van is néhány megkezdett, elhanyagolt tervem, vázlatom, mindegyik olyan állapotban, hogy befejezésük már-már erkölcsi kötelesség, önmagammal szemben. A vers valahogy mindig könnyen jött, ösztönösen, nem egyszer erőteljes formakényszer hatására, de tapasztalnom kellett a próza és a líra „előállításá” közötti lényegi különbséget: az egyik nagyfokú állóképesség-

get, türelmet, alázatot, kitartást kíván, a másik több egzaltáltságot, eufóriát, meghasonlott állapotot, szívfájdalmat, magamba fordulást. Életem eseményei szorgalmasan adják egymásnak a kilincset.

— *Ellenállás c. verskötetében elveszett ifjúkori illúzióra valóban gyógyírt hozott a családalapítás, vagy ez csak a verselemző belemagyarázása?*

— Amikor az *Ellenállás* született, úgy éreztem: nem lehet nagy elégtételt szerezni az irodalom területén. Írni kell, mert az embert belülről űzi a muszáj, a kíváncsiság, az ambíció, de a körülmények megölik a lehetőségeket, az eredményt. Hozzáteve azt, hogy már jócskán kompromittáltam mint alkotó, a rendelt versek és a fizetett zsurnalizmus révén, úgy éreztem: az egyetlen tiszta, elvitathatatlan, biztos eredménye életemnek az a három gyerek, akiket az általános tendenciákkal szemben, minden demagógia nélkül fel tudok mutatni. Tulajdonképpen e felismerés köré szerveződött az *Ellenállás* ijesztően rövid idő alatt. A szomorú az, hogy most, amikor az alkotás szabadsága végre nem csak szólam, hanem korlátlan gyakorlás kérdése, továbbra se érzek másként. Szóval, a műfaji névsorolvasásban feltűntek a gyermekek is.

— *Szerteágazó könyv- és lapszerkesztői munkája mellett jut-e mostanában írásra ideje?*

— Nem, nem, nem ... A nap 24 órából áll. Ebből legalább 14 órát a lapkészítéssel, annak ügyes-bajos dolgaival töltök el. Ki lehet számítani, mennyi marad még, hogy valami emlékezetes is kisüljön belőle.

— *Országos napilapunk, a Romániai Magyar Szó egyik vezető szerkesztőjeként elárasztják mindennapjait a politikai információk. Mennyire deformálja ez az ön nézeteit?*

— Egyszerűen: riadóztatnak. Nézeteim, sajnos, a korralljáró konzervativizmus, megcsontosodás okán nem igen változnak. Tudom, hogy mindig, minden politikai kurzusban kárhoztatták az úgynevezett középutat. A harmadik utat. Szüleimet abban marasztalta el például a népdemokratikus rendszer, hogy a végletek között próbáltak egyensúlyozni.

Mire én azt próbáltam bizonyítani, hogy a nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok. Nem sikerült. Javíthatatlan „egyensúlyozó” lennék, de ez az álláspont ma sem örvend túl nagy népszerűségnek. Innen is, onnan is támadások érnek. Régebbi vétkekért, mostani hezitálásért. Az 1989 előtti múlttal tulajdonképpen hallgatni kéne. Mélyen, miként a sír. De annyian beszélnek, okoskodnak, szerepelnek manapság, hogy az embernek kinyílik a bicska a zsebében: aminek tanúja volt és vétkes részese, arról legalább valljon a mai lelkiismerete szerint. Akkor is, ha egyeseknek ez nincs ínyére...

Komoróczy György

„Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas”

— Beszélgetés KOZMA MÁRIÁVAL —

— *Kozma Máriát íróként nem szükséges bemutatnom az olvasónak, hisz negyedszázada folyamatosan jelen van Ő a magyar irodalomban. Életrajzi adataival, megjelent műveinek felsorolásával számos helyen találkozhatott már az irodalomkedvelő. Novelláiról, regényeiről, más alkotásairól elismeréssel szólt a kritika. Tavaly a csíkszeredai Pallas-Akadémia kiadónál megjelent A jóság síró vágya című kétkötetes regénye a romániai rendszerváltást közvetlenül megelőző, illetve az azt követő időszokról szól és annak alapján fogalmaz meg benne a szerző egyetemes érvényű megállapításokat. Ez a téma sugallja, hogy a politika háza tájára invitáljam az írónt és bevezetőként azt kérdezzem tőle: egyetért-e azzal, hogy az irodalom mindig képes a politika fölé emelkedni, képes azt befolyásolni és helyes mederbe terelni. Alkotó értelmiségiek szerencsésnek tartják például Magyarországot és Csehországot, mert ott az oly ingatag átmeneti időszakban írókból lett politikusok állnak az ország élén. Mi a véleménye erről?*

— Előrebocsátom, hogy mindazt, amit ebben az interjúban elmondok, nem tartom cáfolhatatlan igazságnak. Ez csak egy vélemény, egy lehetséges magyarázat. Különbön is azt mondják (persze a cinikusok!), hogy a XX. században nem is létezik igazság, csak jobb magyarázat. Azt hiszem, az én számomra egy kicsit erőszakolt ez a meghívó a politika háza tájára. Talán előzőleg tisztáznunk kellett volna, pontosítanunk a fogalmakat, hiszen ez a manapság olyannyira kedvelt

kérdés egyben bűvös kör, és rejtett hurok, amivel könnyen csapdába ejtik a válaszolót: hová is tartozik, kik a barátai, kik az ellenségei és így tovább. Ez a csapda még rokonszenves is lehet, hiszen az ember nyilatkozhat őszintén mindenről. A politika szó azonban teljes mértékben közhelyesedett, mint minden olyan szófordulat, szókapcsolat, amit gyakran, túl általánosítva használunk, anélkül, hogy átgondolnánk, mit is takar, kinek mit jelent. Kiüresedik és már csak ezt az ürességet járjuk körül százszor is. Természetesen a közhelyek is jók, hasznosak a maguk helyén, de ez más kérdés. Beszélhetnék arról, hogy más dolog politizálni, és ismét más dolog politikáról csevegni, állíthatnám, hogy a politizálás a politikusoknak valahol egyenlő a képmutatással, finomabban fogalmazva állandó szerepjátszás, egy idő után gondosan el kell hallgatnia a személyes véleményét, és mindig azt kell szajkóznia, amit a párt, a frakció, a platform és más, szinte misztifikált intézmények és rítusok elvártak tőle. Taglalhatnám, hogy micsoda felelősség hárul a politikára, ezért én tisztelem a politikusainkat, drukkolok azokért, akikkel egyetértek, és — szójátékkal élve: — lélekben sokszor próbálok egyetérteni azokkal, akikkel egyáltalán nem értek egyet... legalább az empátia kedvéért és gyakorlásáért sok alkalom adódna erre, de én sokszor abba hagyom e léleknevelő gyakorlatot, mert végül is túlságosan időigényes. Végző soron nem a kedvenc témám, mert az a tapasztalatom, hogy az olyan tiszteletreméltó, nemcsak szóban csillogtatott, hanem valódi, átélt toleranciával rendelkező embereket kivéve, mint Domokos Géza, Markó Béla, Smaranda Enache, Hajdú Gábor, sorolhatnék másokat is, nem politikusokat, mint Lucian Pintilie filmrendező, vagy ismeretlen nevűeket — az ilyeneket kivéve tehát, az emberek, közemberek és politikusok egyaránt sokszor pletykaszintre süllyeszti vagy a maguk talmi glóriáját kerekítik ki belőle, a ki kinek mit mondott, mit ígért kérdéskörbe csoportosítva. Én hiszek abban, hogy ez elmúlik, letisztul, mert hiszek a pátosz nélküli elhivatottságban, az okos szó erejében még akkor is, ha néha (vagy

többnyire?) az halkabb, mint a ráfigyelést követelő harsány semmitmondás.

— A '89-es decemberi események, a regény Irodaházának mindenhatósága is sugallja a bukott rezsim bemutatásának szükségét, hogy az egyszerű ember is tudja meg: csak parancsuralmi — a bőrünkön is tapasztalt — kifejelete van a kommunizmusnak, nincs annak elfogadható, járható útja, hisz mindenütt, ahová lábát betehette, diktatúra alakult ki, csak egyik országban hamarabb megelégtették, mint a másikban... Ennek a csúf természetnek megrajzolásával adós nálunk mind az irodalom, mind a sajtó, ezért is tapasztalható a vissza-visszapillantás, az akkor bezzeg így, az akkor bezzeg úgy kezdetű formulák. Hogyan látja ezt a kérdést?

— A változás után, megyei könyvtárigazgatóként, ha egészen kis mértékben is, de én is részesedtem a „Hatalom” gyakorlásából. Meg kell mondanom őszintén, nem nekem találták ki, túl sok bennem ahhoz az önirónia és a humor, hogy komolyan tudtam volna venni magamat. Talán azért alakult ki bennem valami belső konfliktusféle, ami arra ösztönzött aztán, hogy szabadulni igyekezzek ettől a tisztességtől, mert a szakmát, mások személyét és a munkát viszont még túlságosan komolyan vettem. Egy mondatban ezt úgy foglalnám össze, hogy mindig utáltam a gyűléseket, akkor sem szerettem meg, amikor én tarthattam. Az biztos, hogy ez az idő alatt sok érdekes lélektani megfigyelést és önmegfigyelést tettem. Hasznos kísérlet volt. Aztán meg észrevétlen leshegyem elég magas volt ahhoz, hogy rálássak sokféle vezetésre és vezetőre, megfigyeljem a módszereket és a sokszor szinte órák alatt bekövetkező személyiségtorzulásokat, amelyek, úgy látszik, olyan törvényszerűen járnak a kinevezéssel, hogy az emberek már jóformán észre sem veszik. Hamarosan rádőbbszemtem arra, hogy vezető embereink többnyire semmilyen más modellt nem tudnak követni, csak azt, amit '89-ig megismertek, ami ellen harcoltak, amit szívből utáltak. Most meg pontosan olyanok ők is: személyes eszméiket, ötleteiket ugyanolyan dühös vaksággal erőszakolják másokra, mint a

kommunista párteszmeiket a szinte csak hetekkel előbb az ugyanilyen posztban ülő elődeik. Sőt a múlthoz mérve még egy plusz zavarodottság is uralkodott a sokféle törekvő individuum, személyeskedéssé, vádaskodássá silányult szókimondás miatt. A félreértett szabadságeszme minden etikai meggondolás nélkül (pl. sajtóetika!) időnként sziklaként vágódott az emberek fejéhez. Én egy kicsit regényesítve, egy képzelt színhely és szereplők segítségével csak azt írtam meg, amit sokan ugyanúgy láttak, mint én, amiről az emberek fejcsóválva, megrökönyödve beszéltek. Igaz, hogy sok gesztust, történést, személyt átvettem a valóságból, de ez nem jelenti azt, hogy a regényem kulcsregény lenne. Azt próbáltam ábrázolni, hogy sokszor úgy, akkor is bekövetkezett egyfajta visszarendeződés-hatás, amikor a vezető pozícióba egy ún. ellenálló került, éppen a modellnélkülisége, saját eszmerendszer hiánya miatt. Sok ilyen embernek (nyilván nem csak a magyar nemzetiségűeknek) talán innen eredhet a megmagyarázhatatlanul túlzott kiábrándultsága, s a túlzásból eredő, kapkodással, zűrzavarral elegyített mai lázadás. Meg akarták dönteni a diktatúrát, az igaz, de erejükből csak a tagadásra futotta. A túlélés mindennapjai, a legalább érzelmi, szellemi, belső ellenállás nemcsak az erejüket emésztette fel, hanem észrevétlenül a személyiségfejlődés olyan jellemzőit irtotta ki belőlük, mint a kíváncsiság, a tanulni vágyás, a mások más véleményének udvarias meghallgatása, a szenvedély nélküli, higgadt vita. A hatékony vezetéshez pedig nem volt elég a múltból hozott lázadás erkölcsi fegyvertára: szakismeret, adminisztráció, irodaismeret is kellett/kell hozzá, nem csoda tehát, ha az Irodaházak középrétege nagyjából mindennütt a helyén maradt. Nem is kellett visszarendeződni, a szinte napokban mérhető „forradalmi láz” után kicserélődtek egymás között a funkciók, esetleg más elnevezést kaptak és folyt tovább a rutinmunka.

— *Számos könyvismertető kiemelte, kiemeli műveinek nyelvi, stílári erejét. Ennek apropóján kérdezem: mit jelent az író Kozma Máriának magyar anyanyelve?*

— Szeretem a szavakat olyanforma szenvedéllyel, mint ahogyan másvalaki a zenét vagy a futballt szereti. A nyelv nemcsak kifejezési eszköz a számomra, hanem minden nap felújuló és ujjongásra méltó csoda, isteni adomány, a legtermészetesebb emberi kifejezési és kapcsolatteremtési mód és ugyanakkor a legnagyobb titok egyike. Nemcsak az eredete és a sokfélesége vész el a történelmi vagy a mitikus múlt homályában, hanem a jövője is. Gondolok ez utóbbinál a már kihalt és a kihalófélben levő nyelvekre. Hiszen a világon a mai nap is vannak olyan tucatnyi vagy alig valamivel több emberből álló népcsoportok, amelyeknek nyelve már holnap vagy holnapután velük együtt eltűnik. Gyakran próbálom elképzelni egy ilyen nép (akarattal nem használom a helyzetből adódó kicsinyítő képzőt: népecske, kis nép, mert szerintem saját szülőttei számára mindig nép, vagy kizárólag nagy nép létezik!), elképzelem tehát az író, a költőt egy ilyen nép fiaként és annyira tisztellem ezt a képzeletbeli alakot, hogy szinte megirigylem a hősiességét, az emberi nagyságát. Közben azt is tudom, hogy az ember nem hősiességből lesz író, hanem egyszerűen csak azért, mert ez a küldetése a földön, ez a dolga a világon.

Szeretem a szavakat, legjobban persze az anyanyelvemen kimondottakat, leírtakat, de szívesen elajándékozom őket. A szavak is szeretnek engem és visszatérnek hozzám: ha fényesek voltak, még fényesebben, ha homályosak voltak, akkor sötéten, ha élesek, még élesebben, fájdalmat okozva. Ezért aztán úgy gondolom, a szavakat, a szavainkat nem szabad soha hányavetin eldobálni, csak számlálgatni szabad, tisztelettel pergetni őket, mint a rózsafüzér gyöngyszemeit.

— *Kiket tart a magyar szó nagy művészeinek, mestereinek? Kik a példaképei?*

— Két nevet emelnék ki a sok közül: Kosztolányi Dezső és Gellért Sándor nevét. Soha meg nem unom Kosztolányi Dezsőnek a magyar nyelvről írt tömör, tartalmas és találó cikkeit, amelyek olykor a nevető kajánságot is felébresztik bennem, főleg, ha mai újságírásunk és tévényelvünk szomo-

rú eszköztelenségét, görcsös irodalmiaskodást, sikerületlen pátosztát figyelem. Vigasztaló legyen, hogy ilyen volt már Kosztolányi idejében is? Hát hiába írta a cikkeit?! „Két magyar stílust ismerünk — írja 1913-ban az újságírás nyelvéről —, az egyik a prédikáció, a másik a pohárköszöntő. Kenetes frázisokat kennek a papírra vagy a semmiséget színes és poros papírosrózsákkal koszorúzzák.” Kosztolányi több mint 20 évig ontotta nyelvészeti és irodalomesztétikai közléseit a legkülönbözőbb újságok hasábjain. Tőle tanultam, hogy képességeim szerint megszabaduljak az írókat fenyegető mindenkori sznobizmustól. „Minden műfaj jogosult — írja valahol —, kivéve az unalmast.”

Gellért Sándorral mindössze négyszer találkoztam személyesen. Soha senkit nem hallottam még olyan szenvedélyes rajongással beszélni a magyar nyelvről, mint őt. Addig is tudtam, hogy minden nyelvnek sajátos zenéje van, mégis tőle hallottam először (és talán utoljára is) az élő magyar nyelvű beszéd gyönyörű lüktetését, amelybe nemcsak a nyelv ritmusa, jelentése, hanem egy csodálatos egyéniség szelleme is beleolvad. Tőle tanultam meg tehát a nyelv — a tájnyelvet is beleértve, sőt egyenlő társként beleolvasztva az irodalmi nyelvbe — cicomázatlan és célratörő egyszerűségének szépségét. Bár nem tartozik a tárgyhoz, kikívánczik belőlem az a megdöbbenés, hogy az Új Magyar Irodalmi Lexikonban hiába keresem a nevét. Csak remélni merem, hogy a szerkesztők nem akarattal hagyták ki.

— *Nem túl régen kezdte meg működését a csíkszeredai, illetve budapesti Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Mint e szellemi műhely vezető beosztású szerkesztője szíveskedjék bemutatni a könyvkiadót.*

— Tisztelettel ki kell javítanom a kérdésben rejlő pontatlanságot: a Pallas-Akadémia csíkszeredai kiadó. A tévedés onnan adódhat, hogy a terjesztő valóban román—magyar vegyes vállalat és a könyveinket a szebb külsőért Budapesten nyomtatjuk.

Anélkül, hogy a kérdező jóhiszeműségét sérteném, azt is legalább részben tagadnom kell, hogy a „szellemi műhely vezető beosztású szerkesztője” volnék. Bár szép, mégis talán egy kicsit nagyképű lenne erre az egyértelmű igenlő válasz. Egyelőre ugyanis arról van szó, hogy a Bukaresti Művelődési Minisztérium által kiadott kiadói jogosítvány (atestat) szerint kiadói tanácsos vagyok, egyszerűbben: szerkesztő. Beszélhetnek ezzel kapcsolatosan nagy tervekről, világraszóló művek megjelentetéséről, én most mégis arról szólnék, amiről ritkán emlékeznek meg a szerkesztők: azokról a kéziratokról, amelyek soha nem jelenhetnek meg, mert annyira nem ütik a közmegegyezésem színvonalát vagy ütnek ugyan, de a kiadó mégsem engedheti meg magának a kiadással járó anyagi kockázatot és veszteséget. Rengeteg az ilyen jellegű kézirat és én legszívesebben mindet megjelentetném legalább 10-20 példányban... hadd ossza szét a büszke szerző a rokonai és ismerősei körében, akik őt biztosan elolvassák, akiknek ő fontos, százszor fontosabb, mint x, y, z élő, halott klasszikus. Tudom, hogy az ilyen kijelentéstől egy rendes irodalmár ideges lesz (azért is mondom!), de legtöbbször, sajnos, ezzel az „idegességgel” nem az irodalom iránti tiszteletüket fejezik ki, hanem abbéli mérgüket leplezik, hogy ezek helyett („a szemét helyett”) az ő műveik kellene megjelenjenek. A *Háború és béke* nagyságán mit sem csökkent Pityi Palkó nyomtatásában megjelent kisregénye. Szerintem nem egy amatőr munka esetleges kinyomtatásával követjük el a legnagyobb merényletet az irodalom ellen, hanem azzal a közönnyel vagy lenézéssel egyik irányba (ahol az olvasók is vannak!) és a dicsszomjas nagyratöréssel a másik irányba, ahol mi vagyunk és amivel önmagunkat szemléljük. És persze, közben nyájas képmutatással azt állítjuk, hogy az olvasó érdekében történik, az ő ízlését védjük — mindig csak másoktól, magunktól soha. Veszélyes vizekre tévedtem, könnyen megvádolhatnak azzal, hogy felpártolom a dilettantizmust. Elemezhetem aztán vég nélkül a profi, amatőr, dilettáns közötti különbséget. Úgy is az fog történni, hogy akinek

pénze van, az a saját költségén megjelenteti a művét, ettől nem lesz sem író, sem költő, de a maga részéről évekre biztosítja a karácsonyi ajándékot szerettei számára. Mindezen azért a tanulságért is elgondolkodom néha, hogy ne felejtsem el, az igazi profi nem a maga vagy a mások véleménye miatt az, hanem azért is igaz, valódi, mert emberként szakmai magabiztosság jellemzi, nem fél sem a nálánál „kisebektől”, sem a „nagyobbaktól”, szakmájának titkait nem eltitkolja, hanem megosztja másokkal... sokan vannak az elhivatottak, kevesen a még elhivatottabbak.

Szerkesztőként természetesen az előbb vázolt elfogulatlan jóindulatom egy-egy biztató, vigasztaló levél írásáig terjed. Azt tapasztalom, hogy ez is nagy dolog, mert az erre kapott újabb levél, immár mellékelt kézirat nélkül, többnyire igazolja, hogy a szerző számára az írói babérok elnyerése reális távolba került ugyan, de megmaradt, vagy helyette életre kelt az emberi magabecsülés és megerősödött irodalomszeretete. Nekem ez is sikerélmény, mert nem egy dühöngő vagy haragos vesztet szereztem az irodalmi próbálkozások porondjára, hanem egy olyan olvasót az irodalomnak, aki a személyesen szerzett benyomásai árán vett belépőjegyet az írói-olvasói birodalom sokszínű világába. Írókról beszélünk és közben megfélekedünk az olvasókról! Nem merünk vagy nem akarunk szembenézni, illetve esztétikai (lásd: értéktelenség, értékmegőrzés!) magyarázatok mögé bújunk, ahelyett, hogy legalább néha ráfigyelnénk arra is, hogy megvásárolják-e a könyvet a szerző baráti körén kívül eső olvasók is, mond-e valamit a számukra, ami bár egy fél lépés erejéig eligazítja őket a világban.

Végül bocsánatot szeretnék kérni a kérdezőtől, hogy nem sorolom fel a Pallas-Akadémia Kiadó által megjelentetett könyveket. A reklámok megteszik helyettem. Van olyan közöttük, amelyet én szerkesztettem vagy véleményeztem, előkészítettem kiadásra. Egyért meg is harcoltam (remélem lesz még ilyen!), mert ismeretlen név lévén, nem lelkesedtek érte. Erről jut eszembe, hogy a tegnap az áprilisi budapesti könyv-

vásáron, amint a tévéből hallottam, egy budapesti könyves ember szájából az a meghökkentő kijelentés hangzott el, hogy a terjesztést megnehezíti az a tény, hogy a kiadók nem az ismert, nagy neveket, hanem túl sok, nagyon sok elsőkönyves írókat adnak ki. Vajon ez a könyves ember annyira sznob, hogy bizonyos neveknél lezártnak tekinti a magyar irodalmat?! Azok a bizonyos ismert, nagy nevek is voltak botladozó kezdők, elsőkönyvesek!

Ehhez fűződik, erre válaszol Puskintól kölcsönzött szerkesztői jelmondatom, amelyet itt végezetül elárulok: „Glóriát őrzik a dalaim, míg a földnek költője bár csak egy is él” — írta, én ezt így parafrázálom: az irodalom mindaddig marad fenn, míg még valaki egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas.

Komoróczy György

Egy rendhagyó pálya története

— Beszélgetés NAGY OLGÁval —

— *Nagy Olgát nehéz besorolni, hiszen volt újságíró, írt meséket és ifjúsági regényeket, tudományos munkákat. Ön minek tartja magát: újságírónak-e vagy néprajzkutatónak?*

— Ha abból indulok ki, hogy tizenkét könyvet írtam, melyek az irodalmat képviselik, továbbá, hogy az 1960-as évek-től tagja is vagyok az írószövetségnek, azt mondhatom: író is vagyok. De nemcsak emiatt, hanem ezeket a könyveket nagy szenvedéllyel és örömmel írtam. Másfelől, kutatóként húsz könyvet írtam, melyek közül hat elméleti könyv, a többi hiteles, magnetofonszalagról lejegyzett népi próza. Ha az arányokat nézem, akkor főleg néprajzkutatónak kellene magam tartani, hiszen valójában 1953-tól mostanáig nem szüntettem meg néprajzi vizsgálatot végezni. Persze, meg kell mondanom: majd mindegyik könyvem valamiképpen rendhagyó volt.

— *Hogyan kezdődött?*

— 1940-től '52-ig — amikor is bekerültem az *Utunkhoz* — falusi tanítónő voltam, s — nem mellékesen — négy gyermek anyja. Ugyanis 1941-46 között négy gyermekem született. Ebben az időszakban az anyaság meg a tanítószkodás mellett még elvégeztem a Bolyai egyetemen, mint amolyan „mezeiző” hallgató, a magyar nyelv és irodalom fősza-
kot és néprajz szakot. Életembe mindig a véletlenek szóltak bele. Vagy tán a gondviselés? Én mégis ez utóbbira szavazok. Ha ugyanis már tizenhat éves koromban végzek — mint amatőr — néprajzi gyűjtést; ha ezt az anyagot a negyvenes években nem küldöm el a Néprajzi Múzeum Adattárába, akkor Gunda Béla professzor, a Bolyai egyetem Néprajz Tanszékének vezetője nem keres fel engem Széken, s nem ajánlja fel, hogy végezzem el az egyetemet. Akkor pedig — és

íme itt a gondviselés! — nem kerülök majd jóval később, 1958-ban a még Jagamas János vezetett kolozsvári Folklor Intézetbe.

— *Beszéljünk az újságírásról. Ez is véletlen vagy a gondviselés műve volt?*

— Azt hiszem, igen. Ugyanis máig nem értett íraskényszernek engedelmességgel küldtem cikket az *Utunk*-ba és a *Dolgozó Nőnek*. Valójában ezek amolyan élménybeszámolóok voltak tanítványaim, valamint a felnőttek között végzett munkámról. Több ilyen cikket is írtam, mikor egy szép napon, 1951 tájékán levelet kaptam a kedves Látó Annától, a *Dolgozó Nő* főszerkesztőjétől, hogy írjam meg az önéletrajzomat, mert felvenne munkatársnak.

Nos, sosem jutott volna eszembe, hogy megpályázzam, hiszen mindig is falun kívántam élni: a gyermekek meg a tanítás mellett egy-egy „meglopott” órában ismertem meg Győri Klárát, s ez úgy lenyűgözött, hogy elkezdtem feljegyezni meséit, tréfáit. Ha mégis megpályáztam a *Dolgozó Nő*-nél a munkatársi posztot, amiatt volt, mert kifelé állt a tanügyből a szekerem rúdja. Ha jól meggondolom, pályaváltásom minden új szakasza valami ilyesmitől következett. Én mindenütt igen szorgalmas voltam, és egyben az volt a rögeszmém, hogy nem szabad túrni, hogy megalázzanak: egyben pedig a „kontraszelekció” jóvoltából odatett igazgatónak nem tűrhettem, hogy megalázzanak, így fogadtam el a lapnál az állást, jóllehet — s itt megint a sors keze vagy valójában a kommunista háttér szólt bele — a Demokrata Nőbizottság bukaresti vezetősége elborzadva olvasta önéletrajzomat, melyből az derült ki, hogy a nagy családban, beleértve rokonokat, testvéreket, szülőket stb. egyetlen párttag sem adódott. Nem szólva arról, hogy férjem, bátyám és sógorom református papok voltak.

És a sors keze: Látó Anna elpanaszolta ezt Gáll Ernőnek, aki vállalta a kockázatot, és felvett. Egy éven át voltam az *Utunk* munkatársa, s aztán, már áthelyezéssel, átmehettem a *Dolgozó Nő*-höz.

— *Ezt a szakaszt sietett elfelejteni?*

— Talán igen. Valóban nem voltam igazi újságíró alkat: ha elmentem riportútra, akkor nem arra koncentráltam, amire vérbeli újságíró, hogy színes impressziókat gyűjtsék „csodálatos fejlődésünkről”, hanem elkezdtek izgatni a háttérben meghúzódó kérdések. Az utolsó riportom arról szólt: miért bontották le a jó udvarfalviak az istállót. Másként szólva: hogyan és miért tagadták meg a lenézett és kicsúfolt falut. Erről mondta Mikó Ervin: „De kedves Olga, hiszen ez nem riport!” — Hát mi? — kérdeztem. „Ez tanulmány”.

— *Eközben írta meséit, ifjúsági regényeit?*

— Nos, ennek is története van. Először meseírással kezdtem. Rájöttem, hogy a népmese — melyet Ortutay Gyula szellemesen egyfajta „karriertörténetnek” nevezett („a kondásfiúnak a királyi trónig való karrierje”) — nem mond semmit a gyermekeknek. Új meséket kell írni, királylány nélkül, nem a kommunista rendszer miatt, hanem azért, hogy hasznosítsuk a mese jelképeit: elgondolkoztassuk a gyermekeket arról, hogy van irgalom a világon: a törött szárnyú madarat, a kis egeret, a szárazra vetett halat segítő hős jelképezheti a kismizett mellett való kiállást. Aztán van jó és gonosz a világon, és választanunk kell stb. Összesen hét meséskönyvem jelent meg idáig, s még van két kiadatlan mesekötetem.

Így és emiatt fogtam bele tehát a meseírásba. Amikor nekikezdtem, magam is meglepődtem zabolátlan fantáziámon: mert az eltervezett egyetlen meséből egyfajta „meseregény” lett. A szereplők ugyanis kiléptek az általam elgondolt keretből, s megindultak a maguk külön mesei útján. Ilyen meseregényt már hármat írtam, s még kettő kiadásra vár.

— *De hogyan tért át a regényíráásra?*

— Ennek a következő a története, s ez egyben újból bizonyítja azt, hogy mindig a véletlenek szóltak bele az életembe és munkálkodásomba. Miközben meséskönyveimet szállítottam a szerkesztőségnek, azzal szórakoztattam őket: milyen erősen különbözik négy gyermekem temperamentum, természet stb. dolgában, s ez milyen kedves konfliktusokat teremt

a családban. Ekkor jutott eszébe Dáné Tibornak, a kiadó felelősének: mi lenne, ha írnék a gyermekeim élményei alapján ifjúsági regényt? — Regényt? — csodálkoztam. — De hiszen nem vagyok író!

Olyan ifjúsági könyvekre van szükségünk, melyekben a kamasz vagy ifjú önmagára ismer, gondolkodásra kényszerül. Szembetalálja magát erkölcsi problémákkal. Rákényszerül arra, hogy válasszon: mit lehet és mit nem lehet tenni? Mi a becsület? Az ifjúkori szerelem? A barátság? Stb.

Valljam be, ez az indoklás tetszett nekem. Hiszen magam is úgy gondoltam, hogy gyermekeink csupán „proletár erkölccsel” találkoztak. Így határoztam el, hogy gyermekeim, valamint barátaik sajátos konfliktusait, vívódásait megírjam. Így született meg a *Lányok a bentlakásban* (1960-ban), mert néhány évig, épp az újságírás miatt, gyermekeim internátusba kerültek. Rá két évre aztán már megjelent *Szidi* címen a folytatás (1962-ben). Ebben már az ifjúság problémáit írtam meg: Szidi lányom ugyanis színire készült, s a készülődéssel járó vívódásokat írtam meg.

Aztán, két-három évi szünet után már nem tudtam nem megírni a következőket: a *Vadvizek* és a *Madár kék mezőben* című munkáimat. (Előbbi 1965-ben, utóbbi 1968-ban jelent meg.)

— *Hadd kérdezzem meg: nem volt-e más indítéka is a továbbításnak, a — mondjuk így — folytatásnak?*

— Valóban volt. Ezek a könyvek olyan népszerűsége tettek szert, hogy ebben az időben számos helyre hívtak iskolákba találkozókra. Két kedves, anekdotába illő emléket idézek fel. Az egyik: kedves barátnőm, volt iskolatársam, a régeni Osváth Sári magyar szakos tanárnő észrevette, hogy az osztály nagy része olvasta a *Vadvizeket*. (Ez egy kamasz fiúról, Laciról szólt, drága gyermekemről, aki 1981-ben bal eset áldozata lett.) Nos, íratott egy rögtönzést: „Mit jelentett neked a *Vadvizek*?” — valami ilyesféle címmel. Az egyik tanuló — többek között — ezt írta: „Laci, az én vagyok!”

A másik hasonló kedves emlék: Sepsiszentgyörgyön jártam, s bár már nem voltam újságíró, olykor-olykor mégis írtam egy-egy riportot, miközben a környéken néprajzi gyűjtést is folytattam. Nos, bent vagyok a Mikó kollégium tanári szobáján, mikor egy kislány (talán VIII. vagy IX. osztályos?) bejön, s elmondja: „A tanárnéni kéreti az író nénit, tessék bejönni az osztályba”. Én persze bemegyek, s mit látok: egy gyermek fel van állítva. A tanárnő akkor azt kérdi a gyermektől: „Na, most mondd el szépen, miért állítottalak fel!” — „Azért — feleli a gyermek —, mert az órán a pad alatt a *Vadvizeket* olvastam.” „És — kérdi tovább a tanárnő — miért olvasol órán? — Azért — hangzik a felelet —, mert csak két napra kaptam a könyvet kölcsön.”

Így derült ki, hogy az osztályban kézről kézre járt a könyv, s „záros” határidőn belül kellett elolvasni.

Hadd mondjam még el kedves élményemet: ifjúsági munkáim arra készítették Nagy Istvánt, az író, hogy azzal „tiszteljen meg”, hogy a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben* írjon ezekről az ifjúsági regényeimről. No nem azért, hogy megdicsérjen, hanem azért, hogy keményen megbírálja — nem is engem, hanem a Kiadót, amely ilyen könyveket ad ki, melyekben azok a bizonyos gyermekhősök ugyancsak nem hősök: tele volt hibákkal. Hát milyen példát mutatnak e könyvek? — ez volt a cikk „eszmei mondanivalója” (ahogy akkor neveztük).

— *Akkor hát hogyan határozta el magát arra, hogy később inkább a tudománnyal foglalkozzék? Hiszen itthon is — különösen az utóbbi évtizedekben — már inkább mint kutatót tartják számon. Másként szólva: az újságírás után hogyan került sor arra, hogy tudományos kutató legyen?*

— A döntő újból egy kényszerítő körülmény volt. Az újságtól el kellett mennem. Ennek is története van. Kolozsváron 1956-ban, a magyarországi események hatására egy értelmiségi találkoztót rendeztek, amelyen maga Fazakas János meg Miron Constantinescu elvtársak is részt vettek. A találkozó valójában csapda volt, azt kellett kifürkészni: mi van a

magyar értelmiségiek lelkében. „Csak őszintén, elvtársak, mindent mondjanak el. Hisz azért gyűltünk össze!” Nos, hát másokkal egyetemben én is elmondtam a magamét. Egy kis élménybeszámolófélét tartottam azzal kapcsolatosan, mi történik mostanság a falvakban.

A beszámolót Fazakas elvtárs félbeszakította: „Nagy elvtársnő, ha kiszállásai során semmi jót nem látott és nem tapasztalt, mivel magyarázza a mi csodálatos fejlődésünket?” Mire én: „Ha jól értettem, Önök azért hívtak ide, hogy meghallgassák azt, amit nem írunk meg — mert nem írhatunk meg az újságban.” Az eredmény: Miron Constantinescu elvtárs három hónapon át sorozatosan hívta fel a szerkesztőséget: „Még mindig ott van ez a Nagy Olga?!”

Így hát a szerkesztőség „bizalmas” tanácsára magam kértem a felmentést, s így lettem a Folklór Intézet munkatársa. S mert meggyőződésem az, hogy legfőbb erkölcsi törvény a jól és értően végzett munka, így hát nekiveselkedtem a néprajzi vizsgálat rejtelmei kifürkészésének.

Bár azóta is itt-ott írtam irodalmi munkát: különböző valomásokot, visszaemlékezéseket, ettől kezdve megszakítás nélkül máig azt a bizonyos húsz munkámat írtam: ebből több, tudományos igénnyel megírt mesemonográfiát, egyetlen mesemondó munkáit s azok elemzését, majd több elméleti munkát is.

— *Akkor hát mégiscsak tekintsem úgy, hogy a tudományos munkái jelentették az elsőbbséget, a többi inkább csak amolyan „kalandozás” volt az irodalom területére? Másként szólva: elsősorban tudományos kutatónak tartja magát? Pályájában ez a fontosabb, ez az elsődleges?*

— Csodálkozni fog, ha azt mondom: életem során az irodalom többszörösen is befolyásolt. Alkatom szerint inkább az irodalomhoz tartozom. S ez még a tudományos munkáimban is meghatározott. Valójában már régen felismertem: munkáim nem szigorúan vett tudományos művek: inkább esszék. Mintegy mentegetőzésképpen például ezt írtam a *Táltos és Pegasus* „Utóhang”-jában: „...valamiképpen men-

tegetőzni kívánok. Miért? Talán a nem tudósi hangnemért? Az itt-ott személyes hangért? Ez bizony elég sebezhető pont a tudományos megítélés szempontjából. De hiszen nem tudós mű ez! Nem kimért, nem szigorú, nem objektív, inkább vallomás.”

Idéztem e vallomásszerű sorokat, mert úgy éreztem — majd minden munkám kapcsán leírhatnám. Műfajom az esszé, mely egy oldottabb, szubjektívebb feldolgozási lehetőséget kínál. Aztán ne feledjük: egy-két kötet kivételével az esztétikumról, a szerelemről írtam esszészzerű vallomást. Vagy egyfajta élménybeszámolóként megírtam az 1994-ben megjelent *Barangolásaim varázslatos tájban* című kötetemet.

Hosszú, több mint félévszázados pályafutásom során a szakma nem nagyon kényeztetett el, nem is tartottak igazi tudósnak. Hát nem is voltam az! Viszont könyveim kapcsán néhány tudósi recenziótól eltekintve — sokkal többen figyeltek rám a nem néprajzosok: irodalmárok, pszichológusok, szociológusok is írtak már rólam.

Mondjam azt is, hogy abban a törekvésben, hogy ne a szakma, de a szélesebb olvasóközönség számára is tudjak közvetíteni egy-egy gondolatot, valójában Féja Géza nevelt, aki élete utolsó esztendeiben, 1972–1978 között hatvan levelet írt nekem, gyönyörű kis mikro-esszéket, amelyekben arra buzdított, sőt nevelt, hogy a folklórról valójában nem szabad száraz módon írni. Minthogy a művészetről sem lenne szabad hideg teóriákat fabrikálni. (E levelek *Egy barátság története. Féja Géza levelei* címen kiadásra várnak.) Így alakult ki bennem az, hogy az esszé az én műfajom, és most már így írok. Legutolsó két könyvem is, *Barangolásaim varázslatos tájban, Népi változatok szerelemre és házasságra*, amelyek az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál jelentek meg, szintén esszéknek tekinthetők.

Ugyanakkor örömmel vettem tudomásul, hogy a kitűnő néprajztudós Ráduly János már nem vetette ezt a szememre, amikor például a cigányokról készült könyvemről frissen kritikát írt. (Megjelent a *Székely Útkereső* 1995. 1-2-3. számá-

ban.) Bevallom: ezt elégtétellel írom le, hiszen ez engem igazol abban a tekintetben, hogy valójában az esszé műfaját választottam. Kötetem kapcsán ezt írja: „Nagy Olga tehát meglepően szép és eredeti gondolatokban gazdag könyvet írt. Olvasmányos, könnyed stílusa magával ragad, okfejtése pedig meggyőző. Mondatainak szárnya nőtt, ott izzik mindegyikben az önkítárulkozó egyéniség belső tüze. Jó is, hogy nem próbálta megzabolázní ezt a lobogást...”

— *Beszéljünk talán a frissen megjelent könyvekről!*

— Szívesen. Elképzélheti, mit jelentett számomra a több mint évtizedes agyonhallgatás után az itthoni megjelenés! (S ez még akkor is így van, ha eközben Budapesten éppen tizenegy kötetem jelent meg!) Ezt a székeljudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónak köszönhetem, személy szerint Beke Sándor igazgatónak, aki mint a *Székely Útkereső* c. irodalmi és művelődési folyóirat munkatársát arra biztatott, hogy kötetel is próbálkozzam, hiszen amikor ezt a két kötetet benyújtottam, még másik hárommal együtt, akkor éppen tíz kiadatlan kéziratom volt birtokomban. Valójában, amióta vele dolgoztam, értettem meg igazán: mit is jelent a vállalkozó szellem: a beadott könyveket el is olvasta. S bár a pályázat kapcsán a kolozsvári ún. „szelektáló bizottságon” a kötetek nem mentek át, a Budapesti Magyar Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium nagylelkű támogatásának köszönhetően megjelenhettek. Úgyhogy én őszintén szorítok ennek a nagyon fiatal könyvkiadónak, és örvendek, hogy néhány év alatt rangos kiadóvá nőtte ki magát. Ehhez megvan a legszükségesebb: hozzáértés és ügybuzgóság.

— *Búcsúszóul kívánok Nagy Olgának további jó munkát, jó egészséget!*

Komoróczy György

A rovásírás szerelmese

— Beszélgetés RÁDULY JÁNOSsal —

— *Mindenekelőtt kérem, beszéljen gyermekkoráról, az indulás előzményeiről...*

— Határozottan tudom, hogy az irodalom — s ezen belül a népköltészet, a néphagyomány — iránti vonzalmam már kisiskolás koromban élénk volt. Negyedik osztályos koromban egész füzetnyi elbeszélő költeményt írtam, *A kis Károlyka* címmel, amelyben Vass Karcsi barátom elkövetett csínjeit sorjáztam el, tizenkettes sorokban. A népdalokat édesanyám közvetítette felém. Sokat énekelt és kitűnően szavalt. A Kriza János-gyűjtötte Kőmíves Kelemenné balladáját én már akkor megtanultam tőle, s betéve tudtam. De szólnom kell a másik irodalmi hatásról is, arról, hogy az író Kovács Györgyben a nagybátyámat tisztelhettem. Csókfalvi (ma Hármásfalu, itt nevelkedtem, különben Korondon születtem) otthonunkban a „rozoga, használhatatlan” íróasztal fiókjai az ő fiatalkori kézírataival voltak tele, no, meg írók, költők leveleivel — hát elképzelhető, hogy micsoda „csemege” volt mindez nekem, a „költői babérokra” vágyakozó suhancnak.

— *Mennyiben mélyítette el a középiskola az irodalom iránti érdeklődését?*

— Középiskolai tanulmányaimat a marosvásárhelyi Bolyai Gimnáziumban végeztem. Itt tovább „izmosodott” az irodalom iránti fogékonyságom. Tanított a Bolyai-kutató Kozma Béla, a tankönyvíró Bukaresti Erzsébet, és osztályfőnököm volt (betegnyugdíjba vonulásáig) Hajdú Lajos, aki akkoriban a *Igaz Szó* szerkesztésében is részt vett. Szinte he-tente igénybe vette „segítségemet”: a kezembe nyomta Horváth Imre, Kiss Jenő, Szemlér Ferenc, Horváth István és mások eredeti kézíratait, s úgy kellett felolvasnom a szövegeket,

hogy az írásjeleket is „be kellett mondanom”, a tanár úr (elvtárs) pedig javított az újragépet példányokon. Hát ennek tudható be, hogy 1995-ben Szilágyi András, az *Új pásztor* szerzője a *Bolyaiak utódai* című nagyriportjában (az *Utunkban* jelent meg) engem „az iskola háziköltőjének” nevezett. Klára József orosz tanárom pedig az akkori sajtóban is jelezte, hogy a *Tánja* című verset „szinte tökéletesen lefordítottam magyarra”. Persze, ezt ő akkor a hazafias nevelés eredményeként értelmezte — ma bizonyára másként fogalmazna. Ugyanebben az időben — bentlakó diákként — rendszeresen gyűjtöttem a dalokat, balladákat: a vidékről odakerült osztálytársaim voltak az adatközlőim.

— *Mikor jelent meg első írása?*

— Érettségi után nyomban a frissen alakult erdőszentgyörgyi középiskolához kerültem, ahol kezdetben titkár, majd nevelő voltam. Az első írásom ezekben az években, 1959. június 4-én jelent meg a marosvásárhelyi *Vörös Zászlóban*, *Népművészeti kiállítás Erdőszentgyörgyön* címmel. Néprajzi fogantatású cikkecske volt, én ettől számítom „penaforgatói” indulásomat. Közben Kolozsváron a Babeş—Bolyai Tudományegyetemen magyar nyelv- és irodalom szakos tanári diplomát szereztem. 1962. szeptember elsején a Maros megyei Kibédre kerültem, azóta itt élek, itt tanítok.

— *Mit jelentett Kibéd a fiatal Ráduly Jánosnak?*

— Kibéd számomra először is a kenyérkereseti lehetőséget jelentette: magyartanárként az iskolában megszerveztem az irodalmi kört, aztán — tanító- és tanártársaim segítségével — a felnőttekből álló Irodalmi Színpadot: így történt, hogy a hetvenes évek második felétől kezdve megfordult nálunk az akkori hazai irodalom képviselőinek színe-java. Másodsorban pedig Kibédnek köszönhetem a könyveimet. Szerencsém volt, ugyanis előttem többen is megbolygatták népköltészeti kincseinek mélyrétegeit: itt gyűjtött népmeséket a múlt század végén Ősz János, majd a falu fontosabb népdaltípusait és hagyományos táncait Sepródi János szedte csokorba. Még Bartók Bélának is 1904–1906-ban két kibédi cselédleány,

Dósa Lidi, Dósa Anna közvetítette a legelső, lejegyzésre „ítélt” népdalokat. A harmincas években Barabási András foglalkozott a népszokások gyűjtésével. Példaképpen tehát nem volt hiány, inkább azzal viaskodtam, hogy miként lehetne tovább lépni, miként lehetne „kiteljesíteni” az általuk megkezdett munkát. Felismertem — elég idejében —, hogy a népköltészeti műfajmonográfiáké a jövő, s ezt mélyfúrás-sal, tehát vertikális gyűjtőmunkával lehel megvalósítani.

— *Milyen felismeréseket hozott ez a felismerés?*

— Első önálló kötetem *Kibédi népballadák* címmel jelent meg, 1975-ben. A könyvben — a cím is utal rá — egyetlen műfajt térképeztem föl, az epikus énekeket: szociografikus módszerekkel kutattam mai életüket, a népi közösségekben játszott szerepüket. A szociológiai vonatkozásokat is rögzítettem, hogyan sajátítják el az énekesek a dalrepertoárt, milyen körülmények között adják elő, miként keletkeznek a változatok (variánsok), mi az oka a töredékes formák létrejöttének stb. Rájöttem, hogy a legrégebbi, a legarchaikusabb balladákat a helyi magyar ajkú cigányok őrzik, sőt, már a munka legelején sikerült fölfednem a népballada ma ismert egyedüli rituális, tehát szertartáshoz kapcsolódó szerepét, a halottvirrasztóban folyó balladaéneklést. A jelenségről később előadást is tartottam *Magyar folklórhagyományok a kibédi cigányság körében* címmel, amely Szegeden hangzott el a Nemzetközi Magyar Filológia Társaság III. Kongresszusán, 1991-ben. Dolgozatomban így összegeztem: „...autentikus magyar folklórhagyományok gyűjtése közben nem feledkezhetünk meg a magyarsággal együtt élő „házi”, illetve „sátoros” cigányokról, hiszen ők — László Ferenc szép kifejezésével élve — „testvéreink a megtartásban.” Nagy Olga kitűnő esszéje (*Barangolásaim varázslatos tájban*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1994) ugyancsak megerősítette fölismeréseim jogosságát. De térjünk vissza a műfajmonográfiák kérdéskörére. Majlát Józsefné Ötvös Sára balladatudását szintén külön kötetben dolgoztam fel: a személyi balladamonográfia 1979-ben látott napvilágot (*Elin-*

dultam hosszú útra). Egyike — ha szabad így fogalmaznom — a legtokéletesebb könyveimnek. A műfajmonográfiák sorát gyarapította a *Hold elejti, Nap felkapja* című gyűjteményem is (1990), amelyben 1937 kibédi találós kérdés kapott helyet. De ugyanebbe a vonulatba sorolható be a *Mikor a szolgának telik esztendeje* című könyvem is (1987), amelyben húsz gazdai cseléd vallomását tettem közzé. A könyv annak idején fölborzolta a kedélyeket: volt aki megpróbálta szakmai hozzáértésemet is megkérdőjelezni (ez bántott leginkább!), de az idő jó orvosnak bizonyult. Igazolódott, hogy bizonyos fokig az ultramodern módszerbeli „megújulás” sem mindenható, sőt, egyes vonatkozásokban zsákutcába (is) vezet(het).

— *Nem beszéltünk eddig még a mesékről...*

— Eddig hat meséskönyvem jelent meg, mindenik friss gyűjtésből származó kibédi anyagot tartalmaz. A *Hazanéző* 1994-es évfolyamának első számában összesítő tanulmányt közöltem Kibéd népmesekincse a számadatok tükrében címmel, amelyből idézünk néhány adatot. Eddig 275 mesét jegyeztem le, ebből a megjelent kötetekben 240 látott napvilágot. A legtöbb anyag a cigányoktól való. Érdekes a megoszlás: 21 magyar adatközlő elmondott 50 mesét (18,1%), 18 cigány adatközlő pedig elmondott 225 mesét (81,8%). A cigányközösségben ma is mondják, „előadják” a meséket, a népi történeteket, az anekdotákat, találós kérdéseket. A magyar mesemondók közül a legtöbb anyag — 14 mese Mátyus Gy. Ferenctől származik, utána Dósa Sándor és Lukácsi András következik 6-6 mesével. Egészen más a helyzet a cigányok esetében. Majlát Józsefné Ötvös Sára 75, Karácsony József pedig 60 mesével gyarapította a kibédi „korpuszt”. Szólnom kell arról is, hogy a kötetben megjelent meséket nem szó szerinti lejegyzésben közöltem, hanem nyelvileg egységesítettem őket, anélkül, hogy cselekménymenetüket megváltoztattam volna. Tehát nem újrameséltem, nem átdolgoztam, hanem mondatról mondatra haladva stilizáltam a szövegeket. Illyés Gyula szellemében jártam el: „Nem meg-

változtatni — ellenkezőleg, lényegükben megerősíteni akarom őket.” A mesekincs etikai-esztétikai, szociológiai stb. vizsgálatát mellőztem, hiszen Nagy Olga kiváló eredményeket ért el ezen a téren.

— *Várható-e újabb népköltészeti gyűjtemény megjelenése?*

— Igen, *Szántottam gyepügyökeret* címmel népköltészeti tanulmányaimat és adatközléseimet szeretném önálló kötetben megjelentetni, ha lehet, épp az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál. Ezek az anyagok a megjelent könyvek melléktermékeiként születtek meg, de csöppet sem másodrendű jelentőségűek, ugyanis úgy írtam meg őket, hogy az eredeti lejegyzésből származó folklóranyagot is tartalmazzanak. Amolyan kis jelenségmonográfiák ezek a dolgozatok.

— *Ha jól tudom, a szépirodalomhoz sem maradt hűtlen...*

— Csöppet sem lettem hűtlen kamaszkori álmaimhoz: a gyermekversírást és a műfordítást ma is művelem. Első versfordításom és első gyermekversem is 1965-ben jelent meg, önálló fordításkötettel mégis csak 1993-ban jelentkeztem: Eminescu *Estcsillagá*-t (Luceafărul) magyarítottam (a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó adta ki). Más úton indultam el, mint fordítóelődeim. Markó Béla jegyezte meg az egyik „befejezhetetlen kerekasztal-értekezleten” (lásd *Igaz Szó*, 1989. június), hogy Eminescu eredeti versei „...sokkal egyszerűbb stílusban, sokkal népiesebb nyelven íródtak”, mint ahogy azokat műfordítóink „találták”. Átültetés-kísérletemben épp erre a nyelvi könnyedségre, az áttetszőbb megfogalmazásra törekedtem. Nyugaton Eminescu kötött verseit teljesen szabadon, sőt, rímtelen formában (is) közlik, mégis sikernek örvendenek... Ugyancsak nagy előszeretettel fordítom Nichita Stănescut és Ana Blandianat is. 1993-ban az egyik pécsi évkönyvben csokorra való Stănescu-fordításom jelent meg, kétnyelvű (román-magyar) változatban. Külön tanulmányban a költő életpályáját is vázolhattam.

— *És végül a rovásírásról...*

— A székely (magyar) rovásírás kérdésköréről mindenképpen szólnunk kell. Az első rovásírás-cikkem 1992. február 1-jén jelent meg a *Népújtság*ban: akkor dehogy gondoltam arra, hogy ez a híradás egy egész cikksorozatnak lesz a nyitánya. Három esztendő alatt közel negyven közleményem látott napvilágot, s ez egymagában is jelzi, hogy a téma teljesen magához láncolt, szervesen beépült életembe, kikerülhetetlenné vált. Elsőként mutathattam be a kibédi löportartó szaru rovásjeleit, a berekeresztúri, a kilyéni templom, valamint a szolokmai faedény rovásfeliratait. Néhány — már eddig is ismert — rovásemléknek (főleg egyes szavaknak) új olvasatát adtam (konstantinápolyi, székelyderzsi, énlaki stb.), és megfejtettem a nagy szenzációt jelentő vargyasi rovásfeliratot. Cikkeimet kötetté szerkesztettem, *Rovásíró őseink* címen jelent meg 1995-ben. Hadd zárjuk ezt az interjút a kötethez írt Bevezető utolsó mondatával, hiszen eljövendő terveimet is sejteti: „Érzem, tudom: a rovásírás iránti érdeklődésem a könyv megjelenése után sem fog lankadni. Szeretném, ha továbbra is az örömszerzés egyik forrása maradna.”

Komoróczy György

A KÖTETBEN SZEREPLŐ ÍRÁSOK JEGYZÉKE

KRITIKÁK, RECENZÍÓK

Lőrincz József: Vershódító kalauz (*Recenzió* Markó Béla Olvassuk együtt című kötetéről) — 1990. I. évf., 2. szám

Ugron Levente: Üzenetek a Holnap városából (*Recenzió a Gyakorlótér — Üzenetek a Holnap városából című verseskötetről*) — 1990. I. évf., 8-9. szám

Csomortáni Magdolna: Közelmúltunk képei (*Recenzió* Kántor László Túlélő képek című kötetéről) — 1991. II. évf., 1-2. szám

Csomortáni Magdolna: Az élőszo dicsérete (*Recenzió* Nagy Olga Világgá futó szavak című kötetéről) — 1991. II. évf., 3. szám

Horpácsi Sándor: „Rémes valóság”. Csiki László két könyvéről (*Irodalomkritika*) — 1991. II. évf., 5-6. szám

Barabás István: Lapszemle — madártávlatból (*Cikk*) — 1992. III. évf., 1-2-3. szám

Horpácsi Sándor: Vérbosszú Bácskában (*Irodalomkritika*) — 1992. III. évf., 1-2-3. szám

Horpácsi Sándor: A sátán fattya (*Irodalomkritika*) — 1992. III. évf., 4. szám

Megjelent az Encyclopaedia Hungarica magyar nyelvű kiadásának első kötete (*A Kanadában kiadott Enciklopédia szerkesztőbizottsági tájékoztatója*) — 1992. III. évf., 5-6. szám

Lőrincz József: Bekerített csend, feketeség (*Recenzió* Lőrincz György Kiment a fény a szememből című kötetéről) — 1992. III. évf., 5-6. szám

Horpácsi Sándor: Sinistra körzet (*Recenzió* Bodor Ádám Sinistra körzet című kötetéről) — 1992. III. évf., 5-6. szám

Ráduly János: Beke Sándor: Madártemető (*Irodalomkritika*) — 1993. IV. évf., 1-2-3. szám

Horpácsi Sándor: Balla László: A nagy semmi (*Irodalomkritika*) — 1993. IV. évf., 4-5-6. szám

Ráduly János: Nagy Irén verseskönyve (*Recenzió*) — 1993. IV. évf., 4-5. szám

Ráduly János: Jövőbe néző könyvkiadó: Erdélyi Gondolat (*Bevezető írás*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám

- Ráduly János: Elek Apó Cimborája. Antológia (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ráduly János: Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ráduly János: Székely Útkereső Antológia (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ráduly János: Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ráduly János: Cseke Péter: Korfordulós újesztendő (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ráduly János: Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra (*Recenzió*) — 1994. V. évf., 1-2-3. szám
- Ábrahám János: Az istenkereső poéta (*Recenzió* Beke Sándor Téged kereslek című verseskötetéről) — 1995. VI. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Beke Sándor: Védtelen évek (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Id. Binder Pál — Jancsik Andor: És élni kellett tovább (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Nagy Olga: Pályakép fénnel és árnyékkal (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Ábrahám János: Picula I. (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Beke Sándor: Téged kereslek (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Kercsó Attila: Csigaséta (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: Kristó Tibor: Kései leltár (*Recenzió*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Ráduly János: A Cenk árnyékában (*Recenzió a brassói költők antológiájáról*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Németh Júlia: Öt éves az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (*Cikk*) — 1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám
- Csire Gabriella: Székely Útkereső Kiadványok (*Recenzió*) — 1999. X. évf., 1-2-3-4. szám
- Széki Barnabás: Simon Attila szégyenkönyve (*Recenzió*) — 1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

BESZÉLGETÉSEK

Cseke Gábor: A kiadó hírnevéhez méltón — Beszélgetés H. Szabó Gyulával, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójával (*Interjú*) — 1990. I. évf., 6. szám

Budaházi Emese: „Nemcsak negatívum lehet szenzáció” — Beszélgetés Udvari Gáborral, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével (*Interjú*) — 1990. I. évf., 8-9. szám

Róth András Lajos: „Nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja” — Beszélgetés Kántor Lajossal, a Korunk főszerkesztőjével (*Interjú*) — 1991. II. évf., 3. szám

Komoróczy György: Lehet vagy nem lehet? — Rendhagyó beszélgetés Cseke Péter íróval (*Interjú*) — 1991. II. évf., 5-6. szám

Komoróczy György: „A nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok” — Beszélgetés Cseke Gáborral (*Interjú*) — 1994. V. évf., 4-5-6. szám

Komoróczy György: „Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas” — Beszélgetés Kozma Máriával (*Interjú*) — 1994. V. évf., 4-5-6. szám

Komoróczy György: Egy rendhagyó pálya története — Beszélgetés Nagy Olgával (*Interjú*) — 1994. V. évf., 4-5-6. szám

Komoróczy György: A rovásírás szerelmese — Beszélgetés Ráduly Jánossal (*Interjú*) — 1994. V. évf., 4-5-6. szám

KÖNYVÉSZETI LEÍRÁS

A folyóirat címe: *Székely Útkereső*. Megjelenés helye: Székelyudvarhely. Megjelenés ideje: 1990 (április) — 1999 (december). 1991/1-2-es számig közéleti—művelődési—irodalmi folyóirat, 1991/3-as számtól irodalmi és művelődési folyóirat. 1990-ben havonta, 1991–1994 között kéthavonta, 1995-től 1999 decemberéig negyedévenként, összevont lapszámokkal 1000 és 3000 példány között jelent meg. A folyóirat mérete: 30x21 cm. A VI. (1995) és VII. (1996) évfolyam mérete: 27x21 cm. A havi lapszámok 12 oldalon, az összevont számok 16, illetve 20 oldalon jelentek meg.

Alapította: Beke Sándor. Főszerkesztő: Beke Sándor (1990–1999). Szerkesztették: Balázsi Dénes (1990–1995), Csire Gabriella (1994–1999), Csomortáni Magdolna (1990–1992), Deák Zoltán (1990–1991), Gyöngyössy János (1991–1993), Kelemen Katalin (1991–1992), Kozma Mária (1990–1999), Lőrincz József (1990), Pálhegyi Pál (1990), Páll Szilárd (1992–1993), Ráduly János (1993–1996), Róth András Lajos (1990–1999), Szállasy János (1990).

Kiadta: Székely Útkereső Kulturális Egyesület (1991/1-2-es számig), Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó (1991/3-as számtól). Felelős kiadó: Beke Sándor (1990–1999). Kereskedelmi igazgató: Beke Klára (1997–1999).

Tördelés és műszaki szerkesztés: Infopress Rt. (1990–1993), Pap Levente (1993–1996), Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó (1996–1999). Számítógépes szedés: Ladányi Kinga (1993–1994), Vágási Gabriella (1995–1996).

Nyomtatta: Infopress Rt. (az 1993/1-2-3-as számig), a Microprint Kft. (az 1994/4-5-6-os számig), 1995-től az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó Nyomdája.

Terjesztette: Hídfő Kft. (Székelyudvarhely), Alutus Kft., Orion Kisvállalat, Zenit Rt. (Csíkszereda), Gondos Bt., Erdélyi Magyarok Egyesülete, Püski Könyvesház (Budapest) és az erdélyi magyar történelmi egyházak lelkészei.

Állandó munkatársak: Penckófer János (Beregszász — Kárpátalja); Lendvay Éva, Szenyei Sándor, Ugron Levente (Brassó); Bakay Kornél, Balázs Géza, Csiki László, Domonkos János, Görömbei András, Gyárfás Endre, Nagy Gáspár, Páll Szilárd (Budapest);

Barabás István, Cseke Gábor, Csire Gabriella, Éltes Enikő (Bukarest); Nagy Irén (Csíkszentdomokos); Forró Miklós, Kardalus János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Szöcs János (Csíkszereda); Cseh Károly (Halmaj — Magyarország); Ráduly János (Kibéd); Liszka József (Köbölkút — Szlovákia); Tankó Gyula (Gyimesközéplek); Ábrahám János, Balogh Edgár, Benkő András, Cseke Péter, Csomortáni Magdolna, Egyed Ákos, Ferenczi István, Fodor Sándor, Gábor Dénes, György Zsuzsa, Imreh István, Jancsik Pál, Keszeg Vilmos, Marton Lili, Murádin László, Nagy Olga, Tökés István (Kolozsvár); Papp Attila (Margitta); Barabás László, Gergely Róza, Kovács András Ferenc, Tóth István, Török László (Marosvásárhely); Hajdu Gábor, Horpácsi Sándor (Miskolc — Magyarország); Dánielisz Endre (Nagyszalonta); Fábíán Imre, Gittai István, Jakobovits Miklós, Pataki István, Szűcs László (Nagyvárad); Mésszely József, Veress Dániel, Zsigmond Győző (Sepsiszentgyörgy); Gálfalvi Sándor, Fekete János, Fülöp Lajos (Székelykeresztúr); Bálint László, Balácsi Dénes (Székelyszentlélek); Beke Sándor, Deák Zoltán, Ferenczi Géza, Hubbes Éva, Komoróczy György, Kovács Sándor, Lőrincz György, Lőrincz József, P. Buzogány Árpád, Róth András Lajos, Szabó Barna, Vofkori György, Vofkori László (Székelyudvarhely); Deme János (Temesvár); László László (Zilah); Csihák György (Zürich — Svájc).

Az illusztrációk (festmény-reprók, linó- és fametszetek, rajzok és művészi fotók) szerzői: Kós Károly, Nagy Imre, Gy. Szabó Béla, Szinte Gábor, Harald Meschendörfer, Hans Hermann, Fritz Kimm, Lukász Irén, Cseh Gusztáv, Molnár Dénes, Jakobovits Miklós, Csutak Levente, Molnos Zoltán, Csedő Attila, Veres Péter, Csata Attila, Orbán Endre, Biró Gábor, M. Kiss József, Balla Árpád, Jakab Csaba, Péter Katalin, Török Gáspár, Nagy Tibor, Szücs József Attila, Jánosi Csaba, Gerendi Anikó, Kovács Péter, Kékesi László, Ferenczi Géza, Ráduly János.

A SZÉKELY ÚTKERESŐ REPERTÓRIUMA

1990 (I. évf.) — 1999 (X. évf.)

Írások és illusztrációk

Apáczai Csere János: Magyar híveknek megszollétatások (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Ápáthy Géza: Halhatatlan ereken (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Ábrahám János: Az „istenkereső poéta” (*Recenzió* Beke Sándor *Téged kereslek* című verseskötetéről a *Magvető* rovatban) — 1995/1-2-3-4.; Picula (*Regényrészlet*) — 1998/1-2-3-4.

Áprily Lajos: Régi város integet (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Babits Mihály: Kölcsey (*Esszé*) — 1990/7; Karácsonyi ének (*Vers*) — 1990/8-9.; Erdély (*Vers*) — 1992/4

Bakay Kornél: Az államalapító Szent István király és a koronázási palást (*Tanulmány*) — 1991/1-2.; A Magyar Szent Korona védelmében. I. (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.; A Magyar Szent Korona védelmében. II. (*Tanulmány*) — 1992/4; A Magyar Szent Korona védelmében. III. (*Tanulmány*) — 1992/5-6.

Balás Gábor: A székelyek nyomában (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/1; A székelyek nyomában. 2. Etele népe (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/2; A székelyek nyomában. 3. Küver fiai és a Csaba-monda (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/3; A székelyek nyomában. 4. (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/4-5.; A székelyek nyomában. 5. (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/6; A székelyek nyomában. 6. Csíkország elfoglalása (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/7; A székelyek nyomában. 7. A háromszéki letelepedés (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1990/8-9.; A székelyek nyomában. 8. Az Aranyoshoz település (*Tanulmány* — Részlet a műből) — 1991/1-2.;

Balázs Géza: A mai folklórműfajok gyűjtéséről (*Tanulmány*) — 1991/1-2.

Balázi Dénes: Merre tart a Kriza János Néprajzi Társaság? (*Cikk*) — 1991/4

Bálint László: „A családnak vissza kell térnie Isten teremtő tettének eredetéhez” (*Esszé*) — 1990/7

Balla Árpád: Csillag a máglyán (*Fotó*) — 1991/3

Balla Zsófia: Ameddig élsz (*Vers*) — 1991/5-6.

Balogh Edgár: Intés a magányból (*Esszé*) — 1991/1-2.; Erdélyi levél Párizsba (*Cikk*) — 1991/3; Töprengés Vargyas sorsáról (*Cikk*) — 1992/1-2-3.

Bán Péter: A róka, a seregély meg a varjú (Lett *népmese*fordítás) — 1990/8-9.; A szófogadó lány (Bolgár *népmese*fordítás) — 1990/8-9.

Barabás István: Lapszemle — madártávlatból (*Cikk*) — 1992/1-2-3.

Barabás László: Karácsonytól pünkösdig (Néprajzi *tanulmány*) — 1998/1-2-3-4.

Bartalis János: Anyaföld (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Bartis Imre: Hideg (*Novella*) — 1994/4-5-6.

Beke György: Mosoly szaladt az arcomra... (*Vallomás*) — 1991/1-2.

Beke Sándor: A szavak vérpadán (*Vers*) — 1990/1; Beköszöntő helyett (*Cikk*) — 1990/1; Tavaszodik a Budvár felé (*Vers*) — 1990/1; Játékvonattal a halál küszöbén (*Vers*) — 1990/3; A hallgatás csöndjében (*Vers*) — 1990/6; Vendégek (*Prózavers*) — 1990/6; A homokóra (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.; A havasi gyopár (*Vers*) — 1991/1-2.; Az utolsó megcímzetlen levél (*Vers*) — 1991/1-2.; Verset mond Zakariás Melinda (*Vers*) — 1991/1-2.; Elek apó meséje (*Gyermekvers*) — 1991/3; A szavak árnyékában (*Vers*) — 1991/4; Utószó helyett (*Vers*) — 1991/4; Vannak hajók (*Vers*) — 1991/4; Zsalugáteres ablak (*Vers*) — 1991/4; A második végtelen (*Prózavers*) — 1991/5-6.; Őszi ének (*Gyermekvers*) — 1991/5-6.; Sétányok, gesztenyefasorral (*Prózavers*) — 1991/5-6.; Rózsakereszt (*Vers*) — 1992/1-2-3.; Yesterday the arts died (*Vers*) — 1992/1-2-3.; Bi(n)g bang (*Vers*) — 1992/4; Szférák zenéje (*Vers*) — 1993/1-2-3.; Ady Endre sétái (*Vers*) — 1994/1-2-3.; Téged kereslek (*Vers*) — 1995/1-2-3-4.; Huszonötévesen (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.; Erdélyi harangok (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.; Nagyvárad (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.; Tünetető magnóliák (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.; A pulyka (*Gyermekvers*) — 1998/1-2-3-4.; Elöttem a földgömb (*Gyermekvers*) — 1998/1-2-3-4.; Gondviselőm (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.; Ha megáll a falóra (*Gyermekvers*) — 1998/1-2-3-4.; Nagyapám sírjánál (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.;

Olivér verse (*Gyermekvers*) — 1998/1-2-3-4.; Szent szikra (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.; Erdélyi homály (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Háromsoros... (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Jövő időben — nyelvtan órán (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Koromfekete és ezüstfehér (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Tücsökszerenád (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Udvar (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; 10 éves a Székely Útkereső. Ünnepe és búcsú avagy Egyik kezünkben zászló, a másikban penna (*Cikk*) — 1999/1-2-3-4.

Békés Gellért: Húsvét (*Vers*) — 1990/1

Bencze Mihály: Saint-Exupéry (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Benedek Elek: Csicsér (*Monda*) — 1990/4-5.; A megváltó (*Vers*) — 1994/1-2-3.; Levél Erdélyből (*Levél*) — 1994/1-2-3.; A kápolna harangja (*Monda*) — 1997/1-2-3-4.; Szent Anna tava (*Monda*) — 1998/1-2-3-4.; Becsüld a népet! (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Búcsú egy vén körtefától (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Édes anyaföldem — részlet (*Önéletírás*) — 1999/1-2-3-4.; Húsvéti ének (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Itthon (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Kisbaconi temetőben (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Kis falumtól búcsút vettem (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Mióta nagyapó lettem (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.; Üres a ház, üres a fészek... (*Vers*) — 1999/1-2-3-4.

Benkő András: A múltra emlékezünk, miközben a mára gondolunk. Szász Károly (Zenetörténeti *tanulmány*) — 1990/4-5.; Verdi (*Esszé*) — 1991/1-2.; Zenetörténetünk. Bevezető sorok (*Tanulmány*) — 1991/1-2.; Zenetörténetünk. 1. Östörténet (*Tanulmány*) — 1991/3; Zenetörténetünk. 2. Középkor. Egyházi zene. I. (*Tanulmány*) — 1991/4; Szabó András születésének 120. évfordulóján (*Portré*) — 1991/4; Zenetörténetünk. 3. Középkor. Egyházi zene. II. (*Tanulmány*) — 1991/5-6.; Liszt-évfordulón (*Esszé*) — 1991/5-6.; Zenetörténetünk. Egyházi zene. III. 4. Középkor (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.; Zenetörténetünk. 5. Középkor. Egyházi zene. IV. (*Tanulmány*) — 1992/4; Zenetörténetünk. Kóruskultúránk a 15-16. században (*Tanulmány*) — 1992/5-6.; Zenetörténetünk. 7. A 16. század világi zenéje — históriás ének (*Tanulmány*) — 1993/1-2-3.; Zenetörténetünk. Az erdélyi fejedelmi udvar zenei élete. I. (*Tanulmány*) — 1993/4-5-6.; Zenetörténetünk. Az erdélyi fejedelmi udvar zenei élete. II. (*Tanulmány*) — 1994/4-5-6.

Bertényi Iván: Erdély címere (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.

Bíró Gábor grafikája — 1990/7

Bözödi György: Ahonnan elindulunk. Szemelvény (*Emlékirat*) — 1991/1-2.

Budaházi Emese: „Nemcsak negatívum lehet szenzáció”. Beszélgetés Udvari Gáborral, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével (*Interjú*) — 1990/8-9.

Czerják Gyöngyi: A bohóc (*Novella*) — 1994/4-5-6.

Csata Attila: Gyökerek (*Rajz*) — 1990/3; Örökség (*Rajz*) — 1990/4-5. szám

Csedő Attila fotója — 1990/1

Cseh Gusztáv grafikája — 1998/1-2-3-4. szám

Cseh Károly: Szökés (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.; Árnyalatok (*Vers*) — 1991/3; Kakukkszó (*Vers*) — 1991/3; Kor(A)sötét (*Vers*) — 1991/3; Körvadászat (*Vers*) — 1991/3; Nyílik a pillanat (*Vers*) — 1991/3; Üzenet (*Vers*) — 1991/3

Cseke Gábor: A mártírium három állapota (*Vers*) — 1990/3; Hülő ház (*Vers*) — 1990/4-5.; A kiadó hírnevéhez méltón. Beszélgetés H. Szabó Gyulával, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójával (*Interjú*) — 1990/6; Érkezett egy levél (*Regényrészlet*) — 1992/5-6.; Kinyitom a fiókot (A szerző vallomása a *Magvető* rovatban) — 1992/5-6.; A Romániai Magyar Szó ELŐSZOBA... (Bevezető írás fiatal tehetségekről a *Magvető* rovatban) — 1994/4-5-6.

Cseke Péter: Hazatérő szavak (*Riport*) — 1990/1; Hazatérő szavak (*Riport* — folytatás az 1. számból) — 1990/2; Hazatérő szavak (*Riport* — folytatás a 2. számból) — 1990/3; „Van itt valaki?” (*Esszé*) — 1990/8-9.; Aki mindent előre látott (Jancsó Béla életpályájának a bemutatása — *Tanulmány*) — 1991/5-6.; A szabadság nem ajándék... (A szerző írása a *Magvető* rovatban) — 1993/4-5-6.; Korfordulás újesztendő — részlet (*Riport*) — 1993/4-5-6.

Cselényi Béla: Vass Levente emlékére (*Vers*) — 1991/4

Cseres Tibor: Még egyszer Bezdánról (Részlet a *Vérbosszú Bácskában* című regényből) — 1992/1-2-3.

Csihák György: Honfoglalásunk (*Tanulmány*) — 1992/5-6.

Csiki László: A monológ (*Vers*) — 1991/5-6.

Csire Gabriella: Felvinci nyár (*Önéletrajzi írás az Írók emlékeznek* című rovatban) — 1993/4-5-6.; Benedek Elek levele a bráiljai magyarokhoz (*Cikk*) — 1994/1-2-3.; Megszólal az aranycsengő (*Karcolat*) — 1998/1-2-3-4.; Székely Útkereső Kiadványok (*Recenzió*) — 1999/1-2-3-4.; Színarany az ága, levele. 140 éve született Benedek Elek (*Esszé*) — 1999/1-2-3-4.; Benedek Elek írói pályája (A szerzőt bemutató írás a *Magvető* rovatban) — 1999/1-2-3-4.

Csomortáni Magdolna: Bevezető (az induló néprajzi rovathoz) — 1991/1-2.; Közelmúltunk képei (*Recenzió* Kántor László *Túlélő képek* című kötetéről a *Magvető* rovatban) — 1991/1-2.; Az előszó dicsérete (*Recenzió* Nagy Olga *Világgá futó szavak* című kötetéről) — 1991/3.; Károlyi Gáspár emlékezete (*Esszé*) — 1991/4.; Kozma Mária írói világról (*Esszé* a *Magvető* rovatban) — 1991/4

Csutak Levente: *Székely Útkereső* fejléc (*Grafika*) — 1990/1.; Apáczai (*Metszet*) — 1990/1.; Eroica (*Metszet*) — 1990/1.; Orbán Balázs (*Metszet*) — 1990/2.; In memoriam Benedek Elek (*Grafika*) — 1990/4-5.; Ex libris — 1990/8-9.; Ex libris (In memoriam Vass László Levente) — 1990/8-9.; Liszt (*Grafika*) — 1991/5-6.; Körösi Csoma Sándor (*Metszet*) — 1992/1-2-3.; Ex libris — 1993/1-2-3.; Corona (*Grafika*) — 1996/1-2-3-4.

Dánielisz Endre: Ezeréves magyar szavak (*Nyelvművelő írás*) — 1995/1-2-3-4.

Deák Zoltán: Villáminterjú a székelyudvarhelyi „Kacsó András” népi együttesről (*Interjú* Orbán László táncmesterrel) — 1990/1.; Hazatérés (*Vers*) — 1990/2

Deme János: Kétarcú esztendő (*Memoár*) — 1993/1-2-3.; Kétarcú esztendő (*Memoár*) — 1993/4-5-6.

Dezső Géza, ifj.: Műtét (*Novella*) — 1994/4-5-6.

Domonkos János, dr.: Egy dal, mely meghódította a világot (*Zenétörténeti írás*) — 1992/5-6.

Dsida Jenő: Psalmus Hungaricus. VI. (*Vers*) — 1992/5-6.

Egyed Ákos: Mátyás király emlékezete (*Tanulmány*) — 1990/2.; Széchenyi István és a nemzeti önismeret (*Tanulmány*) — 1990/4-5.

Éltes Enikő: Amikor kiegyenesedve álmodunk (*Vers*) — 1994/1-2-3.; Nagyanyám tavasszal (*Vers*) — 1994/1-2-3.; Vasárnap délután (*Vers*) — 1994/1-2-3.

Erdélyi Miklós: Kedves Barátaink! (*Levél*) — 1990/1

Fábián Imre: Álmom (*Gyermekvers*) — 1990/4-5.; Eltemetett vers (*Vers*) — 1990/4-5.; Katalinka férjhez megy (*Mese*) — 1990/4-5.; Ki tetőtől talpig (*Vers*) — 1990/4-5.; Hűvös éjszaka (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.

Fábián Sándor: A kísérlet felé (*Vers*) — 1990/8-9.

Farkas Árpád: Egyszer majd arcom is elkészül (*Vers*) — 1991/1-2.

Fazakas István: Pázmány Péter ébresztése (*Tanulmány*) — 1990/6

Fekete János: A székely vértanúk (*Tanulmány*) — 1990/7

Ferenczes István: Kisvasút (*Gyermekvers*) — 1990/4-5.

Ferenczi Géza: Elmefuttatás a magyar rovásírásról. 1. (*Tanulmány*) — 1991/3; Elmefuttatás a magyar rovásírásról. 2. (*Tanulmány*) — 1991/4; A homoródkarácsonyfalvi szöveg (*Rajz*) — 1991/4; A hétfalusi csángókról (*Tanulmány*) — 1992/4; Barcaság (*Rajz*) — 1992/4; A csángók (*Tanulmány*) — 1998/1-2-3-4.

Ferenczi István: Gondolatok a székelyek korai történetéről. I. (*Tanulmány*) — 1991/3; Gondolatok a székelyek korai történetéről. II. (*Tanulmány*) — 1991/4; Gondolatok a székelyek korai történetéről. III. Újabb nézetek a székelyek hun származásával kapcsolatban. 1. (*Tanulmány*) — 1991/5-6.; Gondolatok a székelyek korai történetéről. IV. Újabb nézetek a székelyek hun származásával kapcsolatban. 2. Mi a köze Csaba „királyfinak” a székelyekhez? 1. (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.; Gondolatok a székelyek korai történetéről. V. Mi a köze Csaba „királyfinak” a székelyekhez? 2. (*Tanulmány*) — 1992/4; Gondolatok a székelyek korai történetéről. VI. Hogyan alakult ki a hun—magyar (székely) eredetmonda? (*Tanulmány*) — 1992/5-6.; A székelyek származásáról. I. (*Tanulmány*) — 1993/1-2-3.; A székelyek származásáról. II. (*Tanulmány*) — 1993/4-5-6.; A székelyek származásáról. III. (*Tanulmány*) — 1994/1-2-3.; A székelyek származásáról. IV. (*Tanulmány*) — 1994/4-5-6.; A székelyek származásáról. V. (*Tanulmány*) — 1995/1-2-3-4.

Fodor Sándor: Ha kiindulsz Erdély felől... (*Cikk*) — 1991/5-6.

Forró Miklós: Kopjafa a messzi idegenben... (*Memoár*) — 1995/1-2-3-4.

Fritz, Kimm: Vár utca (*Grafika*) — 1995/1-2-3-4.

Fülöp Lajos: Iparosság a hajdani Székelykeresztúron (*Cikk*) — 1990/2

Gábor Dénes: Gondolatok a Székely Himnuszról (*Tanulmány*) — 1997/1-2-3-4.; A Székely Útkeresőtől az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóig avagy Előbeszéd az előkészületben levő Székely Útkereső 1990-1999-es antológiájához (*Cikk*) — 1999/1-2-3-4.

Gálfalvi Sándor: Legkedvesebb emlékeink... (*Irodalomtörténeti jegyzet*) — 1990/2; Amikor a selejt bűn... 1. (*Tanulmány*) — 1990/7; Amikor a selejt bűn... 2. (*Tanulmány*) — 1990/8-9.

Gerendi Anikó: Hit (*Fotó*) — 1996/1-2-3-4.

Gergely Róza: Apáczai Csere János, a pedagógus eszménykép (*Esszé*) — 1995/1-2-3-4.

Gittai István: Üzenet (*Vers*) — 1990/8-9.

Görömbei András: Nagy Gáspár (A kortárs magyarországi költő bemutatása) — 1991/1-2.

Gy. Szabó Béla: Gyilkos-tó (*Fametszet*) — 1990/1; Fametszet — 1990/4-5.; Fametszet — 1990/6; Kálvária (*Metszet*) — 1992/4

Gyárfás Endre: Békési Imre, az egykori... (*Bevezető írás a Hosszú útnak pora* című regényhez) — 1991/3; Hosszú útnak pora (*Regényrészlet*) — 1991/3

György Attila: A keresztény hitről (*Cikk*) — 1990/8-9.; Isten léte (*Esszé*) — 1991/1-2.

György Zsuzsa: Egy küzdelmes élet — részlet (*Önéletírás*) — 1997/1-2-3-4.

Hajdu Gábor: Cseh Károly versei (A költő bemutatása) — 1991/3; Hit (*Esszé*) — 1991/3

Havel, Václav: Az igazság az, ami szabaddá tesz (*Tanulmány*) — 1990/6

Hermann, Hans: A Graft sétány (*Grafika*) — 1995/1-2-3-4.

Horpácsi Sándor: „Rémes valóság”. Csiki László két könyvéről (*Irodalomkritika*) — 1991/5-6.; Vérbosszú Bácskában (*Irodalomkritika*) — 1992/1-2-3.; A Sátán fattya (*Irodalomkritika*) — 1992/4; Sinistra körzet (*Recenzió* Bodor Ádám *Sinistra körzet* című kötetéről) — 1992/5-6.; Balla László — A nagy semmi (*Irodalomkritika*) — 1993/4-5-6.

Horváth Imre: Meddő dolgok (*Vers*) — 1991/1-2.

Horváth Sándor: Kárpátalja XX. századi... (Nagy Zoltán Mihály bemutatása a *Magvető* rovatban) — 1992/4

Imreh István: A példázatot termő élet (*Esszé* Orbán Balázs halálának 100. évfordulójára) — 1990/2

Jakab Antal, dr.: Tiltakozó távirat (*Távirat*) — 1990/2

Jakab Csaba: Gyepesi ház (*Festmény*) — 1991/3; Szemlé Ferenc portréja (*Grafika*) — 1991/3; Gyepesi füzek (*Rajz*) — 1991/5-6.; Széchenyi (*Rajz*) — 1991/5-6.; Gyepesi patak (*Festmény*) — 1992/1-2-3.; Lovak násztánca (*Grafika*) — 1992/5-6.; Csendélet (*Rajz*) — 1993/1-2-3.; Gyepesi ház. I. (*Festmény*) — 1993/4-5-6.; Gyepesi ház. II. (*Festmény*) — 1993/4-5-6.; Gyepesi ház. III. (*Festmény*) — 1993/4-5-6.

Jakobovits Miklós: A múzeumokról (*Esszé*) — 1991/4; Csire Gabriella portréja (*Rajz*) — 1998/1-2-3-4.

Jancsik Pál: Sorok Brâncuși Végtelen oszlopára (*Vers*) — 1992/1-2-3.; A Cenk színei (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.; Decembéri virágok (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.; Hóból a hattyú (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.;

Összmagyar vers (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.; Török rab Hunyad várában (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.

Jánosi Csaba: Vasárnap délután (*Fotó*) — 1995/1-2-3-4.

Jékely Zoltán: Enyeden ősz van (*Vers*) — 1993/4-5-6.

József Attila: Karácsony (*Vers*) — 1990/8-9.

Juhász Ferenc: Áll még a ház, ahol születtem (*Vers*) — 1992/4

Juhász Gyula: A Hymnus (*Vers*) — 1990/7

Kányádi Sándor: Könyvjelző (*Vers*) — 1990/1; Öreg iskola ünnepére (*Vers*) — 1990/7; Szürke szonett (*Vers*) — 1991/1-2.

Kardalus János: Mit jelent a székelyek útkeresése? (*Cikk*) — 1990/8-9.; Párhuzamok (*Cikk*) — 1992/1-2-3.

Kékesi László linómetszete — 1997/1-2-3-4.

Kelemen Katalin: Hargita megye magyar nyelvű időszaki kiadványai (*Összeállítás*) — 1991/3; 200 éve született Széchenyi István (*Esszé*) — 1991/5-6.; Körösi Csoma Sándor emlékezete (*Esszé*) — 1992/1-2-3.

Keszeg Vilmos: Nagy Olga 75 éves (*Esszé*) — 1995/1-2-3-4.

Komoróczy György: Lehet vagy nem lehet? Rendhagyó beszélgetés Cseke Péter íróval (*Interjú*) — 1991/5-6.; Afrikai magyarok a III. Világkongresszuson (*Cikk*) — 1992/5-6.; Beszélgetések kortárs magyar írókkal. „A nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok”. Beszélgetés Cseke Gáborral (*Interjú*) — 1994/4-5-6.; „Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas”. Beszélgetés Kozma Máriával (*Interjú*) — 1994/4-5-6.; A rovásírás szerelmese. Beszélgetés Ráduly Jánossal (*Interjú*) — 1994/4-5-6.; Egy rendhagyó pálya története. Beszélgetés Nagy Olgával (*Interjú*) — 1994/4-5-6.

Kós Károly: Küküllőmenti fejfa (*Rajz*) — 1990/1; Rajz — 1990/8-9.; Rajz — 1991/1-2.; Gyulafehérvári templom (*Rajz*) — 1993/1-2-3.; Kiáltó szó (*Kiáltvány*) — 1993/1-2-3.; Körösfői fejfák (*Rajz*) — 1993/1-2-3.; Körösfői sírkő (*Rajz*) — 1993/1-2-3.; Sztána (*Grafika*) — 1993/4-5-6.

Kovács András Ferenc: Az lovának szól (*Vers*) — 1990/2

Kovács Péter: Az 1858-ban épült római katolikus plébánia kapuja Méréfalván (*Rajz*) — 1997/1-2-3-4.

Kovács Sándor: „A szabadság mértéke az igazság” (*Cikk*) — 1990/1; A leírt szó súlya (*Cikk*) — 1990/1; Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája (*Cikk*) — 1990/2

Kozma Mária: Makkai Sándor... (A szerző bemutatása a *Magvető* rovatban) — 1990/6; Makkai Sándorra emlékezve (*Pályakép*) — 1990/6; Mikó Imre születésének 80. évfordulójára emlékezünk (*Esszé*) — 1991/4; Párbeszédék (*Regényrészlet*) — 1991/4; 200 éve született Katona József (*Esszé*) — 1991/5-6.; Hányszor leírták... (*Bevezető írás Szöcs János A moldvai csángó magyarokról* című tanulmányorozatához) — 1991/5-6.

Kölcsey Ferenc: A szabadsághoz (*Vers*) — 1990/7; Kölcsey (*Verstöredék*) — 1990/7; Mohács (*Értekezés*) — 1990/7; Parainesis (*Értekezés*) — 1990/7; Vigasztalás (*Vers*) — 1990/7

László László: A nándorfehérvári diadal (*Monda*) — 1998/1-2-3-4.

Lendvay Éva: Kiveszőben (*Vers*) — 1990/3; A szomjazóhoz (*Vers*) — 1991/3; Egyszercsak szó nélkül (*Vers*) — 1991/3; Önéletrajz (*Vers*) — 1991/3; Első verskötetem... (*Önéletrajzi írás a Magvető rovatban*) — 1991/5-6.; Kövek között — részlet (*Önéletrajz*) — 1991/5-6.; Álombeli séta apámmal (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Levinschi Szávuly Attila: Téli varázs (*Novella*) — 1994/4-5-6.

Liszka József: Megalakult a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság (*Tanulmány*) — 1991/1-2.

Lőrincz György: Egy nagy ember árnyékában — részlet (*Elbeszélés*) — 1990/4-5.

Lőrincz József: Korkérelem és parancs (*Cikk*) — 1990/1; Férfinyaram (*Vers*) — 1990/2; Vershódító kalauz (*Recenzió* Markó Béla *Olvassuk együtt* című kötetéről) — 1990/2; Az illemváltás sikeréért (*Tanulmány*) — 1990/4-5.; Nagy Imre „fözlengő” fekete-fehérje (*Esszé*) — 1991/4; Bekerített csend, feketeség (*Recenzió* Lőrincz György *Kiment a fény a szememből* című kötetéről) — 1992/5-6.; Reményik Sándor — Erdély költőfejedelme (*Esszé*) — 1993/1-2-3.; Székely nyelvjárási sajátosságok, népköltészeti hatások Mikes leveleskönyvében. I. (*Stilisztikai elemzés*) — 1994/4-5-6.; Székely nyelvjárási sajátosságok, népköltészeti hatások Mikes leveleskönyvében. II. (*Stilisztikai elemzés*) — 1995/1-2-3-4.

Lukász Irén: Lépcsők (*Grafika*) — 1995/1-2-3-4.

M. Kiss József: Kölcsey (*Metszet*) — 1990/7

Makkai Sándor: A született nagyság (*Bevezető sorok* egy Bethlen Gábor tanulmányhoz) — 1990/6

Marton Lili: Találkozásom Elek nagyapóval (*Önéletrajzi írás* az *Írók emlékeznek* című rovatban) — 1995/1-2-3-4.

Máté Imre: Öreg (*Vers*) — 1990/8-9.

Meschendorfer, Harald: Katalin-kapu (*Grafika*) — 1996/1-2-3-4.

Mészely József: Ha nem fütyülnék (*Vers*) — 1990/4-5.; Lőrincz György az erdélyi... (A szerző *bemutatása a Magvető* rovatban) — 1990/4-5.; Kínálgató (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.

Michelet, Jules: Nem lehet egy nemzetet kiirtani (Részlet a szerző *Lengyel- és Oroszország Kosciuszko legendája* című, 1855-ben megjelent könyvéből) — 1990/2

Mikes Kelemen: Törökországi levelek. 14. levél, 62. levél (*Fiktív levelek*) — 1990/3

Mikó Imre: Egy öregúr baktat (Részlet *Az utolsó erdélyi polihisztor* című regényből) — 1991/4

Molnár Dénes: Csíksomlyó (*Metszet*) — 1993/1-2-3.

Molnárné Hubbes Éva: Orbán Balázs — Torda város díszpolgára (*Tanulmány*) — 1990/3; Emlékező sorok Vásárhelyi Gergegyről (A 16. századi egyházi író *pályaképe*) — 1993/1-2-3.

Molnos Zoltán: Fanyar mosoly (*Festmény*) — 1990/1; Ima (*Festmény*) — 1991/3; Halál (*Festmény*) — 1992/1-2-3.; A föld halála (*Festmény*) — 1992/4

Murádin László: A Homoród mentén... I. (*Településnevek magyarázata*) — 1994/4-5-6.; A Homoród mentén... II. (*Településnevek magyarázata*) — 1996/1-2-3-4.

Nagy Gáspár: Utazás I. (*Vers*) — 1991/1-2.; Utazás III. (*Vers*) — 1992/1-2-3.

Nagy Imre: Tamási Áron (*Rajz*) — 1990/2; Fametszet — 1990/4-5.; Fametszet — 1990/7; Önarckép (*Metszet*) — 1991/4; Zsögödi táj (*Metszet*) — 1991/4; Elek apó (*Metszet*) — 1999/1-2-3-4.

Nagy Irén: Hódoló szonett (*Vers*) — 1992/4; „Megőriz engem az erdélyi táj” (*Cikk* Salamon Ernő halálának 50. évfordulójára) — 1993/1-2-3.; Csángóasszony a búcsún (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.; Hazafelé alkonyatkor (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.; Honvágy (*Vers*) — 1997/1-2-3-4.

Nagy Olga: Gyűjtsünk népi elbeszéléseket! (*Cikk*) — 1990/3; Egy megrázó népi elbeszélés (György Zsuzsa *Nehéz sorsú édesanyám* című *elbeszélése*) — 1990/4-5.; Bár a Maros megyei... (*Írói vallomás a Magvető* rovatban) — 1991/3; Gyilkosok (*Gyűjtés népi elbeszélőktől*) — 1991/3; Mit tanulhattok a mesétől? (*Esszé*) — 1991/3; A sok ezer éves mese. 1. (*Esszé*) — 1991/4; Hogyan születtek meg a sárkányok és társaik? 2. (*Esszé*) —

1991/5-6.; A szabadító hős. 3. (*Esszé*) — 1992/1-2-3.; Egy gyermeki emlék (*Önéletrajzi írás az Írók emlékeznek* című rovatban) — 1992/1-2-3.; Hamupipőke igazsága. 4. (*Esszé*) — 1992/4; Példaképünk: a hős! 5. (*Esszé*) — 1992/5-6.; A megérdemelt győzelem. 6. (*Esszé*) — 1993/1-2-3.; A kolozsi György Zsuzsa... (A népi elbeszélő önéletrajzának *bemutatása a Magvető* rovatban) — 1997/1-2-3-4.; Egy botcsinálta riporter emlékei — részlet (*Emlékirat*) — 1997/1-2-3-4.

Nagy Tibor: Sínen (*Fotó*) — 1994/4-5-6.

Nagy Zoltán Mihály: Azon a télen (Részlet *A Sátán fattya* című kisregényből) — 1992/4

Németh Júlia: Ötéves az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (*Cikk*) — 1996/1-2-3-4.

Nyíró József: A vén cigány (*Novella*) — 1990/1

Orbán Endre grafikája — 1990/3

P. Buzogány Árpád: Falusi est (*Gyermekvers*) — 1996/1-2-3-4.; Lefekvés előtt (*Gyermekvers*) — 1996/1-2-3-4.

Páll D. Erzsébet: A szenvedés tisztít (*Cikk*) — 1991/1-2.

Páll Szilárd: Mikor szólal meg az ötágú síp? (*Cikk*) — 1990/3; Széljegyzet a magyarok III. világtalálkozójához (*Cikk*) — 1992/5-6.

Papp Attila: Papírrepülő (*Gyermekvers*) — 1990/4-5.; Télelő (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.

Pataki István: Zsoltár (*Vers*) — 1990/8-9.; levlap kpj-nek (*Vers*) — 1992/4

Penckőfer János: A művészetnek szárnyalnia kell (Benkő György beregszászi festőművész *pályaképe*) — 1991/1-2.; Harmadnapra (*Novella*) — 1992/1-2-3.; Hírek Kárpátaljáról (*Hírek*) — 1992/1-2-3.

Péter Katalin: Élet (*Rajz*) — 1993/1-2-3.; Kietlenség (*Rajz*) — 1993/1-2-3.

Petőfi Sándor: A székyek (*Vers*) — 1990/1

Ratzinger, Joseph: Adventi gondolatok (*Értekezés*) — 1990/8-9.

Ráduly János: Hófehérke (*Gyermekvers*) — 1990/8-9.; Este későn (*Gyermekvers*) — 1991/4; Hét határon (*Gyermekvers*) — 1991/4; Hullócsillag (*Gyermekvers*) — 1991/4; Nyárutó (*Gyermekvers*) — 1991/4; Szitakötőtánc (*Gyermekvers*) — 1991/4; Csillagvers (*Gyermekvers*) — 1992/1-2-3.; Tavaszi vers (*Gyermekvers*) — 1992/1-2-3.; Zajlik a jég (*Gyermekvers*) — 1992/1-2-3.; Beke Sándor — Madártemető (*Irodalomkritika*) — 1993/1-2-3.; Nagy Irén

verseskönyve (*Recenzió*) — 1993/4-5-6.; Csókák (*Gyermekvers*) — 1993/4-5-6.; Őszi kérdező (*Gyermekvers*) — 1993/4-5-6.; Tágas réten a róka (*Gyermekvers*) — 1993/4-5-6.; Irodalmi anekdoták — 1993/4-5-6.; Jövőbe néző könyvkiadó: Erdélyi Gondolat (*Bevezető írás*) — 1994/1-2-3.; Cseke Péter — Korfordulós újesztendő (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; Elek Apó Cimborája. Antológia (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; Komoróczy György — Magyar szavaink nyomában (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; Nagy Olga — Barangolásaim varázslatos tájban (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; Nagy Olga — Népi változatok szerelemre és házasságra (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; Székely Útkereső Antológia (*Recenzió*) — 1994/1-2-3.; A Cenk árnyékában (*Recenzió* a brassói költők antológiájáról a *Magvető* rovatban) — 1996/1-2-3-4.; Beke Sándor — Téged kereslek (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Beke Sándor — Védtelen évek (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Id. Binder Pál—Jancsik Andor — És élni kellett tovább (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Kercsó Attila — Csigaséta (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Kristó Tibor — Kései leltár (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Nagy Olga — Pályakép fényel és árnyékkal (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Ábrahám János — Picula I. Szegény ember csikója hamar ló (*Recenzió*) — 1996/1-2-3-4.; Nemzeti kincsünk — a rovásírás (*Tanulmány*) — 1999/1-2-3-4.; A bögözi templom betűcsoportja (*Rajz*) — 1999/1-2-3-4.; A székelyderzsi templom téglafelirata (*Rajz*) — 1999/1-2-3-4.

Reményik Sándor: Az ige (*Vers*) — 1990/1; A legszebb szó (*Vers*) — 1990/6; Atlantisz harangoz (*Vers*) — 1991/3; Mindenki a magáét (*Vers*) — 1991/5-6.; Erdély magyarjaihoz (*Vers*) — 1992/1-2-3.; Vissza ne élj! (*Vers*) — 1992/5-6.; Az álorcás magyar (*Vers*) — 1993/1-2-3.; Egyszer talán majd mégis vége lesz (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.; Nagy magyar télben (*Vers*) — 1998/1-2-3-4.

Ritoók János: Brassó (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Róth András Lajos: A történelmet alakító ember... (*Bevezető írás* Balás Gábor *A székelyek nyomában* című tanulmánysorozatához) — 1990/1; Múlt idő jelen időben? (*Cikk*) — 1990/2; Visszaemlékezések egy sötétebb korra (*Bevezető sorok* az új rovatához) — 1991/1-2.; „Nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja”. Beszélgetés Kántor Lajossal, a *Korunk* főszerkesztőjével (*Interjú*) — 1991/3; A székelyföldi kultúra szolgálatában. Beszélgetés Ferenczy Ferenc úrral,

Székelyudvarhely polgármesterével (*Interjú*) — 1991/5-6.; Útkeresőben (*Esszé*) — 1992/1-2-3.

Salamon Ernő: Gyönyörű sors (*Vers*) — 1993/1-2-3.

Sall László: Ellenfényben (*Vers*) — 1990/8-9.

Simon G. Anna: „Lépteik elnémultak, már hiába várjuk” (*Valomás*) — 1991/4

Sütő András: A vámosok mindig éberek, ha sírhant rejlik a kézitáskában (*Útjegyzet* — szemelvény) — 1991/1-2.

Szabó Barna: Tanügyi gondok és vádak útközójén (*Interjú* Asztalos Ferencsel) — 1990/7

Szalay Ernő: A székelyudvarhelyi szabad szakszervezetek szövetségének megalakulásáról (*Cikk*) — 1990/1

Szekfű Gyula: Széchenyi a kisebbségi kérdésről (*Cikk*) — 1990/4-5.

Széki Barnabás: Simon Attila szégyenkönyve (*Recenzió*) — 1999/1-2-3-4.

Szemlér Ferenc, id.: Szeretnék élni (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Szemlér Ferenc: Szerelem (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Szentágotthai János — **Szántó Tibor:** Kedves Honfitársunk!... (Veress Dániel *A megtévesztett* című monológját *bemutató írás* a *Magvető* rovatban) — 1994/1-2-3.

Szentmártoni Árpád: Csire Gabriella írói pályájáról (A szerzőt *bemutató írás* a *Magvető* rovatban) — 1998/1-2-3-4.

Szenyei Sándor: Levélféle régi barátához (*Cikk*) — 1990/3

Szimonidesz Lajos: A magyar vallás. I. (*Tanulmány*) — 1990/4-5.; A magyar vallás. II. (*Tanulmány*) — 1990/6.; A magyar vallás. III. (*Tanulmány*) — 1990/7.; A magyar vallás. IV. (*Tanulmány*) — 1990/8-9.

Szinte Gábor: Galambbúgos kapu Székelyudvarhelyen (*Rajz*) — 1999/1-2-3-4.

Szőcs Géza: Kérdések a XXVI. század költőihöz (*Vers*) — 1990/1; Vass Levente. 1955–1979. (A szerzőt *bemutató írás* a *Magvető* rovatban) — 1990/8-9.; Vass Levente oszlopai (*Cikk*) — 1990/8-9.

Szőcs János: A moldvai csángó magyarokról. „Esdve kértek magyar papot” (*Tanulmány*) — 1991/5-6.; A moldvai csángó magyarokról. „Mi, Bákó vármegyebeli magyarok” (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.; A moldvai csángó magyarokról. „Anyám, anyám, édesanyám” (*Tanulmány*) — 1992/4

Szűcs József Attila: Megválaszolatlanul (*Fotó*) — 1994/4-5-6.

Szűcs László: Vészkijárat (*Vers*) — 1990/8-9.

Tamási Áron: Beszédés út hazafelé (Részlet a *Szülőföldem* című regényből) — 1990/2; Élni és írni (*Önéletrajzi vallomás*) — 1991/5-6.

Tankó Gyula: Gyimesiek a pünkösdi búcsún (*Cikk*) — 1991/4; A gyimesi csángók származástudata (*Tanulmány*) — 1992/1-2-3.; Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban (*Tanulmány*) — 1992/4; Csángófesztivál Gyimesközéplekon (*Cikk*) — 1992/5-6.; Gyimesi csángó népszokások. 1. (*Tanulmány*) — 1993/1-2-3.; Gyimesi csángó népszokások. 2. (*Tanulmány*) — 1993/4-5-6.

Tompá Gábor: Égbolt, madárraj, reménység (*Vers*) — 1990/6; Vers-levéltörődék eltávozott barátaimhoz (*Vers*) — 1990/6

Torockai Wigand Ede: A csillagos ég (*Rajz*) — 1990/7

Tóth István: Iskola (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.; Senkiföldjén (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.; Télelő (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Tőkés István, d. dr.: Feltámadás (Húsvéti *elmélkedés*) — 1990/2

Török Gáspár fotója — 1994/1-2-3.

Török László aforizmái — 1990/6

Ugron Levente: Üzenetek a Holnap városából (*Recenzió a Gyakorlótér — Üzenetek a Holnap városából* című verseskötetről) — 1990/8-9.

Váli József: Egyszerű (*Vers*) — 1991/5-6.; *Itthon* (*Vers*) — 1991/5-6.; Noktürn (*Vers*) — 1991/5-6.

Vass Levente: A házba minden állat visszatér (*Vers*) — 1990/8-9.; Az út (*Novella*) — 1990/8-9.; hazatalálok (*Vers*) — 1990/8-9.; Így (*Vers*) — 1990/8-9.; Kiegyezés után, előtt (*Vers*) — 1990/8-9.; x x x (*Vers*) — 1990/8-9.

Vass László Levente: Portré (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Veres Péter: Mátyás király (*Metszet*) — 1990/2

Veress Dániel: Zágoni Mikes Kelemen honszeretete (*Tanulmány*) — 1990/3; A megtévesztett. Misztótfalusi Kis Miklós monológja az eklézsiakövetés után — részlet (*Drámai monológ*) — 1994/1-2-3.

Vofkori György: Székely gőzös: Héjjasfalva — Székelyudvarhely 1888 (*Tanulmány* korabeli fotóval) — 1991/3; A petróleumlámpától a villanyégőig Székelyudvarhelyen. 1. (*Tanulmány*) — 1991/4; A petróleumlámpától a villanyégőig Székelyudvarhelyen. 2. (*Tanulmány*) — 1991/5-6.

Vofkori László, dr.: Lesz-e Udvarhely megye? (*Cikk*) — 1990/3

Vörösmarty Mihály: Kölcsey. „Meg ne ijedjetelek...” (*Vers*) — 1990/7; Kölcsey. „Nap vala értelmed...” (*Vers*) — 1990/7

Weöres Sándor: Ha a világ rigó lenne (*Gyermekvers*) — 1990/4-5.

Z. Szóke Pál: Pogánykori kultikus és kulturális emlékek a székelyeknél (*Tanulmány*) — 1993/1-2-3.

Zajzoni Rab István: Börtönben (*Vers*) — 1996/1-2-3-4.

Zudor János: Szonett (*Vers*) — 1990/8-9.

Zsigmond Győző: „Úgy szeretjük mi is Transilvaniát, hogy nem feledhetjük Erdélyt” (Mikes Kelemen *bemutató írás* a *Magvető* rovatban) — 1990/3; Eszedbe jut (*Vers*) — 1990/4-5.; Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány. I. (*Gyűjtés*) — 1993/4-5-6.; Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány. II. (*Gyűjtés*) — 1994/1-2-3.

Közreadott anyagok

110 éve született Kós Károly (Az író *bemutató írás* a *Magvető* rovatban) — 1993/1-2-3.; A Cimbora fedőlapja (*Fotó*) — 1999/1-2-3-4.; A csekei Kölcsey-kúria 1853-ban (*Rajz*) — 1990/7; A csíksomlyói Mária-szobor (*Metszet*) — 1990/2; A királyi vár Szt. Korona őrsége (*Fotó*) — 1992/1-2-3.; A koronaőrség díszatillája (*Ábra*) — 1992/5-6.; A *Korunk* című folyóirat címlapja (*Fotó*) — 1991/3; A lázadó Koppányt Szent István király lefejezteti (*Festmény*) — 1990/4-5.; A magyar korona (*Fotó*) — 1992/1-2-3.; A nikolsburgi rovásbetűsor (*Ábra*) — 1991/3; A *Székely Útkereső* 1993-as naptára (*Melléklet*) — 1992/5-6.; A Torontói Magyar Emberi Jogok Fórumának levele a szerkesztőséghez — 1991/1-2.; Aranyosszék címere (*Rajz*) — 1991/1-2.; Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó kiadványai (*Fotómontázs*) — 1994/1-2-3.; Az udvarhelyi villanytelep „hajtóerői” 1908-1960 között (*Fotó*) — 1991/4; Beke Sándor *Madártemető* című kötetének címlapja (*Fotó*) — 1993/1-2-3.; Bemutatkozik a *Székely Útkereső* szerkesztősége (Beke Sándor, Balácsi Dénes, Csomortáni Magdolna, Gyöngyössy János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Róth András Lajos *fotoja* és *életrajzi adatai*) — 1992/1-2-3.; Benkő György beregszászi műtermében (*Fotó*) — 1991/1-2.; Bethlen Gábor (*Grafika*) — 1990/6;

Boldogasszony anyánk (Régi magyar *himnusz*) — 1997/1-2-3-4.; Brassai Sámuel portréja (*Fotó*) — 1991/4; Csángó himnusz — 1998/1-2-3-4.; Cseke Péter portréja (*Fotó*) — 1991/5-6.; Csendes éj (A karácsonyi *ének* szövege) — 1992/5-6.; Cseres Tibor (A Kortárs Magyar Írók Kislexikonának 1989-es *szócikke* a *Magvető* rovatban) — 1992/1-2-3.; Csík-Gyergyó-Kászonszék címere (*Rajz*) — 1990/7; Csíksomlyói Mária-siralom (Ósi székely *himnusz*) — 1997/1-2-3-4.; Elek apó (*Fotó*) — 1999/1-2-3-4.; Előkelő magyar lovas sírja a honfoglalás korából (*Rajz*) — 1990/6; Encyclopaedia Hungarica (A Kanadában megjelenő *Enciklopédia* szerkesztőbizottságának Általános Tájékoztatója) — 1992/1-2-3.; Erdély címere (*Grafika*) — 1992/5-6.; Erdély címere (*Rajz*) — 1990/6; Erdély címere (*Rajz*) — 1992/1-2-3.; Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső 1995-ös naptára (*Melléklet*) — 1994/4-5-6.; Ez a világpolgár... (*Vallomások* Kölcseyről a *Magvető* rovatban) — 1990/7; Firtos (*Monda*) — 1990/8-9.; Geobitász Kráiesz, Turkia hívó királya (*Rajz*) — 1992/4; Giuseppe Verdi (*Fotó*) — 1991/1-2.; Gyimesi csángók (*Fotó* 1905-ből) — 1992/1-2-3.; Háromszék címere (*Rajz*) — 1990/8-9.; Katona József (*Rajz*) — 1991/5-6.; Kopjafa (*Rajz*) — 1990/3; Kozma Mária *Idővallató* című kötetének címlapja (*Fotó*) — 1991/4; Kölcsey Ferenc dolgozószobája Szatmárcsekén (*Rajz*) — 1990/7; Lőrincz György *Kiment a fény a szememből* című kötetének címlapja (Reklám — *fotó*) — 1992/1-2-3.; Lőrincz György *Kiment a fény a szememből* című kötetének címlapja (Reklám — *fotó*) — 1992/4; Makkai Sándor portréja (*Fotó*) — 1990/6; Marosvásárhely címere. A legrégebb székely nemzeti címer (*Rajz*) — 1990/2; Márton Áron püspök Gyimesfelsőlokon (*Fotó*) — 1991/4; Még egyszer az udvarhelyi nyelvrendeletéről (*Idézet a Székely Közélet* 1928-as évfolyamából) — 1991/1-2.; Megjelent az Encyclopaedia Hungarica magyar nyelvű kiadásának első kötete (A Kanadában kiadott Enciklopédia szerkesztőbizottsági *tájékoztatója*) — 1992/5-6.; Mikes Kelemen (*Grafika*) — 1994/4-5-6.; Mikes Kelemen (*Rajz*) — 1990/3; Mikes Kelemen *Törökországi levelek* című könyvének címlapja (*Fotó*) — 1990/3; Nyirő József (A Magyar Életrajzi Lexikon 1969-es *szócikke* a *Magvető* rovatban) — 1990/1; Orbán Balázs — korok tükrében (*Szemelvények*) — 1990/4-5.; Orbán Balázs *A Székelyföld leírása* című első kötetének címlapja (*Fotó*) — 1990/2; Orbán Balázs *Kelet tiündérvilága* című fordításkötetének címlapja (*Fotó*) — 1990/2; Orbán Balázs Torda

vároستól kapott díszpolgári oklevele (*Fotó*) — 1990/3; Pázmány Péter (*Festmény*) — 1990/6; Régi csíksomlyói búcsúsének (*Egyházi ének*) — 1990/3; Romániai magyar folyóiratok fejléce (*Fotómon-tázs*) — 1992/1-2-3.; Sütő András, Beke György, Kányádi Sándor és Farkas Árpád arcképei (*Fotók*) — 1991/1-2.; Széchenyi István (Korabeli *festmény*) — 1990/4-5.; Székely Himnusz (A közszájon forgó változat) — 1997/1-2-3-4.; Székely Himnusz (Az eredeti szöveg) — 1997/1-2-3-4.; Székely Himnusz (Hosszú változat I.) — 1997/1-2-3-4.; Székely Himnusz (Hosszú változat II.) — 1997/1-2-3-4.; Székelyudvarhely egykori áramfejlesztői (*Fotó*) — 1991/5-6.; Szent István harca Gyulával (*Festmény*) — 1990/8-9.; Szent István királyhoz (A katolikus magyarság *néphimnusa*) — 1997/1-2-3-4.; Szent László (*Rajz*) — 1992/4; Szent László harca a kunokkal (*Rajz*) — 1992/4; Tamási Áron (A Magyar Életrajzi Lexikon 1969-es *szócikke* a *Magvető* rovatban) — 1990/2; Vásárhelyi Gergely *Catechismus...* és *Világ kezdetitől...* című két kötetének eredeti címlapja (*Fotó*) — 1993/1-2-3.; Vass László Levente *Egyedül az éjszakában* című kötetének címlapja (Hirdetés — *fotó*) — 1991/5-6.; Veress Dániel *A megtévesztett* című könyvének címlapja (*Fotó*) — 1994/1-2-3.

TARTALOM

Könyvbe vetett hittel (P. Buzogány Árpád) 5

KRITIKÁK, RECENZIÓK

Lőrincz József

Vershódító kalauz 13

Ugron Levente

Üzenetek a Holnap városából 16

Csomortáni Magdolna

Közelmúltunk képei 18

Az előszó dicsérete 21

Horpácsi Sándor

Rémes valóság 24

Barabás István

Lapszemle — madártávlatból 28

Horpácsi Sándor

Vérbosszú Bácskában 31

A sátán fattya 35

* * *

Megjelent az Encyclopaedia Hungarica
magyar nyelvű kiadásának első kötete 39

Lőrincz József

Bekerített csend, feketeség 43

Horpácsi Sándor

Sinistra körzet 45

Ráduly János

Beke Sándor: Madártemető 48

Horpácsi Sándor

Balla László: A nagy semmi 51

Ráduly János

Nagy Irén verseskönyve 55

Jövőbe néző könyvkiadó: Erdélyi Gondolat 57

Elek Apó Cimborája. Antológia 59

Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban 62

Székelly Útkereső Antológia 65

Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában	68
Cseke Péter: Korfordulós újesztendő	71
Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra	74
Ábrahám János	
Az istenkereső poéta	78
Ráduly János	
Beke Sándor: Védtelen évek	80
Id. Binder Pál — Jancsik Andor: És élni kellett tovább	84
Nagy Olga: Pályakép fényel és árnyékkal	88
Ábrahám János: Picula I.	92
Beke Sándor: Téged kereslek	95
Kercsó Attila: Csigaséta	98
Kristó Tibor: Kései leltár	100
A Cenk árnyékában	103
Németh Júlia	
Ötéves az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó	106
Csire Gabriella	
Székely Útkereső Kiadványok	109
Széki Barnabás	
Simon Attila szégyenkönyve avagy „Katt-katt”, „sika-taka”, „röff, röff”, „vaúúú”, „pá, na” ... költészet... ..	111

BESZÉLGETÉSEK

Cseke Gábor	
A kiadó hírnevéhez méltón (Beszélgetés H. Szabó Gyulával, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójával)	119
Budaházi Emese	
„Nem csak negatívum lehet szenzáció” (Beszélgetés Udvari Gáborral, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével)	121
Róth András Lajos	
„Nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja” (Beszélgetés Kántor Lajossal, a Korunk főszerkesztőjével)	123

Komoróczy György

Lehet vagy nem lehet? (<i>Rendhagyó beszélgetés Cseke Péter íróval</i>)	126
„A nyilvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok” (<i>Beszélgetés Cseke Gáborral</i>)	131
„Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas” (<i>Beszélgetés Kozma Máriával</i>)	135
Egy rendhagyó pálya története (<i>Beszélgetés Nagy Olgával</i>)	144
A rovásírás szerelmese (<i>Beszélgetés Ráduly Jánossal</i>)	152
A kötetben szereplő írások jegyzéke	158
Könyvészeti leírás	161
A Székely Útkereső repertórium	163

**SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK
ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ**

A könyv szerkesztője: BEKE SÁNDOR

Olvasószerkesztő: P. Buzogány Árpád

Korrektúra: Beke Klára

Nyomdai előkészítés:

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

A szerkesztőség postacíme:

535600 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87

Telefon/fax: 00-40-266-212703

E-mail: egk@freemail.hu

ISBN 978-973-8320-60-4

www.erdelyigondolat.ro

Készült az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Nyomdájában, Székelyudvarhelyen
Felelős vezető Beke Sándor igazgató

Az
ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ
gondozásában megjelent

1992

Lőrincz György: Kiment a fény a szememből
(Riport az öregekről)

1993

Nagy Irén: Mégis (Versek)
Beke Sándor: Madártemető (Versek)
Mihail Eminescu: Az Estcsillag (Ráduly János fordítása)

1994

Elek apó Cimborája — Antológia
(Válogatás a *Cimbora* 1922–1929-es évfolyamaiból)
Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban.
Cigány barátaim között (Esszé)
Székely Útkereső Antológia
(A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat antológiája)
Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában
(Nyelvművelő cikkek)
Cseke Péter: Korfordulás újesztendő (Szociográfiai riportok)
Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra (Esszé)

1995

Ráduly János: Az árnyékok lakodalma (Gyermekversek)
Beke Sándor: Védtelen évek (Versek)
Jancsik Andor — id. Binder Pál: És élni kellett tovább
(Két emlékirat)
Nagy Olga: Pályakép fényvel és árnyékkal
(Egy néprajzos emlékei)
Kercsó Attila: Csigaséta (Gyermekversek)
Beke Sándor: Téged kereslek (Versek)

Ábrahám János: Picula I. Szegényember csikója hamar ló
(Regény)
Kristó Tibor: Kései leltár (Versek)

1996

Csire Gabriella: Áprilisi tréfa (Gyermektörténetek)
Lőrincz György: Feketében (Riportok, jegyzetek)
Tankó Gyula: Gyimesi szokásvilág (Monográfia)
Murádin László: Anyanyelvünk ösvényein
(Nyelvművelő írások)
Mihály Tibor: Órhegy alatt (Oroszhegy monográfiája)
Ráduly János: Fény és gondolat (Versek)
Beke Sándor: Kezemben jégvirág (Gyermekversek)

1997

Ferenczi Géza: Székely rovásírási emlékek (Tanulmány)
Kozma Dezső: Erdélyi utakon (Régi kolozsvári arcok)
Csire Gabriella: Ráma és Szítá csodálatos története
(Két eposz-átdolgozás)
Beke Sándor: Tüntető magnóliák (Versek)
Kiss János: Eszeveszett illúziók avagy
Tanúnak jelentkezem (Publicisztikai írások)
Lászlóffy Csaba: Fej vagy írás (Versek)
György Zsuzsa: Egy küzdelmes élet
(Egy parasztasszony vallomása)
Ráduly János: Vettem gyöngyöt (Népköltészeti tanulmányok)
Kocsis Rózsi: Remények és kétségek között
(Egy asszony életútja)
Beke Sándor: Hajnalodik nélküled (Szerelmes versek)
Ábrahám János: Picula II. A boldogság útján (Regény)
Beke Sándor: Bohókás ábécé (Gyermekversek)

1998

Kiss Bitay Éva: Gondolatok az evolúcióról (Tanulmány)
M. Hubbes Éva: Székelyudvarhely egykori nyomdái
és kiadványaik (Tanulmány)
Nagy Irén: Védtelenül (Novellák)

Murádin László: A hely, ahol élünk
(Barangolások Erdély helynevei között)
Egy barátság története. Féja Géza levelei
(Közzéteszi Nagy Olga)
Ábrahám János: Picula III. Volt szeretőm tizenhárom
(Regény)
Beke Sándor: Hajóval a Déli-sarkon (Gyermekversek)
Megszólal az aranycsengő (Karácsonyi versek és történetek)
Ráduly János: A galambleány (Tündérmesék)

1999

**Székely Ferenc: Jeles napok, ünnepek,
szokások Vadasdon** (Monográfia)
Deák Ferenc: Barangolásaim Székelyföldön és környékén
(Egy idegenvezető feljegyzései)
Mitruly Miklós: Szóból ért az ember
(Népi elbeszélések Krasznáról)
Vő Gabriella: Szaván fogjuk
(Erdélyi magyar szólások) — *a kiadó 50. könyve*
Ferenczi Géza: A moldvai ősbibb csángók (Tanulmány)
Kicsiny dalaim (Népi költők antológiája)
Papp Attila: Oktondi okosok (Verses mesék)
Beke Sándor: Erdélyi homály (Versek)
Ferenczi István: Besenyő szállások a Nagy-Szamos
— **Sajó mentén** (Tanulmány)
Kifestőkönyv (Karancsi Sándor rajzaival)
Ráduly János: Tündéri perpatvar (Irodalmi anekdoták)
Nagy Olga: Hamupipőke üzenete (Szülőknek a nevelésről)
László László: Erdélyi fejedelmek (Tanulmány)

2000

Elek apó Cimborája (Válogatás a *Cimborá*
1922–1929-es évfolyamaiból) *II. kiadás*
Lőrincz József: Tamási Áron hazatérése
(Mikrofilológiai közelítések)
K. Kovács András: Őzgidák (Gyermekversek)
Szente B. Levente: Az ezüsthajú tündérleány (Mesék)
Ráduly János: Jóságvilágom (Versek)

- Birtalan Imre: Szerencsés Palkó**
(Bolyongás az emlékezés ösvényein)
- Sebestyén Péter: Életutak** (Szentek, egyházi ünnepek)
- Murádin László: Egyházi településnevek Erdélyben**
(Nyelvművelő írások)
- Ráduly János: Gyöngyvirág királyfi** (Népmesék)
- Beke Sándor: Bohókás ábécé** (Gyermekversek) *II. kiadás*
- Bödör András: Székről indultam** (Önéletrajzi vallomás)
- Németh Júlia: Kolozsvár — műhely és vonzásoközpont**
(Képzőművészeti krónika)
- P. Buzogány Árpád: Hattyúhívó** (Gyermekversek)
- Ferenczi István: Adatok a Nagyfejedelemség kori Kelet-Magyarországi védelmi rendszer ismeretéhez**
(Tanulmány)
- Zsidó Ferenc: Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén** (Tanulmány)
- Zsidó Ferenc: Szent Anna tavától a bihari Asszonyszigetig**
(Erdélyi magyar mondák)
- Buksa Éva-Mária: Történelmi színjátékok, históriák**
(Hét történelmi dráma)

2001

- Nagy Olga: Egy botcsinálta riporter emlékei** (Memoár)
- Nagy Olga: A Nap küzdelme a Föld népéért** (Meseregény)
- Marton Lili: Táltos János** (Meseregény)
- Nagy Olga: Erdélyi sors: tegnap – ma – holnap** (Esszé)
- Deák Ferenc: Barangolásaim Székelyföldön és környékén**
(Egy idegenvezető feljegyzései) *II. kiadás*
- Kolozsi Gergely István: Kolozsi pitvaros udvarokban**
(Elbeszélések, igaz történetek)
- Dáné Tibor: Elhull a virág.**
Az igazság Szendrey Júliáról (Esszé)
- Diószegi Anna: Életem története.**
Emlékek a kolozsvári Hóstátról (Memoár)
- Tankó Gyula: Életvitel a Gyimesekben** (Monográfia)
- Brauch Magda: Magyarról magyarra**
(Nyelvművelő írások)
- Tomcsa Sándor: Embergűjtemény**
(Novellák, karcolatok, humoreszkek)

- Csetri Elek: Erdélyi méheskert**
(Régi erdélyi méhészkönyvek)
- Vöö Gabriella: A medve, a farkas és a róka komasága**
(Állatmesék)
- Zsigmond Győző: Orbán Balázs idejében és ma**
(Néprajzi tanulmány)
- Ráduly János: Szitakötőtánc** (Gyermekversek)
- Gagyí Biró Katalin: Székelykeresztúr és vidékének kereszt szemesei**
- Csire Gabriella: Itt járt Mátyás király**
(Kis történetek a nagy királyról)
- Barta Zoltán: Az idő sodrában** (Vajdaszentivány monográfiája)
- Csire Gabriella: Münchhausen báró barangolásai a nagyvilágban** (Átdolgozás)
- Gub Jenő: Kertek, mezők természetett növényei a Sóvidéken**
(Sóvidéki etnobotanika)
- Sebestyén Péter: Agapétól Zsoltárig**
(Teológiai címszavak és kifejezések kisszótára)
- Ráduly János: Mikor volt egy lovon hét patkó?**
(Találós kérdések)
- Ráduly János: Az igazat éneklő madár** (Székely népmesék)
- Ferenczi Géza: Utazások Udvarhelyszéken**
(Útleírás) — *a kiadó 100. könyve*

2002

- Beke Sándor: Megkésett feltámadás** (Versek)
- Nagy Olga: Esély a megmaradásra.**
Az „illyefalvi model” keresztmet szete (Esszé)
- Ferenczi Géza: Lapok Erdély múltjából** (Tanulmányok)
- Csire Gabriella: Turpi Lak** (Meseregény)
- Beke Sándor: Ismét felgyújtom a méceszt** (Versimák)
- Lőrincz József: Tamási Áron hazatérése**
(Mikrofilológiai közelítések) *II. kiadás*
- Derék borsszem vitéz.** Szász népmesék
(Fordította: Zsidó Ferenc)
- Csávossy György: Édes méreg** (Három színmű)
- Ferenczi Géza: A székely rovásírás az idők sodrában**
(Tanulmányok)

2003

- Gub Jenő: Természetismeret és néphagyomány
a székely Sóvidéken** (Néprajzi tanulmány)
Brauch Magda: Közös anyanyelvünkért
(Nyelvművelő írások)
Dáné Tibor: Apáczai ajándéka
(Révületek a Magyar Encyclopaedia világrajöveteléről)
**Ferenczi István: Adatok Északkelet-Erdély
középkor kezdeti magyar települési képéhez** (Tanulmány)
Beke Sándor: Elmaradt imák (Versek)
Tankó Gyula: „Én es tudtam hazudozni”
(Népi humor Gyimesben)
Zsigmond Erzsébet: Sirató (Visszaemlékezés)
Macrobius: Baráti beszélgetések (Fordította: Szabó György)
Ambrus Lajos: Boldogok hajóján (Versek)
Baricz Lajos: Kakukk és Habakuk (Gyermekversek)
**Tamási Piroska: Az erdélyi és székely konyha
legismertebb receptjei**

2004

- Beke Sándor: Fehér tulipánok** (Versek)
Nagy Pál: Tinta a Kisgöncölben (Karcolatok, anekdoták)
Csire Gabriella: Az aranyhal palotája (Tarka történetek)
Murádin László: Anyanyelvi mozaik
(Nyelvművelő írások)
P. Buzogány Árpád: Az igazság árnyékai
(Novellák, karcolatok)
Gub Jenő: Üres kalász fenn hordja a fejét
(Székelyföldi szólásmondások, közmondások, találós kérdések)
Baricz Lajos: Köt a gyökér (Versek)
Ráduly János: Siratóim lesznek az égi madarak
(Székely népballadák)
Beke Sándor: Mosolygó oroszlánok (Versek)
Ráduly János: Titkok a rovásírásban
(Adalékok rovásírásunk ismeretéhez)
László László: A nándorfehérvári diadal (Történeti mondák)
P. Buzogány Árpád: Úgy szeretlek, mint a mézeskalácsot
(77 székely népdal)

Erdély. Útikönyv
Ráduly János: Tanuljunk könnyen rovásrni
(Segédkönyv a rovásrás elsajátításához)

2005

- Erdély. Útikalauz**
Az erdélyi és székely konyha legismertebb receptjei
(Tamási Piroska szakácskönyve) *II. kiadás*
Nagy góbé a székely
(Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták, igaz történetek)
Gub Jenő: Rapsóné rózsája
(Erdélyi mondák, legendák, regék, tündérmesék)
A Tordai-hasadéktól Szent Anna taváig
(Mondák, legendák, regék, tündérmesék)
Ráduly János: A tulipános láda
(Kis-Küküllő menti székely népmesék, tréfák, anekdoták
kiejtés szerinti lejegyzésben)
Csire Gabriella: Gilgames álmái (Eposz-átdolgozás)
P. Buzogány Árpád: A csengő, aki harang akart lenni
(Mesék, történetek)
Ellopták a kántor úr malaccát. Régi székely humor
(Népi elbeszélések, anekdoták, krónikás adomák)
Tamási Piroska: Erdélyi szakácskönyv
Erdélyi édességek, finomságok (Tamási Piroska receptjei)
Beke Sándor: A szeretetnek nincsen temetője.
II. János Pál pápa emlékére (Költemény)
Tamási Áron: Ábel (Trilógia)
Wass Albert. Sors és pálya
(Magyar író a huszadik században)
Isten, áldd meg a magyart (Himnuszok, imák)
Sebestyén Péter: Nézz az ég felé
(Hétköznapijaink és ünnepeink margójára)
— a kiadó **150.** könyve

2006

- Csire Gabriella: Trója** (A trójai mondakör)
Nagy Olga: Öregek és fiatalok könyve
(Elmúlt századunk nemzedék- és szemléletváltása Erdélyben)

- Ráduly János: Hová, hová, Laji bátyám?**
(Kis-Küküllő menti székely népmesék, mondák, tréfák
kiejtés szerinti lejegyzésben)
- Brauch Magda: Beszélni kell avagy
Használjuk anyanyelvünket**
(Nyelvművelő írások)
- Ferenczi Géza — Ferenczi István: Régi várak, új írások**
(Régészet és rovásírás)
- Kedves otthoniak**
(Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal)
- Ráduly János: Hallod-e te másvilág,
adsz kenderért pálinkát?**
(Székely népi tréfák, mondák, anekdoták)
- Benedek Elek: Szent Anna tava** (Elek apó mondáiból)
- Veszed észre, komám...**
(Régi székely anekdoták, közmondások, babonák, népdalok)
- Székely Ferenc: Krumplitábornok sosem esett el**
(Népi humor, igaz történetek, irodalmi anekdoták)
- Nagy Olga: Megfulladt a kecske, bajba' a menyecske**
(Tréfás népi elbeszélések)
- Beke Sándor: Bodzafa virága** (Versek)

2007

- Tréfál a székely góbé** (Erdélyi népi elbeszélések, anekdoták,
igaz történetek Széktől a Gyimesekig)
- Gub Jenő: Mózsi bá s Mari nén**
(Székely viccek, anekdoták, igaz történetek)
- Kolozsi Gergely István: Mikor legvígabb a székely?**
(Erdélyi anekdoták, vidám történetek)
- A furfangos székely góbéságai**
(Erdélyi népi elbeszélések, viccek, anekdoták, népmesék,
tréfák, igaz- és vidám történetek)
- Csire Gabriella — Csire Gábor: Csillagregék**
(A 12 állatövi csillagkép. Regék és csillagászati magyarázatok)
- Az én himnuszaim** (Antológia)
- Ráduly János: Az isztambuli székely (magyar) rováslemlék**
(Kismonográfia)
- Sütő András: Sikaszói fenyőforgácsok**
(Cikkek, naplójegyzetek)

Beke Sándor: Álom a Titanicon (Elbeszélő költemény)
Lőrincz József: Kellő igék, megtartó gondolatok
(Szentenciák, vallomások Tamási Árontól)
P. Buzogány Árpád:
A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében
(Hagyomány és helyismeret közelképben)
Brauch Magda: Szeretlek, kedvesem...
(Híres magyar múzsák)
Beke Sándor: Székely Útkereső — szellemi műhely
a XX. század végén Erdélyben
(Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről) —
a kiadó 175. könyve

2008

Csire Gabriella: Egy magyar kalandor ifjúsága
(Gvadányi József *Rontó Pál* c. elbeszélő költeménye nyomán)
Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1999
(Reprint kiadás)
Beke Sándor — Brauch Magda:
Székely Útkereső (1990–1999).
Laptörténet és sajtóvisszhang
Magyar, székely és csángó örökség
A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája. 1991–2006
Székely Útkereső Antológia. 1990–1999
(Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból)
Becsüld a népet! (A Székely Útkereső gyermekirodalmi
antológiája)
Az élőszó dicsérete (Kritikák, recenziók, beszélgetések
a Székely Útkereső hasábjain)
Csíksomlyó hazavár (Antológia)
Csire Gabriella: Az Ótestamentum igazgyöngyei (Elbeszélések)
Ráduly János: A legkisebb leány szerencséje
(Székely népmesék)
Kriza János: Borsszem Jankó (Székely népmesék)
Benedek Elek: Gyöngyvirág Palkó (Székely népmesék)
Jakab Rozália: A pórul járt pásztorlegényke
(Nyikó menti székely népmesék)
A farkaslaki Jakab Rózsika néni székely szakácskönyve

KIADVÁNYOK

NÉPRAJZI, TÖRTÉNELMI, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI,
EGYHÁZI ÉS IRODALMI KIADVÁNSOROZAT

☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒

A
SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK

sorozatban **1991–2007** között megjelent

1991

Vass László Levente:
EGYEDÜL AZ ÉJSZAKÁBAN
Hátrahagyott versek

1998

ORBÁN BALÁZS — KOROK TÜKRÉBEN
Szemelvények (*Összeállította: Róth András Lajos*)

CSÁNGÓK

(*Szőcs János: A moldvai csángó magyarokról;*
Tankó Gyula: A gyimesi csángók származástudata;
Ferenczi Géza: A hétfalusi csángókról)

CSÍKSOMLYÓ, A SZÉKELYFÖLD RÓMÁJA
(*Márton Áron: „Európa a halálos bűn állapotában van”;*
Boldizsár Dénes: A csíksomlyói pünkösdi búcsú eredete;
Kovács Sándor: Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája;
P. Boros Fortunát: A csíksomlyói kegyszobor története;
Tankó Gyula: Gyimesiek a pünkösdi búcsún)

Tankó Gyula:
GYIMESI CSÁNGÓ NÉPSZOKÁSOK
(Tanulmány)

Nagy Olga:
HAMUPIPŐKE IGAZSÁGA avagy
MIT TANULHATTOK A MESÉTŐL?
(Esszé)

KICSI SZAMÁR, NAGY SZAMÁR
Székely anekdoták, tréfás történetek
(*Gyűjtötte: P. Buzogány Árpád*)

Ráduly János:
NEMZETI KINCSÜNK — A ROVÁSÍRÁS
(Tanulmány)

Gábor Dénes:
GONDOLATOK A SZÉKELY HIMNUSZRÓL
(Tanulmány)

KROKODILOK A KÜKÜLLŐBEN
Székely viccek, anekdoták, igaz történetek
(*Gyűjtötte: Kész Csaba Levente*)

Barabás László:
KARÁCSONYTÓL PÜNKÖSDIG
Marosszéki népszokások
(Tanulmány)

1999

István Lajos:
BABONÁS NÉPI GYÓGYÍTÁSOK KORONDON
(Folklórgyűjtés)

István Lajos:
A KORONDI ARAGONITBÁNYA TÖRTÉNETE
(Tanulmány)

2000

Gálfalvi Gábor:
SZÉKELYKERESZTÚR KÖRNYÉKI
LAKODALMI NÉPKÖLTÉSZET
(Folklórgyűjtés)

2001

VOLT SZERETŐM TIZENHÁROM
Kőröspataki népdalok
(Folklórgyűjtés)
Gyűjtötte: P. Buzogány Árpád

Kisgyörgy Imre:
KOPJAFÁK — RÉGEN ÉS MA
(Tanulmány)

2003

Kovács Piroska:
ÖRÖKSÉGÜNK: A SZÉKELYKAPU
Útravaló kapunézéshez
(Tanulmány)

2004

JÉZUS, ÁLDD MEG ERDÉLY FÖLDJÉT
Himnuszok
(*Válogatta: Beke Sándor*)

2005

Bán Anna:
ERDÉLY ÉS A SZÉKELY SZÉKEK CÍMEREI
(Tanulmány)

2006

**Brauch Magda:
TÉGED KERESLEK**

Beke Sándor istenes költészete
(Irodalmi műelemzés)

Az Erdélyi Pegazus Könyvkiadóval közös kiadás

2007

**P. Buzogány Árpád:
A SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK
MŰHELYÉBEN**

Hagyomány és helyismeret közelképben
(Tanulmány)

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóval közös kiadás

**Beke Sándor:
SZÉKELY ÚTKERESŐ — SZELLEMI MŰHELY
A XX. SZÁZAD VÉGÉN ERDÉLYBEN**

(Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről)

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóval közös kiadás

Könyveink megrendelhetők postai utánvétellel
a szerkesztőség címén:

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

535600 Székelyudvarhely,
Tamási Áron u. 87 szám, HR megye
Telefon/fax: **00-40-266-212703**
E-mail: **egk@freemail.hu**

www.erdelyigondolat.ro

